

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על הוראת התקשורת

תקשורת

תכנית לימודים

לחטיבה העליונה - 5 יח"ל

תמוז תשע"ז, יולי 2017

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ועדת משנה לכתובת התכנית

מרכזת הוועדה: נינה בן אהרון, פיתוח ותכנון תכניות לימודים באגף חברה ורוח.

יו"ר הוועדה: ד"ר אריאל פרידמן, ראשת החוג לתקשורת באורנים: המכללה האקדמית לחינוך

מנהלת תחום דעת תקשורת וקולנוע: דורית באלין

חברי וועדת הכתיבה:

פרופ' אורן סופר, יו"ר ועדת המקצוע בתקשורת וראש המחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת באוניברסיטה הפתוחה

ד"ר איבנה רטנר, מדריכה ארצית לתקשורת במשרד החינוך, מרכזת מגמת תקשורת בבית הספר "כרמל זבולון" יגור, הוראת התקשורת- אוניברסיטת חיפה ומכללת גורדון,

ד"ר דוד לוי, מרצה לתקשורת במסלול האקדמי במכללה למנהל ובאוניברסיטה הפתוחה

אורית פרץ, מדריכה ארצית לתקשורת ומרכזת מגמת תקשורת בבית הספר ברנר בפתח תקווה (עד ספטמבר 2015)

מור חסיד, מדריכה ארצית לתקשורת, מרכזת מגמת תקשורת במקיף עומר

חננאל רוזנברג, מרצה לתקשורת באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת אריאל

ד"ר ארנת טורין, ראש החוג לתקשורת במכללת גורדון, חיפה

קדאו, העירו ואישרו:

ראש אגף חברה ורוח, מזכירות פדגוגית, משרד החינוך, אלירז קראוס

יו"ר המזכירות הפדגוגית, ד"ר משה וינשטוק,

הערה: בתכנית יש קישורים לאתרים שונים, הקישורים הם לשימוש אישי ולצפייה בלבד ואין להעתיקם. על המשתמש חלה האחריות לבדוק את תנאי השימוש לצרכים נוספים

תכנית לימודים בתקשורת, תמוז תשע"ז – יולי 2017

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מבוא

תכנית הלימודים בתקשורת - עיתונות כתובה ומשודרת לחטיבה העליונה ראתה אור בשנת 1992. מאז חלו שינויים מרחיקי לכת הן בזירת התקשורת והן במחקר האקדמי של התקשורת.

השינויים באמצעי התקשורת ובטכנולוגיות התקשורת מצאו את ביטויים, בין היתר, בהפיכת האינטרנט לאמצעי תקשורת מרכזי, המהווה מטא-מדיום, שבמסגרתו מועברים תכנים טלוויזיוניים או רדיופוניים "מסורתיים", לצד סוגות ומגמות תקשורתיות חדשות הייחודיות למדיום זה. בעקבות מגמות אלה עברו גם אמצעי התקשורת האחרים - בראש ובראשונה הטלוויזיה - תהליכי הסתגלות, שערערו על התפיסות הקלאסיות של תפקידי המוען והנמען (כחלק מכך ניתן לציין את הטלוויזיה האינטראקטיבית). אמצעי תקשורת אחרים, ובראשם העיתונים המודפסים, מצויים במשבר עמוק (המוצא את ביטויו, בין היתר בכניסתם של חינמונים לשוק העיתונות הכתובה).

מבחינה אקדמית, מאז המחצית השנייה של המאה ה-20 התבסס תחום חקר התקשורת כדיסציפלינה עצמאית ומרכזית במסגרת מדעי החברה. התרבות הפופולרית ותקשורת ההמונים הפכו למושאי מחקר חשובים. לצד הדומיננטיות של גישות פונקציונליסטיות ופוזיטיביסטיות בתחום זה, גברו בשנים האחרונות ההשפעות של גישות תרבותיות ופרשניות. הופעתם של אמצעי תקשורת חדשים הובילה לחשיבה מחודשת ביחס לתפיסות מקובלות ששלטו בדיון האקדמי על אודות אמצעי התקשורת ה"מסורתיים". כך לדוגמה אותגרו תפיסות המאסיפיקציה ותרבות ההמונים.

בישראל התחולל מעבר מעידן השידור הציבורי המונופוליסטי לעידן השידור המסחרי. זירת הטלוויזיה כיום כוללת ערוצים מסחריים כמו גם מאות ערוצי כבלים ולווין ופלטפורמות VOD, המאפשרים יצירת מוקדי זהות אזוריים-תרבותיים ולשוניים אלטרנטיביים לאלו שמספקת התקשורת הישראלית (למשל: ערוצי הלווין הערביים). גם שידורי הרדיו עברו שינוי משמעותי, עם כניסת תחנות הרדיו האזוריות. רשת האינטרנט זוכה בישראל לשעורי חדירה גבוהים למדי. החל מן העשור הראשון למאה ה-21, הטלפונים הניידים והחכמים, הרשתות החברתיות והאינטראקטיביות של אמצעי תקשורת שונים, שינו לחלוטין את האופן שבו נוצרת, מופצת ונצרכת התקשורת. עברנו מעידן שבו היינו "צרכני" תקשורת, אחר כך "משתמשי" תקשורת וכיום אנו חיים בתקופה בה בני אדם בכל העולם יכולים להיות יצרני תקשורת אקטיביים. הקהל הצעיר, הילדים ובני הנוער נחשבים למובילים באימוץ ושימוש בטכנולוגיות תקשורת חדשות ובהשתתפות פעילה בהם כיצרני תוכן. עובדה זו יצרה דמוקרטיזציה של תהליכי השתתפות ויצירה בעולם התקשורת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
פקוח על הוראת התקשורת

שינויים אלה הולכים יד ביד עם עליית מגמות אינדיבידואליסטיות וגלובליות בחברה הישראלית, תוך אתגור מתמיד של המתווה התרבותי-לאומי העברי-ציוני. בתקופה זו, גם לימודי התקשורת האקדמיים בישראל עברו תהליכי שינוי ומיסוד ניכרים. תחום לימודי התקשורת לתואר ראשון ושני היה לאפיק מרכזי ופופולרי במסגרת פקולטות למדעי החברה באוניברסיטאות ובמכללות השונות בארץ. לאור שינויים אלה, יש לעדכן את תכנית הלימודים בתקשורת שאושרה לפני כ-20 שנים, כדי שהתכנית תהיה רלוונטית ותשקף את המגמות החדשות בטכנולוגיות ובמפת התקשורת וכדי לתת ביטוי לתפיסות התיאורטיות אקדמיות העומדות במרכז הדיון בחקר התקשורת כיום. נהוג לייחס לאמצעי התקשורת החדשים פוטנציאל ותקוות רבות כגון הגברת השיח הדמוקרטי וההשתתפות הפוליטית-האזרחית שהנם הן לוקליים והן גלובליים. אמצעי תקשורת אלה נתפסים כמי שפותחים פתח לערעור מתמיד על מעמדם של שומרי הסף באמצעי התקשורת המסורתיים ולהפיכת האזרחים (ובכלל זה בני הנוער) לסוכנים חברתיים אקטיביים ומעורבים. יתרה מכך, תקשורת מסוג זה (כגון רשתות חברתיות, בלוגים, ולוגים, יו-טיוב) המבוססים על תכני המשתתפים ושיתוף במידע, יוצרים אפשרויות חדשות לביטוי אישי אלטרנטיבי לתקשורת "הקודמת" ולנרטיבים תרבותיים המוצאים את ביטויים בה. נהוג לכנותם את הילדים ובני נוער שנולדו לתוך העידן הדיגיטאלי בשם "ילידים דיגיטליים" זאת בהבדל מן ההורים והמורים שלהם שהם "מהגרים דיגיטליים". הגדרות אלה מציינות את הדומיננטיות של טכנולוגיות התקשורת כפי שצוין לעיל במיוחד בקרב קבוצת הצעירים המהווים סוכנים מרכזיים באימוץ טכנולוגיות חדשניות ובפיתוח שפה ותת תרבות הייחודית לאמצעים אלה. מצב זה מוליד אתגרים חדשים בתחום האוריינות התקשורתית.

תפיסה רעיונית של התכנית (רציונל)

תקשורת היא אחת מהזירות החברתיות והתרבותיות המרכזיות. לימודי התקשורת מהווים הזדמנות חשובה לבירור האופן שבו מועברים בתקשורת ערכים כגון שפה, ותרבות ישראלית; סובלנות, פלורליזם וקבלת האחר; מוסר; אחריות, ערבות חברתית ואזרחית; דמוקרטיה ועקרונותיה; ערכים סביבתיים וחינוך לבריאות. לימודי התקשורת מהווים הזדמנות חשובה לחינוך לערכים אלה, ומנגד לחנך לצריכה ביקורתית של תקשורת שלעיתים מציגה ערכים הסותרים את אלה שנמנו לעיל.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

תכנית הלימודים החדשה מהיבטים שונים של המדיה :

1. תקשורת ומציאות, שפות התקשורת, ההיסטוריה של טכנולוגיות התקשורת, שפה וכוח

2. תקשורת ודמוקרטיה

3. א. תקשורת כתרבות

ב. אוריינות אמצעי תקשורת חדשים

תכנית הלימודים החדשה רותמת את ההיכרות עם מחקר התקשורת לטובת מטרות פדגוגיות, חינוכיות ואזרחיות ומאפשרת לתלמידים היכרות עם מאפייני אמצעי התקשורת החדשים והמסורתיים תוך שימת דגש על הקניית כלים אורייניים-ביקורתיים.

התכנית מושתתת על הטמעת הלימודים המעשיים במסגרת הלימודים העיוניים, תוך רתימתם להבנה טובה יותר של סוגיות תיאורטיות באמצעות התנסות בהפקה ודיון בדוגמאות אמפיריות מעולמם של התלמידים ודרך נקודת מבטם.

אחד מהיעדים המרכזיים של לימודי התקשורת העיוניים הוא להקנות כלים לקריאה, לצפייה ולהאזנה ביקורתית המאפשרים זיהוי של אינטרסים אידיאולוגיים, מקצועיים וכלכליים של העוסקים במדיה. בלימודי התקשורת המעשיים הלומדים מתנסים בתהליכי ההפקה באמצעי התקשורת השונים ומפתחים את היכולת התקשורתית והאמנותית שלהם ליצור בכלים אלו יצירה עצמאית.

התכנית רואה חשיבות בפיתוח שני המישורים המרכזיים בלימודי התקשורת: התלמידים כצרכנים ביקורתיים של אמצעי התקשורת, והתלמידים כיוצרים ונותנים ביטוי לעמדותיהם באמצעי התקשורת השונים.

באמצעות שתי מטרות אלה טיפוח הביקורת והערכת התקשורת מחד גיסא, והחינוך לביטוי אישי באמצעות יצירת תקשורת מאידך גיסא שואפת התוכנית להכשיר את הלומדים למעורבות ואחריות חברתית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מטרות התכנית:

מטרות על:

1. היכרות עם ההתפתחות של אמצעי התקשורת והבנת ההשלכות החברתיות והתרבותיות של התפתחות זו בארץ ובעולם
2. הכרת התקשורת לסוגיה ופיתוח אוריינות תקשורתית וחזותית
3. הבנת תפקידיה של התקשורת בחברה דמוקרטית
4. טיפוח אזרחות פעילה ואחראית תוך עידוד יוזמות להשפעה על השיח האזרחי, הדמוקרטי והתקשורת
5. טיפוח ערכים של סובלנות פלורליזם וקבלת האחר
6. הבנת חשיבותה של חירות המחשבה והזכות לחופש ביטוי לקיומה של מדינה דמוקרטית
7. טיפוח מודעות לאתיקה באמצעי-התקשורת
8. פיתוח חשיבה ביקורתית על השיח התקשורת
9. פיתוח חשיבה יצירתית ויכולת ביטוי אישית
10. פיתוח זהות אישית וקבוצתית על בסיס הזדהות, שיפוט וביקורת של טקסטים תקשורתיים מכווננים מן המורשת והתרבות.
11. טיפוח מיומנויות המאה ה-21
12. לטפח לומדים בעלי מודעות לערכי מגילת העצמאות בכלל תוך הדגשת מערכת הערכים הומניסטית, דמוקרטית הרואים חשיבות בחופש ביטוי, עצמאות מחשבתית, פלורליזם, זכויות אדם וסובלנות למגוון דעות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מטרות אופרטיביות

1. יזהו את המאפיינים הייחודיים והמשותפים של אמצעי התקשורת השונים (כתובה, משודרת, מצולמת ומקוונת)
2. יבינו את תפקידיה של התקשורת בחברה דמוקרטית ואת האמצעים להעברת מידע בכל אחד מסוגי המדיה השונים
3. יכירו את מושגי היסוד של שפת התקשורת וישתמשו בהם לתיאור, ניתוח, דיון פירוש וביקורת של התקשורת.
4. יזהו הטיות וחוסר שוויון בייצוגים של קבוצות חברתיות בתקשורת ויפתחו רגישות לעוול ולאי צדק בתקשורת.
5. יפתחו יכולת שיפוט ערכית ומוסרית ויבינו כי הכבוד לאמונות, דעות ועמדות של אחרים הוא ערך מרכזי בתקשורת בחברה דמוקרטית.
6. יכירו ויפתחו יכולת הבחנה ויישום של גישות תיאורטיות ומתודולוגיות שונות במחקר התקשורת.
7. יכירו בזיקה בין תכני התקשורת לבין התרבות והתקופה בהם הם נוצרים
8. יתנסו בתהליכי הפקה באמצעי התקשורת השונים תוך יישום הידע שרכשו במסגרת הלימוד העיונית.
9. יפתחו יכולת ביטוי אישית ויגלו מעורבות ורגישות חברתית. הללו יתבטאו ביצירת טקסטים בכלים ובאמצעי-תקשורת שונים.
10. יפתחו יכולת של עבודת צוות ושיתוף פעולה עם עמיתים לצורך יצירה עצמית תקשורתית שלהם.
11. ילמדו להעריך ויפגשו עם מגוון רחב של יצירות מופת בתחומי התקשורת השונים.
12. ירכשו חשיבה ביקורתית ופתרון בעיות; מיומנויות תקשורת דיגיטליות; שיתוף פעולה; יצירתיות וחדשנות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

עקרונות פדגוגיים-דידקטיים להפעלת התוכנית

תכנית הלימודים מתבססת על העקרונות הבאים:

1. **מודולריות:** גישה פתוחה וגמישה בתכנון לימודים. עקרון המודולריות מאפשר התאמתה של התוכנית לקבוצות שונות של תלמידים ומגזרים שונים, זאת תוך הוראת ליבה משותפת.
2. **בחירה:** היחידה השלישית בתוכנית הלימודים מאפשרת בחירה בין שני נושאים. עיקרון הבחירה מאפשר אוטונומיה ושותפות למורים ולמורות לבחור את הפעילויות והתכנים המתאימים להם ולתלמידיהם. הטקסטים והדוגמאות להמחשה וליישום הנלמד, יעשו מתוך בחירה גם של התלמידים.
3. **גיוון:** התוכנית מזמנת דרכי הוראה מגוונות הנותנות ביטוי לאינטליגנציות מרובות ושונות של תלמידים ולדרכי הבעה יצירתיות במגוון שפות תקשורת.
4. **ערכים:** שילוב ההיבט הערכי בתכנים הנלמדים. הנושאים שנבחרו בתכנית מזמנים דיון וטיפול של ערכים כמו סובלנות, חפש ביטוי, פלורליזם וערכי מורשת ותרבות.
5. **רלוונטיות ואוטנטיות:** התכנית מזמנת יצירת שיח לימודי המקשר בין עולם התוכן התקשורתי לבין סוגיות אישיות ודילמות עכשוויות. התכנית מאפשרת חיבור בין עולמם הרווי תקשורת של הלומדים והלומדות לבין המיומנויות וכלי הביקורת הנלמדים בכיתה. בתכנית מושם דגש על נושאים המזמנים עיסוק בסוגיות אישיות, חברתיות, תרבותיות ואזרחיות מתוך גישה רב-תרבותית.
6. **דינמיות:** התקשורת הינה תחום דינמי ולכן התוכנית מאפשרת מסגרת וכלים לעדכון שוטף בהתאם להתפתחויות בטכנולוגיות התקשורת, הפורמטים והסוגות.
7. **שילוב רכיבים עיוניים ומעשיים (הפקות):** התוכנית מבוססת על שילוב רכיבים מעשיים המתבססים וקשורים לתוכנית העיונית. ייעשה שימוש בחלק המעשי של הנלמד לשם המחשה והדגמה של המושגים התיאורטיים והעיוניים. יידרש שיתוף פעולה בין המורים העיוניים והמעשיים.
8. **פיתוח חשיבה ביקורתית ויצירתית:** הנושאים בתכנית הלימודים ידונו, תוך שימוש באסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה כגון ניתוח, השוואה, נקודות מבט, יישום, טענה וכו', לצורך פיתוח למידה משמעותית המתמקדת בהבניה של הידע.
9. **למידה משמעותית-** למידה מתוך משמעות אישית ורגשית, חדווה ויצירתיות, המערבת היבטים מגוונים של התנסויות. כמו כן זימון של מרחבים מגוונים מעבר למרחב הכיתה, כגון מרחבים אישיים ומשפחתיים וכן מרחב- דיגיטאלי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

10. אכפתיות, Caring, כבוד, הערכה ואמון בין כל השותפים ללמידה- חיזוק הפתיחות ויכולת ההקשבה לזולת וההקשבה לעצמך, כחלק מהוויית שיעורי התקשורת.

דרכי הוראה והערכה

דרכי ההערכה הינם חלק בלתי נפרד מתהליך ההוראה והלמידה. תהליך זה של הוראה-למידה –הערכה יהיה בהלימה למטרות התכנית.

דרכי הוראה

- שימוש בתכניות ובטקסטים תקשורתיים מהטלוויזיה, רדיו, עיתונות, אינטרנט וכו' הרלוונטיים לתוכן הנלמד.
- מיומנויות של קריאה וניתוח של טקסטים תקשורתיים כגון פרסומת, תצלום, בלוג, דף פייסבוק, סרטון ביו טיוב וכיוב' תוך יישום ידע תיאורטי
- השוואה בין טקסטים וסוגי שיח המופיעים באמצעי תקשורת שונים ובפורמטים שונים
- שימוש באקטואליה והפיכתה לרלוונטית לחיי התלמידים
- הקניית מיומנויות של דיון וביקורת אודות התקשורת
- למידה בדרך החקר מעודדת הרחבת תחומי דעת, עצמאות בחיפוש מידע וחיבור לתוצר כתוב או חזותי, מעודדת יצירתיות מספקת חווית הנאה והצלחה ובעיקר תורמת ללמידה משמעותית ועמוקה הן של תכנים והן של מיומנויות.
- למידת עמיתים –למידה בית מדרשית היא כלי בעל עוצמה רבה וגוונים רבים המעניק תחושת נראות, חווית הצלחה ומשמעות. בלמידת עמיתים כל חבר בקבוצה הוא לומד, חוקר, משתתף ומלמד גם יחד ומכאן שהוא מצויד בכבוד ובאכפתיות כלפי זולתו בקבוצה. דוגמא מובהקת וטובה לכך הוא הכלי של לימוד בחברותא.
- חיבור תיאורטי ומעשי על ידי הפקות תקשורת שונות כגון יצירת כתבה עיתונאית מצולמת, בלוג לאינטרנט, תחקיר עיתונאי וכדמ'. ההתנסות בהפקה המעשית תעשה תוך זיקה, האחדה ללימודים העיוניים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- הוראה דיגיטלית -תכנית הלימודים החדשה בתקשורת משולבת בהוראה דיגיטלית יעשה שימוש נרחב בפדגוגיה דיגיטלית הן ביחידות העיוניות והן באלו המעשיות. פדגוגיה דיגיטלית חיונית בעיקר בתחום דעת אשר עוסק במדיה חדשים, משום שהיא מזמנת אפשרות לחדשנות חינוכית במספר היבטים וכן יש לה יתרונות רבים על פני הפדגוגיה המסורתית:
- א. למידה שיתופית - הלימודים המעשיים מתבססים על עבודת צוות המצריכה ארגון הפקתי והשתתפות פעילה ותורמת של כל אחד מהלומדים לצוות שלו. התפתחויות טכנולוגיות של השנים האחרונות מאפשרות שיתוף פעולה גם בין צוותים והתגברות על בעיות של זמן ומרחק (למשל ניתן לעבוד על תוצרים שיתופיים סינכרוניים או א-סינכרוניים ומצגות שיתופיות).
- ב. שליטה - פדגוגיה דיגיטלית מאפשרת שליטה רבה יותר, הן בתהליך והן בתוצרים הסופיים. ניתן לעבוד עם היררכיה של הרשאות - תלמידים, מורים, רכז מגמה, מדריכים, בוחנים ופיקוח.
- ג. כלים מתוקשבים וכלים ייעודיים - כלים מתוקשבים כלליים כדוגמת moodle, wiki, blog, google drive קהילות לומדות מאפשרים הטמעה של פדגוגיות מסורתיות ופיתוחן לכלים אלו (לדוגמה מבחנים מתוקשבים, אנסינים וכו'). בד בבד עם הכרת אפליקציות וכלים ייעודיים התומכים בפונקציות שונות של הפקה, לדוגמה אפליקציות לעיצוב של floor plans, story boards, brake downs ועוד.
- סיורים לימודיים - התלמידים יבקרו במערכות תקשורת, במוזיאונים ובתערוכות צילום, יפגשו עם אנשי תעשיית התקשורת והקולנוע כמו גם מפגש עם האקדמיה. הם ישתתפו בתחרויות יצירה צעירה למטרות מפגש עם תלמידי מגמות מכל הארץ, חשיפת התוצרים ועידוד היצירה שלהם.

דרכי הערכה

- תלקיט:** איסוף של עבודות תלמידים לאורך השנה המביאות לידי ביטוי את נושאי היחידה + ייצוגם בלימודים המעשיים.
- עבודות חקר:** מאפשרת פיתוח חשיבה רציונאלית, יצירתית, ביקורתית, ורפלקטיבית על אודות נושאי הלמידה. במהלך הלמידה מתמודדים הלומדים עם בעיות מורכבות הכרוכות בבחירה ובקבלת החלטות באשר לנושאים הנלמדים, למקורות המידע.
- התנסות מעשית:** הערכה של תוצרים מעשיים הכוללת את היחידות המעשיות המלוות את היחידות העיוניות ופרויקט הגמר ותיק ההפקה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מבחנים - המבחנים יינתנו בכתב או בע"פ בזמן שייקבע, על יחידת חומר מוגדרת. המבחן בצירוף חלופות בהערכה ישמש את המורים באופנים שונים ולמגוון יעדים ולחיזוק הקשר בין התכנים העיוניים והמעשיים. בתכנית עבודה מרכזית של הצעות דידקטיות הכוללות אפשרויות שונות להפקה של תוצרים מגוונים. המורים יכולים להיעזר בהצעות אלו להערכה חלופית (יצירת תלקיט, מטלת ביצוע, מצגת משותפת).

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מבנה וארגון התכנים והנושאים

התוכנית כוללת 5 יחידות בהיקף של 450 שעות ומקנה 5 יחידים לבגרות בתקשורת (ראו תרשים 1 בהמשך).
בפיתוח תכנית הלימודים מודגש השילוב והזיקה בין הלימודים העיוניים והמעשיים מתוך השאיפה להעמיק את הלמידה המשמעותית.
להלן פירוט:

3 יחידות עיוניות, בהיקף של 270 שעות לימוד.

יחידות 1 ו-2 הן יחידות חובה. יחידה 3 מציעה שתי יחידות בחירה (חובה לבחור אחת):

2 יחידות מעשיות, בהיקף של 180 שעות לימוד.

היחידות המעשיות מציעות שלושה מסלולי התמחות לבחירה: רדיו, עיתונות ותקשורת חזותית, וידאו וצילום סטילס. כל היחידות העיוניות כוללות את ההתנסות המעשיות המוטמעת בהן.

יחידה מעשית אחת (90 שעות) תשולב במהלך הוראת היחידות העיוניות **כחלק בלתי נפרד** מהן.

תכנית הלימודים מוצגת בטבלה בה משולבים הלמידה העיונית וההתנסות המעשית. המורה יבחר את הפעילויות המומלצות בתכנית בהתאם למסלול ההתמחות המעשית של הלומדים. ובנוסף כל תלמיד/ה יתנסה בפעילויות שונות ממסלולי ההתמחות האחרים.
יחידה מעשית שנייה (90 שעות) תוקדש לפרויקט הגמר שבו ניתן ביטוי לתכנים הנלמדים ביחידות העיוניות והמעשיות.

יחידות החובה:

היחידה הראשונה: שפה ומציאות, שפות התקשורת, ההיסטוריה של טכנולוגיות תקשורת, שפה וכוח.

הערה: את הנושא - שפה וכוח יש ללמד בתחילת כיתה י"א לפני יחידת תקשורת ודמוקרטיה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

היחידה השנייה: תקשורת ודמוקרטיה

יחידות הבחירה יש לבחור אחת משתי אפשרויות הבחירה:

יחידה ראשונה: תקשורת כתרבות

יחידה שנייה: אוריינות באמצעי תקשורת חדשים

הערה: בתכנית יש קישורים לאתרים שונים, הקישורים הם לשימוש אישי ולצפייה בלבד ואסור להעתיק. האחריות היא על המשתמש לבדוק את תנאי השימוש לשימושים נוספים.

התרשים הבא מציג את מבנה התוכנית:

מבנה תכנית הלימודים – תקשורת 5 יחידות לימוד

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

היחידות העיוניות

יחידה עיונית ראשונה חובה:

נושא ראשון: שפה ומציאות

נושא שני: שפות אמצעי התקשורת

נושא שלישי: ההיסטוריה של טכנולוגיות תקשורת

נושא רביעי: שפה וכוח (כאמור יש ללמד את הנושא בכיתה י"א בצמוד לנושא תקשורת ודמוקרטיה)

הערה: הנושאים ותתי נושאים מוצגים בטבלה מוצגים. רובם חובה וחלקם בחירה).

נושאי הבחירה מסומנים **בצבע צהוב**. המורים יבחרו שני נושאים על פי שיקול דעתם וישלבו אותם בהוראה ובהערכה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

היחידה העיונית הראשונה:

הנושאים הללו מקנים לתלמידים מושגים בסיסיים ביחס לתפיסת המציאות (אונטולוגיה) ומהות הידיעה ביחס אליה (אפיסטמולוגיה). בתוך כך תעסוק היחידה בשיח וניתוח שיח (שפה). הדיון במונחים אלה מיועד להקנות לתלמידים כלים אורייניים, בכלל זה אוריינות חזותית. תיערך הכרות עם הסביבה התקשורתית המידית ותוצריה: השפה התקשורתית הרלוונטית ומאפייניה השונים, תוך דיון וניתוח השוואתי של הטקסטים התקשורתיים על ביטוייהם המילוליים והחזותיים. יתקיים דיון תיאורטי ב"תקשורת" ו"במציאות" תוך הבהרה לעומקם של שני המונחים הללו: המקור המושגי שלהם, המשמעויות שלהם בשפות שונות והיבטים סימבוליים ופילוסופיים הנכרכים בהם. תיערך התנסות בהפקה (בהיקף של שליש יחידת לימוד), שבאמצעותה תודגם השונות שבתפיסת "מציאות" מסוימת. התנסות זו תאפשר דיון מעמיק ובעל זווית אישית, במונחים כמו אובייקטיביות וסובייקטיביות, מסגור, פרשנות, ייצוג ועוד.

נושא ראשון: תקשורת, שפה ומציאות

מבוא:

נקודת המוצא של נושא זה היא כי לצורך הבנת היחסים הקיימים בין השפה (מילולית וחזותית) לבין המציאות יש להכיר את מרכיביהם. הנחות המוצא הן שהשפה אינה אמצעי ניטראלי בלבד לשיקוף העולם או תיאורו אלא ידע מובנה, המושתת על החברה התרבות וההיסטוריה; וכן, שכדי לבחון יחסי מציאות ותקשורת יש להכיר תחילה את השפה על משמעויותיה הסמיוטיות השונות. בחינת אופן סיקורם של אירועים אקטואליים באמצעי התקשורת השונים מיועד לאפשר הבנה לגבי גורמים שונים המשפיעים על אופן הסיקור (למשל, פוליטיים, כלכליים אידיאולוגיים וכו') התלמידים ילמדו יחידה זו בשילוב התנסות מעשית, למשל באמצעות יצירת נקודות מבט שונות לאותו אירוע התנסות זו תדגים את השונות שבתפיסת "מציאות" מסוימת. התנסות זו תאפשר דיון מעמיק ובעל זווית אישית, במונחים כמו אובייקטיביות וסובייקטיביות, ייצוג, פרשנות, בחירה, המרה, צירוף, ועוד.

נושאי הלימוד וסוגיות מרכזיות:

- מהי מציאות? (אונטולוגיה) שיקוף מול עיצוב (תקשורת כהעברה ותקשורת כהתכנסות)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- תפיסת המציאות ומהות הידיעה ביחס למציאות (אפיסטמולוגיה) היחס בין שפה למציאות
- האפשרות לשקף את המציאות באמצעי תקשורת בינאישיים או מתווכים
- שפה כאמצעי לחילופי-משמעויות משותפות ולצורך יצירת קהילה ואומה - גישה סמיוטית תרבותית
- עקרונות מפתח בתהליך מתן המשמעות לתוכניות ולטקסטים תקשורתיים מגוונים. הקשר בין השפה המילולית והחזותית והמשמעויות שכל שפה מייצרת באופן אחר
- מקורות מידע והצלבת מידע

מטרות אופרטיביות

הלומדים:

1. ייחשפו למגוון אמצעי תקשורת בארץ ובעולם: עיתונים מרכזיים, אתרי חדשות אינטרנט, ערוצי טלוויזיה וכו'
2. יכירו את המאפיינים המרכזיים של השפה התקשורתית וינתחו טקסטים תקשורתיים על פי מאפיינים אלה.
3. ינתחו אירועים אקטואליים באמצעי התקשורת השונים תוך השוואת אופן הצגת האירועים וניתוח משמעותם של השינויים.
4. יבינו כיצד אופן השימוש בשפות השונות באמצעי התקשורת מבנה את תפיסת המציאות.
5. ישתמשו במושגי היסוד של שפת התקשורת כדי לתאר, לנתח, לדון, לפרש ולבקר את התקשורת (מושגים כדוגמת מציאות (אונטולוגיה), תפיסת המציאות (אפיסטמולוגיה), הבניית מציאות וכדומה).
6. יכירו השלכות והשפעות אפשריות של אמצעי התקשורת על הפרט והחברה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

7. יתנסו בהפקה מעשית: יצירת טקסטים תקשורתיים¹

נושא ראשון: תקשורת, שפה ומציאות

כ – 30 שעות ליחידה העיונית + כ – 10 שעות להתנסות המעשית

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>תקשורת חזותית, רדיו ועיתונות:</p> <p>הכרות עם מושגי בסיס של הפקות תקשורת</p> <p>תקשורת חזותית: פריים, שוט זוויות צילום</p> <p>רדיו: פתיח, מוזיקה וראיון</p> <p>עיתון: סוגי כותרות, כתבה, מאמר,</p>	<ul style="list-style-type: none"> מוען-מסר-נמען בחירה של טקסט תקשורתי באמצעי תקשורת שונים (למשל פוסט בפייס-בוק) זיהוי המרכיבים הבסיסיים של התהליך התקשורתי איתור וניתוח של מרכיבי התהליך התקשורתי באמצעי התקשורת בהם 	<ul style="list-style-type: none"> אמצעי תקשורת הבנייה מוען מסר נמען תיאור/שיקוף תקשורת 	<ul style="list-style-type: none"> הגדרות למושג "תקשורת"² - תקשורת כתיאור המציאות כאמצעי להעברת המציאות (העברה) - התקשורת היא אמצעי לחולל שינוי או לספק צורך שלא ניתן לספק 	<p>מהי תקשורת ומהו התהליך התקשורתי</p>

² קארי, ג' (2013) גישה לתקשורת כתרבות. בתוך ליבס, ת. לוי, ד. (ע') תקשורת כתרבות עמ' 117-103 רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
	בדרך אחרת. <ul style="list-style-type: none"> מרכיבי התהליך התקשורתי הגדרה בסיסית של מודל פשוט/קווי של התהליך התקשורתי תקשורת כהבניית מציאות (התכנסות טקסית) – התקשורת כאמצעי של ביטוי עולם סמלים משותף.8 	<ul style="list-style-type: none"> כהעברה תקשורת כהתכנסות 	משתמש הלומד באופן אישי (למשל: ווטסאפ, פייסבוק, אינסטגרם...).	ידעה.
מהי מציאות? ³ משל המערה ⁴		חושים	קריאה: מומלצת קריאה של משל המערה בכיתה.	תקשורת חזותית ורדיו

³ מארש, ד., פרלונג פ. (2005). "העור ולא הבגד: אונטולוגיה ואפיסטמולוגיה במדע המדינה". בתוך: ד. מארש, ג. סטוקר (עורכים). תיאוריית וגישות במדע המדינה. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 38-52.

⁴ אפלטון, משל המערה. בתוך: גלריה של מאמרים לבית הספר הכללי (תש"ס) ירושלים: האגף לתוכניות לימודים. עמ' 41-44.

<https://www.youtube.com/watch?v=1jrgE7PSY38>

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>צילום והקלטה של תמונות וקולות מלוקיישן נבחר: חצר בית ספר, חורשה קרובה, קולות בהפסקה. אלה יהוו בסיס לקולות רקע שיוכלו ללוות בעתיד את היצירות התקשורתיות השונות בתקשורת חזותית וברדיו.</p> <p>עיתונות: כיתוב קצר המלווה תמונות שצולמו מאתרי צילום שונים בבית הספר</p>	<p>התנסות חווייתית: מומלץ לפתוח את הוראת הנושא בהתנסות חווייתית המשלבת שימוש בחושים ומזמנת נקודות מבט שונות. להלן מגוון הצעות המושתתות על למידה מתוך משמעות אישית וחושית ורלוונטיות לתלמידים תוך הבניה של ידע והבנה כי החושים משפיעים על תפיסותינו באופנים שונים:</p> <p>ראיה</p> <p>- תעתועי ראייה באמצעות מצגות, דפים אישיים, חיפוש ברשת אחר תעתועי ראייה</p> <p>שמיעה</p> <p>- שמיעה של קולות וצלילים לדוגמה: קטע מוסיקלי קצר/קולות של המולת אנשים - הלומדים יבטאו את הצלילים המושמעים בקו, ציור, צבע, תיאור סיטואציה קצרה וכו'. - לאחר הצגת ה"תוצר", יובן כי חוש השמיעה השפיע באופן שונה על התלמידים = הנמענים.</p> <p>ראיה + שמיעה</p> <p>סרטון פרסומת- מציאות חלקית: 1. הקרנה של סרטון פרסומת/תכנית טלוויזיה/ ראיון עם פס הקול ופעם נוספת ללא פס קול. השוואה ניתוח והבנה של מגבלות החושים</p> <p>2. צפייה בסרטון + קריאה של הטקסט של</p>	<p>תעתועי ראייה אובייקטיבי סובייקטיבי</p>	<p>- האם יש מציאות אובייקטיבית?</p> <p>תפיסת המציאות היא לעולם מוגבלת ותלויה בגורמים שונים</p> <p>* מוען: יש כוונה העומדת מאחורי האופן בו מוצגת המציאות (המסר) על ידי המוען.</p> <p>* נמען: אנשים שונים חווים ומפרשים מסר בצורה שונה. (למשל: החושים עלולים לתעתע בתפיסת המציאות שלנו).</p>	

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>אפלטון : משל המערה</p> <p>דיון על המשל ומסריו בהקשר לתפיסת המציאות: כיצד המציאות נחוות בצורה שונה על ידי הנמענים ומהי כוונת המוען?</p> <p>- הלומדים יביאו דוגמאות "למערה" האישית של כל אחד מהם כלומר מצב שבו הם חווים את המציאות בצורה חלקית.</p> <p>המלצה לצפייה בסרט : המופע של טרומן</p>	<p>אונטולוגיה אפיסטמולוגיה</p>		

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
<p>הגישה הסמיוטית⁶: עקרונות מפתח במתן משמעות למילים, לביטויים ולתמונות</p>	<p>בחירות המרות וצירופים אמצעים לניתוח טקסט ע"פ הגישה הסמיוטית: - סימן – שילוב בין מסמן למסומן. הסימן הוא שילוב בין המסמן או הצורה (כתב, דיבור, מוזיקה, תמונה) לבין המסומן שהוא הרעיון או המשמעות של המסמן. - המרה של סימן בסימן משנה את המשמעות (ראו ליבס ולוין) - בחירה משמעות נוצרת מתוקף הבחירה המודעת בין האפשרויות⁵</p>	<p>* גישה סמיוטית *סימן *מסמן *מסומן (דה סוסור) *בחירה * המרה * צרוף</p>	<p>בחירה אקראית של מילים/תמונות/ביטויים שיצרו את המשמעות בטקסט והפיכתם לרצפים בעלי משמעות. הלומדים יעמדו על ריבוי המשמעויות על פי הרצפים הנבחרים. ניתן לעשות שימוש בפדגוגיה דיגיטלית דוגמת מצגת שיתופית. זיהוי של אותו אובייקט המוצג בכל פעם באופן שונה. בחירת מושג או קבוצה חברתית איתור ובחירה של תמונות שונות המייצגות את המושג שנבחר מנקודות מבט שונות: (למשל, אישה יהודייה/ ערביה, הרה, מוכה, אובייקט מיני, קרייריסטית, מגוננת, מנקה...)</p>	<p><u>רדיו ועיתונות</u>: -פרשנות שונה לאותו נושא - כל קבוצה מכינה אייטס למגזין רדיו בנושא שנבחר (ללא תיאום מראש בין הקבוצות). ניתוח של התוצרים. הבנה שיש מספר אייטמים המציגים פרשנות שונה לאותו הנושא - האזנה לשיר חדש שרק יצא לרדיו. הלומדים יכתבו ביקורת לעיתון ו/או ישדרו טור ביקורת על השיר. - <u>רדיו, עיתונות, תקשורת חזותית</u> הצגת אובייקט באופן שונה:</p>

⁵ ג'ונסטון: " מאחורי כל בחירה עומדת מטרה במובן זה שלכל אמירה יש יעדים אפיסטמולוגיים כלומר, דרך לראות את העולם, שבאמצעות בחירה זו, ולא באחרות, הדובר ביטא כי הוא מעדיף אותה"

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
	<ul style="list-style-type: none"> - צירוף בין מילים יוצר משמעות. - בחירות וצרופים של מילים – מטילות אחריות על אנשים וגופים או מסירה מהם אחריות (למשל פעלים סביל או פעיל: הרג או נהרג) - בחירות וצרופים של מילים מביעות הערכה לידע (למשל שימוש ב-יתכן או אולי - 		<p>ניתוח התמונות: מן הפעילות הקודמת על פי סימן, מסמן, מסומן וכו' בכל תמונה.</p> <p>בחירה של סיפור מכונן כלשהו וסיפורו מנקודות מבט שונות (למשל סיפור הבריאה מנקודת מבט מדעית, דתית או אמנותית; סיפור עם)</p>	<p>ליצור מספר תמונות המציגות את אותו אובייקט בהקשר/באופן שונה.</p>

⁶ לאפי, ד. (2011) סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה, פרק 4 סטרוקטוראליזם וסמיוטיקה, דה סוסיר ובארת. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 69-74

העשרה: ג'ונסטון, ב. (2012). ניתוח שיח. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 73-79; ליבס, ת. ולוין, ד. (2013) תקשורת ותרבות- פרק ה כרך ב' רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 79-80; כאן מתחילים להכניס גם את שפת התמונה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
	<p>לעומת ללא ספק)</p> <p>- בחירות וצירופים במילים קובעת את מידת ההתנגדות</p> <p>שיכולה להיות למסר (שימוש במילים נקיות לעומת מילים בעלות צליל שלילי למשל נהרגים לעומת מתים)</p>		<p>בחירה של אירוע חשוב משמעותי ואקטואלי שסוקר באמצעי התקשורת. זיהוי של המילים, הביטויים הצירופים, התמונות... המבטאים את המסרים/הרעיונות/ האידיאולוגיה. של אותו אירוע.</p> <p>המרה של הביטויים, הצירופים. שאותרו – באחרים. כדי לתת משמעות אחרת לאותו טקסט.</p>	
<p>הגורמים המשפיעים על ייצוג המציאות ופענוח על ידי הנמען</p>	<p>הגורמים המשפיעים על ייצוג ופענוח המציאות:</p> <p>גיל, מגדר, לאום, מוצא, זהות מינית, מעמד חברתי, מצב משפחתי, עיסוק....</p>	<p>ייצוג, מגדר, מעמד חברתי</p>	<p>ניתוח דיווח חדשותי אודות אירוע מרכזי בטחוני מערוץ חדשותי ישראלי וזר (למשל אל ג'זירה) לשער ולנמק כיצד צפוי פרט בתוך אחת מן הקבוצות להתייחס לאירוע</p>	<p>תקשורת חזותית</p> <p>צילומי סטילס / וידאו של מקום שנבחר מראש.</p> <p>באופנים שונים (מחמיא, בקורתי וכדומה)</p> <p>פענוח התצלומים יעשה על ידי לומדים (פענוח על ידי הנמען כדי לבחון האם כוונת המוען הועברה לנמען) הבנה לבחון האם כוונת</p>

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>המוען ניתנת לזיהוי.</p> <p><u>רדיו</u></p> <p>האזנה למספר מהדורות חדשות באותו היום ובאותה השעה (קול ישראל, גלי צה"ל, רדיו אזורי) השוואה בין המהדורות בבניית המשמעות תוך שימת דגש על אינטונציה, בחירת מילים, רצף, עריכה, התוכן....</p> <p><u>תקשורת חזותית:</u></p> <p>הגשת מגזין חדשות בשפה נבחרת תוך שימת לב לשפת הגוף האינטונציות, פרזנטציה, בבחירת צבעי רקע צבעי בגדים.....</p> <p><u>תקשורת חזותית</u></p> <p>התנסות בעריכה: הלומדים יצלמו בווידאו סיטואציה</p>				

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
				מחייהם. חומר הגלם שצולם יינתן לעריכה למספר עורכים. כל קבוצה תתבקש ליצור גרסה ברוח שונה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>מומלץ שהתלמידים יאתרו את תפקידי התקשורת תוך התנסות חווייתית ולא תיאורטית:</p> <p>שימוש במגוון אמצעי תקשורת בתכנים רלוונטיים ללומד (חדשותיים/ אישיים) תוך שימוש באסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה, אשר יובילו להשגת ערכים כגון סובלנות ופלורליזם (מעצם עמידתם של התלמידים מול חבריהם, הם נדרשים להקשיב לזולת, גם כאשר ממצאיהם שונים).</p> <p>בכך יבואו לידי ביטוי עקרונות פדגוגיים דידקטיים כגון: בחירה, גיוון, רלוונטיות, דינמיות ופיתוח חשיבה.</p> <p>תפקידי התקשורת</p> <p>- זיהוי ומיון של תפקידי התקשורת באמצעי תקשורת שונים על פי המאפיינים</p>	<p>סיקור, פרשנות, המשכיות, בידור, גיוס, שיתוף והשתתפות (בעידן הניו מדיה)⁷</p>	<p>- תפקידי התקשורת בחיי הפרט, החברה והתרבות:</p> <p>סיקור: העברת מידע, דיווח על אירועים, תהליכים, אישים בארץ ובעולם (למשל דיווח חדרות)</p> <p>-פרשנות: מתן פרשנות מגוונת לאירועים שונים. הצגת ריבוי הדעות בחברה (פלורליזם). (למשל ראיונות עם מומחים, עם אנשים ממגזרים שונים, כדי להציג נקודות מבט שונות,</p>	<p>תפקידי התקשורת⁹</p>

⁷ Jenkins, H. (2006). Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century. Chicago, IL: John D. and Catherine T. MacArthur Foundation.

יובל דרור (2009). [הבהלה לעכשיו](#). מתוך: פנים, 48.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>שנלמדו (עיתון מודפס ומקוון, טלוויזיה, רדיו, רשתות חברתיות)</p> <p>הלומדים יאתרו וינתחו דוגמאות לטקסטים תקשורתיים, המכילים תפקידים גלויים וסמויים של אמצעי התקשורת (למשל: קליפ שתפקידו לבדר אבל כולל גם סמלים וערכים תרבותיים; טקסט חדשותי שמכיל בתוכו גם פרשנות במסווה של סיקור וכו').</p>		<p>תפיסות עולם ועמדות שונות) המשכיות⁸: העברת מורשת התרבות מדור לדור, מתן ביטוי לסמלים וערכי תרבות חשובים ליצירת הזדהות בחברה והמשכיות. (למשל בעזרת סמלים-דגל ישראל, מנורה, תמונות של אישים נשיא... בעזרת סרטים-סרטי היסטוריה, דת, ספרות... בעזרת תכניות</p>	

⁸ וימן גבי (1997) "שעתה היפה של התקשורת – תפקוד התקשורת אחרי רצח רבין" תקשורת ודמוקרטיה, הוצ' הקיבוץ המאוחד

¹⁰ Lasswell, H. (1948). "The structure and Function of Communication in Society" in L. Brunson (ed) *The communication of Ideas*. New York . Harper בתוך: כספי, ד. (1995) תקשורת המונים א' אוניברסיטה פתוחה

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	נושאי לימוד סוגיות ומוקדי הוראה
			<p>טלוויזיה המציינות X שנים ל... (מלחמת יום כיפור, רצח רבין...)</p> <p>-בידור: התקשורת מספקת שידורי בידור, ואו תכנים בידוריים המשולבים בתכנים שאינם בהכרח בידוריים, העברת תרבות הפנאי והפגת לחצים (למשל סרטים, אופנה, בישול, דרמה, טבע, חילופי דברים בין מגישי חדשות..)</p> <p>-גיוס: גיוס הפרט והחברה סביב נושא מסוים (למשל גיוס כלכלי מסחרי דרך פרסומות, גיוס פוליטי בזמן בחירות, בזמן מלחמה)</p> <p><u>שיתוף והשתתפות</u></p>

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
			בעידן הניו מדיה ישנן אפשרויות רבות יותר לביטוי עצמי ולמעורבות אזרחית, תמיכה ביצירה ובהפצה של פעילויות ויצירות, תחושה של קשר חברתי, חונכות של בעלי הניסיון את חסרי הניסיון, ואמונה כי חשוב להשתתף.	

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ביבליוגרפיה: שפה ומציאות

- אפלטון, משל המערה. בתוך: גלריה של מאמרים לבית הספר הכללי (תש"ס) ירושלים: האגף לתוכניות לימודים. עמ' 41-44.
- באואר, מ. גאסקל, ג' (2011) גישות לניתוח טקסט תמונה וצליל. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 70-72
- ג'ונסטון, ב. (2012). ניתוח שיח רעננה: האוני' הפתוחה. עמ' 73-79.
- גיל, ר. (2011) ניתוח שיח-פרק 10 בתוך: באואר מ.ו. וגאסקל ג'. (עורכים) מחקר איכותני: שיטות לניתוח טקסט תמונה וצליל. רעננה: האוני' הפתוחה. עמ' 199-218
- דרור, י. (2009). הבהלה לעכשיו. מתוך: פנים, 48. <http://www.itu.org.il/?CategoryID=1592&ArticleID=14597>
- וימן, ג. (1997) שעתה היפה של התקשורת – תפקוד התקשורת אחרי רצח רבין. תל אביב: הקיבוץ המאוחד
- לאפי, ד. (2011) סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה, פרק 4 סטרוקטוראליזם וסמיוטיקה, דה סוסיר ובארט, . רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 69-74
- ליבס, ת. ולוין, ד. (2013) תקשורת ותרבות- פרק ה כרך ב' רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 70-83 ; עמ' 70-83
- מארש, ד., פרלונג פ. (2005). "העור ולא הבגד: אונטולוגיה ואפיסטמולוגיה במדע המדינה". בתוך: ד. מארש, ג. סטוקר (עורכים). תיאוריות וגישות במדע המדינה. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 38-52.
- קארי, ג' (2013) גישה לתקשורת כתרבות. בתוך ליבס, ת. ולוין, ד. (ע'י) תקשורת כתרבות רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 103-117

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

Jenkins, H. (2006). [Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century](#). Chicago, IL: John D. and Catherine T. MacArthur Foundation.

Lasswell, H. (1948). "The structure and Function of Communication in Society" in L. Brunson (ed) *The communication of Ideas*. New York .
בתוך : כספי, ד. (1995) תקשורת המונים א' אוניברסיטה פתוחה Harper

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נושא שני: שפות אמצעי התקשורת

נושא זה עוסק במאפייני השפות השונות בתקשורת והכרת מרכיביהן. השפה הדבורה, כתב ודפוס, שפה חזותית, שפת המוסיקה וכך הלאה. בחלק זה נלמד על ההתפתחות של אמצעי התקשורת השונים תוך הבנה כי התפתחויות טכנולוגיות בהכרח משפיעות ומושפעות מהתפתחויות חברתיות. התקשורת היא אם כן גם תוצר וגם מחולל של ההתפתחויות אלה.

נושאי הלימוד וסוגיות מרכזיות:

- שפות המדיה השונות: שפה דבורה, כתב ודפוס, שפה חזותית ומוסיקה
- המאפיינים המיוחדים של כל שפה, ההבדלים ביניהן והשילובים שבאים לידי ביטוי בטקסטים תקשורתיים שונים.
- מפגש עם טקסטים תקשורתיים שונים באמצעי תקשורת מגוונים: עיתונות כתובה (מודפסת ואינטרנטית), עיתונות משודרת (רדיו), עיתונות מצולמת, וידאו בטלוויזיה ובאינטרנט, צילום מודפס ומקוון וכו'
- התפתחות העיתונות והצילום
- הקולנוע וההיבטים החברתיים שבתוכם הוא פועל

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מטרות אופרטיביות:

התלמידים:

1. יכירו גישות לניתוח שפות תקשורת
2. יכירו את המאפיינים המרכזיים של שפות התקשורת, ההשפעות שלהן וההבדלים ביניהן
3. יכירו את הגישה ההיסטורית להתפתחותם הטכנולוגית של אמצעי התקשורת
4. ינתחו טקסטים תקשורתיים על פי המאפיינים שנלמדו
5. ייצרו טקסטים תקשורתיים בשפות שונות תוך הבנה של המאפיינים הייחודיים לכל שפה
6. יבינו את השילוב בין שפות שונות בטקסטים מולטי מודאליים
7. יתנסו בהפקה מעשית: יצירת טקסטים תקשורתיים

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושא שני: שפות התקשורת

כ – 30 שעות ליחידה העיונית + כ – 10 שעות להתנסות המעשית

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
שפת הפרסומת ¹¹	<ul style="list-style-type: none"> המאפיינים הייחודיים של שפת הפרסומות, מרכיביהן והשפעותיהן. תחומי ההשפעה של הפרסומות: רגשי, קוגניטיבי, התנהגותי וחברתי. מסרים גלויים ומסרים סמויים בפרסומות. תחבולות הפרסומת סטריאוטיפים בפרסומות. 	<ul style="list-style-type: none"> פרסומת, מפרסם, פרסומאי, אמצעי שכנוע, תרבות צריכה, מסר גלוי, מסר סמוי, סטריאוטיפ, תחבולה (מניפולציה) 	<ul style="list-style-type: none"> ניתוח פרסומות באמצעי תקשורת שונים כדי לפתח בקרב הלומדים עמדות אישיות, מוסריות וחברתיות שאינן קשורות בצריכה עצמה זיהוי פרסומות (למשל 	<p><u>עיתונות/תקשורת חזותית/רדיו</u></p> <p>בחירה של רעיון חברתי שאותו רוצים לקדם. באמצעות פרסומת תוך שימוש בידע שרכשו, במאפיינים ובמושגים, וכן בידע הביקורתי (עמדה אישית, מוסרית, חברתית) כדי לשווק אותו בצורה יעילה אך לא פוגענית</p>

¹¹ שליטא, ר. פרידמן, א. והרתאן, ר. (2011). אוריינות חזותית בפעולה: חינוך בעידן החזותי. עמ' 130-99

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
<p>שיבוש תרבות פעילות אקטיביסטית המבקשת לשבש את מנגנוני הייצור הכלכליים והתרבותיים המערביים</p>			<p>כאלה הפונות לנוער) בחינת התחבולות והמאפיינים בהן נעשה שימוש בפרסומות אלה</p>	<p>זלומדים ייצרו פרסומות לעיתון/תקשורת חזותית/לרדיו</p>
			<p>--זיהוי של פרסומות שבהן נעשה שימוש בתחבולות שאינן נסקרות במודל זה (למשל פרסומת שמופצת אך ורק באינטרנט) - זיהוי פרסומות פוגעניות על פי קטגוריות שונות (ילדים, נשים...) ואיתור המאפיינים הפוגעניים</p>	<p>התלמידים יתנסו בשיבוש תרבות¹⁰ של פרסומות מסוגים שונים: כרזות, פרסומות בעיתון, באינטרנט, ברדיו...</p>
			<p>בחירת פרסומות ובדיקת המוצר המשווק בפרסומת כדי לאתר את "האמת"</p>	

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
			בפרסום. כדי להבין את הפער בין המוצר לבין דרך שיווקו.	
שפת הצילום וז'אנרים בצילום ¹⁶	<ul style="list-style-type: none"> הצילום כמעביר רעיון ומסר ולא רק כמשקף מציאות. הצילום המשפחתי הוא הבנייה ולא רק תיעוד "אובייקטיבי" של המשפחה תולדות הצילום¹²: 	צילום אישי (סלפי) ומשפחתי. קמרה אובסקורה פוטוגרפיה (רישום אור), צילום, תצלום, מצלמה, צלם. תיעוד/עדות/עד נקודות מבט, הרגע המכריע	השוואה בין צילומי משפחה בעבר – בעידן מצלמת הפילם לעומת הצילום האישי והמשפחתי בעידן המצלמה הדיגיטלית. ניתן לראיין	בחירת רעיון על פי סגנונות צילום ועל פי צלמים. איתור י תצלומים מתאימים שיכולים לבטא רעיון זהה. ליצור תערוכה

<http://www.slideshare.net/storode/history-of-photography-presentation-990442>¹²

<http://techedu.huji.ac.il/learning/timelines/camera.html>

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
	<p>התפתחות הטכנולוגיה של הצילום¹³</p> <p>מראשוני הצלמים ועד ימינו: צלמים ידועים בארץ ובעולם ומאפייני הצילום שלהם. (נייפס, דאגר, טלבוט, אדוארד מייברידג', לואיס היין, דורותיא הלאנג)¹⁴ ג'ף וול, אני ליבוביץ'. הישראלים: דוד</p>	<p>שמות של צלמים מפורסמים בארץ ובעולם.</p>	<p>הוריהם הורים, סבים וסבתות</p> <p>- עבודות חקר בנושא: התפתחות צילום העיתונות/ההיסטוריה של צילום פורטרטים/היסטוריה</p>	<p>לאצור תערוכה</p> <p>בחירה של תמונה המייצגת בשבילם תקופה משמעותית בחייהם. תלמיד אחר צריך לזהות את משמעות התמונה ובדיקה האם היא</p>

¹³לנגפורד, מ. (1994). תולדות הצילום. רמת גן: פוקוס

¹⁴http://www.slideshare.net/lelomagal/eadward-muybridge?qid=bc33b26f-5dd5-4121-b807-3d24acc1eb59&v=qf1&b=&from_search=6

<http://www.slideshare.net/tarrynraee/lewis-hine>

<http://www.slideshare.net/mdunne/dorothea-lange-slideshow>

<http://rhynesimpson.wordpress.com/2011/11/02/powerpoint>

<http://artblart.com/tag/jeff-wall/>

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
<p>רובינגר, עדי נס, אלכס ליבק, מיקי קרצמן, זיו קורן, ורדי כהנא ואחרים). צילום ארץ ישראלי¹⁵</p> <p>סגנונות וגישות בצילום מאפייני הצילום העכשווי-דיגיטלי לעומת צילום בעבר</p>	<p>ז'אנרים בצילום: צילום אישי/משפחתי צילום חברתי צילום חדשותי צילום עיתונאי צילום דיגיטלי</p>	<p>של צילום חברתי. ניתן לעשות שימוש במצגת שיתופית</p>	<p>מעבירה את החוויה</p>	<p>תרגיל מקום: סרט ללא דיבור באורך דקה המעביר ב- 10-30 שוטים סיפור של מקום מסביבת חייו של התלמיד, עריכה עם מוסיקה וסאונד</p>
				<p>ביקור בתערוכת צילום כגון "עדות מקומית", וכתיבת חוות דעת על תמונה אחת או</p>

¹⁵אורן, ר. (2000). צילום כחול-לבן- תקשורת צילומית בתולדות הציונות והמדינה. מדריך למורה. ירושלים: ת"ל.; שליטא, ר. (1999) צלם אנוש: תערוכת צילומים בנושא כבוד האדם + חוברת למורה.

²⁵שליטא, ר. פרידמן, א. והרתאן, ר. (2011). אוריינות חזותית בפעולה: חינוך בעידן החזותי. פרק 2.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
				סדרת תמונות (על פי מחוון שיפורסם באתר המפמ"ר)
גישה תרבותית – ניתוח סמיוטי (ראו שפה ומציאות)	מודל מעובד לניתוח תצלום על פי בארת: 18 מרכיבי התצלום: תוכן, מבנה, הטיפול הצילומי, משמעויות.	מלבן התמונה (פריים), תוכן התצלום, קומפוזיציה, זוויית צילום, תאורה, דנוטציה, קונוטציה, יחסי מילה ותמונה, ידע תרבותי נדרש (לקשר למודל הסמיוטי	עיתונות ותקשורת חזותית: - בחירה וניתוח של צילומי עיתונות וחדשות על פי המודל (ראו דוגמאות מצורפות 47) - התלמידים יעלו את הניתוח	

<http://learning.blogs.nytimes.com/category/lesson-plans/whats-going-on-in-this-picture>¹⁷

<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/picturesoftheday/10919158/Pictures-of-the-day-23-June-2014.html>

¹⁸שליטא, פרידמן, הרתאן עמ' 90-92 - מצ"ב

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>לבלוג או לאתר שיתופי כלשהו (פייסבוק, בלוג, מצגת שיתופית)</p> <p>- כל תלמיד/ה כותב/ת משוב לתלמיד/ה אחר/ת על התמונה בה בחר והניתוח שביצע. (יינתן מחוון להערכת ניתוח תמונה)</p> <p>- ביקור בתערוכת צילום כגון "עדות מקומית", וכתיבת חוות דעת על תמונה אחת או סדרת תמונות על פי מודל לניתוח תמונה שנלמד ביחידה זו.</p> <p>- חוות הדעת תכלול גם ניתוח אישי, ערכי, מוסרי וחברתי על כל התצלומים שנתחרו.</p>	<p>שנלמד בשפה ומציאות)</p>		

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית דוגמאות לפעילויות מומלצות
שפת הקליפ ²⁰	<ul style="list-style-type: none"> מהפיכה תקשורתית בהקמת ערוץ מוזיקה ותמורות בהתפתחות קליפים כז'אנר. ההיסטוריה של הקליפים מאז הניקלודיאון, מהפיכת ה-MTV, ועד היום: קליפים ביוטיוב או בפליקר מודלים לניתוח קליפים סוגות ומאפיינים של קליפים: ז'אנר מוזיקלי וז'אנר קולנועי(המודל של קפלן) הקליפ ומרכיביו: הקליפ כשילוב בין שלוש שפות: השיר, המוזיקה, הוידאו. ניתוח על פי מודל יחסי מילה-תמונה¹⁹ 	<p>קליפ, MTV, איקונוגרפיה, סוריאליזם, פוסטמודרניזם, ז'אנרים בקליפים: רומנטי, מעורבות חברתית, ניהיליסטי, פוסטמודרני, קלאסי.</p>	<p>קליפ משנות ה-80 או ה-90 וניתוח מאפייניו על פי מודל לניתוח קליפ שנלמד :קליפ עכשווי. והשוואה לראשון.</p> <p>ז והגדרת ז'אנרים חדשים שאינם נמצאים במודל הז'אנר המוזיקלי והטלוויזיוני</p> <p>מצגת שיתופית ובה מאגר של קליפים שנותח בהם הקשר בין המילה המושרת התמונה והמוזיקה על פי מודל שנלמד.</p> <p>ל ניתן ליישום על כל טקסט תקשורתי שיש בו שילוב בין כמה שפות: מילה/תמונה/מוזיקה</p>	<p>יצירת קליפ לשיר לפי בחירה. רצוי שיר בעברית. ניתן לבצע משימה זו כפרויקט סיום כיתה י'</p>
	<p>¹⁹פרידמן, א. (2014). מקליפים כמרחב תרבותי ומדיה. תל אביב: הוצאת מכון בן-גוריון.</p> <p>²⁰פרידמן, א. (2001) קליפים T.V וצעירים חסרי מנוח. ירושלים: מעלות, ת"ל</p>			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ביבליוגרפיה: שפות התקשורת

אשורי, ת. (2011). *מהטלגרף למחשב*, תל אביב: רסלינג עמי 115-123

אורן, ר. (2000). *צילום כחול-לבן - תקשורת צילומית בתולדות הציונות והמדינה*. מדריך למורה. ירושלים: ת"ל.

בארת, ר. (1964) [2003]. *הרטוריקה של הדימוי*. בתוך: ליבס, ת. וטלמון, מ. (2003). *תקשורת כתרבות*. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה. כרך א', 259 – 271.

בלונדהיים, מ. ושיפמן ל. (2003). *מהדינוזאור לעכבר*, פתוי"ח, 5, אוגוסט 2003.

לאפי, ד. (2011) *סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 43-49

לאסן, ק. (1999). *שיבוש תרבות*. תל אביב: בבל

לנגפורד, מ. (1994). *תולדות הצילום*. רמת גן: פוקוס

פן, ג'. (2011). ניתוח סמיוטי של תמונות דום ("סטילס") (still images). בתוך: באואר, מ'ו, ו-ו גאסקל, ג'. (עורכים) *מחקר איכותני: שיטות לניתוח טקסט תמונה וצליל*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 259-278.

פוסטמן, נ. (2000) *בידור על מוות: השיח הציבורי בעידן עסקי השעשועים*. עמ' 9 – 19. [המדיום הוא המטאפורה](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

פרידמן, א. (2014). מחפשים את מקומם: תחושת מקום וזהות בקליפים ישראלים. בתוך: *מוזיקה בישראל*, 23, מסדרת הנושא של עיונים בתקומת ישראל, אוניברסיטת בן-גוריון: הוצאת מכון בן-גוריון

פרידמן, א. (2001) *קליפים T.V וצעירים חסרי מנוח*. ירושלים: מעלות, ת"ל

שליטא, ר. (1999). *צלם אנוש: תערוכת צילומים בנושא כבוד האדם + חוברת למורה*.

שליטא, ר., פרידמן, א. והרתאן, ר. (2011). *אוריינות חזותית בפעולה: חינוך בעידן החזותי*. עמ' : 35 - 92 ; 99-130

שנער, ד. (1996). *תקשורת, טכנולוגיה, חברה, תרבות*. כרך א יחידות 1-3. האוניברסיטה הפתוחה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

1. ההיסטוריה של טכנולוגיות תקשורת

מאז אמצע שנות התשעים של המאה הקודמת אנו עדים לכניסתן של טכנולוגיות חדשות שטלטלו את חיינו לבלי הכר. למן הופעת הטלפון הסלולרי והאינטרנט שוב אין המרחק הגיאוגרפי מהווה מכשול לתקשורת. היום, אנחנו מעבירים מסרים ותמונות ברגעי התהוותם; מסיירים וירטואלית במוזיאונים וברחובות בארצות רחוקות; מכנסים אלפי אנשים להפגנות ולוויות והטלפון הנייד מהווה אפשרות הנגשה של כל הספריות, ומקורות המידע בעולם. ההיסטוריה של המין האנושי רצופה בטלטלות מעין אלו שהתרחשו עם ובעקבות המצאות טכנולוגיות של תקשורת. בעבר, היה קצב האירועים איטי יותר עם זאת ההשפעות לא היו פחות מרחיקות לכת. קשה לנו להבחין בכך מפני שנולדנו לעולם שבו הכתב, הספר והעיתון, הטלוויזיה והקולנוע הם דיירים וותיקים. קל לנו יותר לחוש בהשפעותיהם של המדיה החדשים המביאים לפתחנו אפשרויות חדשות מידי יום.

בשאלת קשרי הגומלין בין הטכנולוגיה לבין החברה האנושית, ישנן שתי נקודות ראות מתחרות הראשונה מניחה כי **"הצורך הוא אבי המצאה"** (אפלטון) והשנייה כי **"ההמצאה היא האם של הצרכים"** (מקלוהן). גישות אלו נבדלות בתרחיש הסיבה והתוצאה שהן מציירות, וביתר פירוט:

א. **ההבנייה החברתית של הטכנולוגיה** - התפיסה כי היווצרות של צורך חברתי מקדימה ומזמנת את התפתחות ההמצאה הטכנולוגית. לשיטה זו, המצאות אינן מפציעות באופן מקרי, אלא שהן מתפתחות על רקע מערך חברתי ונמצאות באינטראקציה עם מוסדות חברתיים. למשל: הטכנולוגיה של תקשורת סלולרית הייתה ידועה בעולם כבר בשנות השישים, ואולם הטלפון הסלולרי חדר לחיינו בעוצמה רק שלושים שנים מאוחר יותר. כדי להבין את הסיבה לעיתוי, יש לבחון פרמטרים כמו שוק העבודה, מעמד האישה, האינטרנט וז'אנר הריאליטי, כולם קשורים עם הטלפון הסלולרי.

ב. **דטרמיניזם טכנולוגי** - התפיסה כי הטכנולוגיה - ולא אידיאלים רוחניים או היבטים כלכליים בארגון החברה - היא זו שמעצבת, גוזרת ומכתיבה את הסדר החברתי והתודעה של הפרט החי בקרבה. על פי תפיסה זו הופעתה של טכנולוגיה חדשה (הגלגל, מנוע הקיטור, נשק גרעיני וכך הלאה) מסדירה מחדש שורה של רכיבים בחיינו כפרטים וקהילות. למשל: הופעתה של מכונת טווית הכותנה שהחליפה את הנול והפלך הולידה את בתי החרושת, שיטת המשמרות, עבודת ילדים, תעסוקת נשים בשכר, מחלות ריאה חדשות ואיגודי עובדים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

במובן מסוים שתי הגישות הללו הן שאלת הביצה והתרנגולת. אין צורך להכריע ביניהן מפני שהעיון בכל מדיום משתי זוויות הראות שהגישות התיאורטיות הללו מספקות לנו, מעמיק את ההבנה אודות משמעויותיהן של טכנולוגיות תקשורת בחיינו.

יחידה זו נועדה להקנות ידע אודות ההיסטוריה של הטכנולוגיות התקשורתיות והשפעותיהם, למן הפרה-היסטוריה ועד לימנו אנו. הנושאים העיקריים ביחידה זו מאורגנים סביב ארבעה מעברים וצמתי שינוי שנבחרו מבין שלל ההתפתחויות הטכנולוגיות, בשל משמעותם המכוננת על המין האנושי:

א. המעבר מתרבות אוראלית (דיבור) לליטראטית (כתב): הופעת התקשורת המתווכת

ב. המעבר מן הכתב אל הדפוס: הופעת קהילות מדומיינות

ג. המעבר מן הדפוס²¹ לקולנוע, רדיו, טלוויזיה: אמצעי התקשורת להמונים²²

ד. המעבר מאמצעי התקשורת להמונים לאמצעי התקשורת הדיגיטליים: עידן ההתלכדות

²¹ העיתון הוא אמנם אמצעי תקשורת להמונים ראשון כרונולוגית ואולם לא ידון ביחידה זו משתי סיבות. ראשית, העיתון ילמד בהרחבה בפרק "דמוקרטיה ותקשורת", שנית, חרף בכורתו הרי שבראשיתו היה מדיום אליטיסטי אשר נוצר ונצרך בקרב מעמדות גבוהים. המדיום הראשון אשר פנה להמונים והיה שווה לכל נפש בצריכה ובתרבות הפנאי היה הקולנוע.

²² המרת הביטוי תקשורת המונים אל הביטוי תקשורת להמונים בתכנית זו נעשתה מתוך ההבנה כי זה הוא תרגום מדויק ומנהיר יותר של התופעה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מטרות אופרטיביות

התלמידים

- א. יתוודעו אל ציר הזמן ההיסטורי של התפתחות אמצעי התקשורת.
- ב. יבחנו את ההשלכות של הופעת הכתב והדפוס על מערך החשיבה ועל הארגון החברתי.
- ג. יבינו את מהותה של תקשורת להמונים באמצעות עיון במדיום הרדיו והקולנוע.
- ד. ינתחו שינויים חברתיים אשר נבעו מהופעתם של המדיה החדשים.
- ה. יעריכו את אופי הקשר בין נסיבות היסטוריות להתפתחות הטכנולוגית של התקשורת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

המעבר מתרבות אוראלית לליטראטית: הופעת התקשורת המתוכנת - הכתב

נושא הכתב מזמן למורה לתקשורת מקום המחזיר למזרח התיכון את תפארתו כאזור גיאוגרפי שהינו ערש הציביליזציה האנושית והמונותיאזים. בחברות ציד ולקט לא היה צורך בכתיבה ואולם ניתן להתייחס לציורי המערות כאל צורה מוקדמת של הבעה עצמית, ביטוי והעברת מסרים על גבי מדיום. בציורי המערות, בספרד, צרפת ואוסטרליה מופיעים ציורים בני שלושים וחמש אלף שנה ויותר. התיארוך מבוסס ברובו על בדיקות פחם 14 ובחלקו על מושאי הציור, חיות שנכחדו בתקופה מסוימת.

מנקודת מבטה של הפריודיזציה (חלוקה לתקופות) ההיסטורית, הופעת הכתב היא סוף הפרה-היסטוריה ותחילת ההיסטוריה. כאשר עברה האנושות להתיישבות קבע, נוצר עודף של תבואה, טובין וחיות משק בית ואז גם נוצר צורך בניהול המלאי. הכתיבה הופיעה לפני 5000 שנים, בשומר באזור הנהרות הפרת והחידקל, עיראק של היום, כאמצעי לניהול חיי המסחר והכלכלה. הכתב הראשון הופיע באזורנו, המזרח התיכון. ואחרי כן הוא מופיע במקומות נוספים בעולם: בהודו ובסין 4000-לפני הספירה, באמריקה בקרב עמי המאיה 2000-לפני הספירה. ההנחה היא שבדרך של דיפוזיה, פעפעה המצאת הכתב, הרעיון של כתב כאמצעי להעברת מסרים ללא הסתמכות על מתווך, לתרבויות אחרות. חברות ותרבויות נוספות אימצו את המצאת הכתב. מפני שהמערכות הכלכליות בהן הפכו למורכבות - העיסוק בחקלאות, בנייה של תעלות השקיה, הובלת סחורות על גבי הנהר, מסחר חליפין מורכב ועוד, כל אלו הכריחו בנייה של לוח שנה, רישום מדוקדק, תרשימים, מפות, תעודות, רישומי טאבו, מלאי, הלוואות ועסקים. בשלב שני, שימש הכתב להבנייה של מערכות דתיות, מסורות ופולחן שהתנהלו עד אז בתרבות אוראלית.

הופעת הכתב שחררה את המין האנושי מלאגור בזיכרונו את כל המידע הנחוץ כדי לשרוד בסביבתו ואת תולדות השבט ממנו בא. סיפורים, מיתוסים ורשימות גניאולוגיות שעד אז שוננו והועברו מדור לדור הועלו על הכתב. ישנה טענה כי הטקסטים העתיקים ביותר במקרא הם השירים, כמו "שירת היס" מפני שאחת הדרכים של המין האנושי לזכור היא לארגן נרטיב בשיר ומוסיקה. ביחס לתרבות האוראלית, אפשר הכתב להעביר מסרים למרחקים גדולים יותר במרחב וגם על פני דורות ולשמור על המסר... פחות או יותר, נאמן למקור. לכתב הייתה גם השפעה על צורת החשיבה האנושית, שהרי הכתב עצמו הוא הפשטה, העברה של חפצים, מקומות, מידע, רגשות לידי סמלים מופשטים. האבסטרקטיזציה, היכולת של המין האנושי לחשיבה מופשטת, משתכללת עם הופעתו של הכתב.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות	הצעות דידיקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>תקשורת חזותית ועיתונות:</p> <p>- יצירת ממים (meme) עם כיתוב ובלעדיו. בחינת היתרונות והחסרונות של הוספת הכתב.</p> <p>- סדנת הכנת נייר וקליגרפיה באמצעות מכחול או נוצה. להדגמת הקושי והמורכבות והמיומנות שנדרשה</p>	<p>הלומדים יאתרו: ציורי מערות ממקומות וזמנים שונים בעולם, וימפו הנושאים שהעסיקו את האנושות בשלב זה וישערו מהן המוטיבציות ליצירה.</p> <p>יצרו מצגת שיתופית של ציורי מערות מרחבי העולם.</p> <p>יתנסו בתרגילי זיכרון בעל פה לעומת רשימה כתובה על מנת להדגים את סוגיית השחרור הזיכרון האנושי באמצעות הכתב.</p> <p>יבחנו את כוחה של התמונה לעומת משפט כתוב, הסיבות להתפתחות הכתב.</p>	<ul style="list-style-type: none"> פרה-היסטוריה כתב חברה אוראלית חברה ליטראטית תקשורת ישירה ומתווכת. עלילות גילגמש אפוס כתב יתדות כתב חרטומים פיקטוגרמות 	<ul style="list-style-type: none"> סימנים מבשרי כתב, ציורי המערות המצאת הכתב מוטיבציות לציור ולכתיבה נושאים וז'אנרים ראשונים בכתיבה²³ שחרור הזיכרון האנושי, וניתוק הקשר שבין המוען למסר. התפתחות החשיבה הליניארית²⁴ 	<p>המעבר מתרבות אוראלית (דיבור) לתרבות ליטראטית (כתב): הופעת התקשורת המתווכת²⁵</p> <p>ההשלכות של המצאת הכתב על החשיבה האנושית ועל התקשורת בין בני האדם²⁶</p>

²³ מודלינגר, א. מסע בעידן הטכנולוגי, הופעת הכתב אוחר (7 מאי 2015) <http://techedu.huji.ac.il/journey/timelines/writing.html>

²⁴ נח הררי, י. (2011) קיצור תולדות האנושות, תל אביב, דביר. עמ' 125-139

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות
	<ul style="list-style-type: none"> • התפתחות ה"אדם המספר" והטקסט הנרטיבי 	<ul style="list-style-type: none"> • הירוגליפים • אבן הרוזטה • נרטיב 	<p>סוגיות לדיון / לעבודות חקר:</p> <ul style="list-style-type: none"> - המצאת הכתב ומדוע דווקא אז ומדוע שם? (בשומר 3000 לפנה"ס) - הדברים הראשונים שהאדם מעלה על הכתב (רשימות מלאי של סחורות, בעלות על נכסים, תיעוד עסקות) - התפתחות כיווני כתב שונים. (החומרים הטכנולוגיים אשר שימשו לכתיבה ולמצע בכל אזור). - הז'אנר הספרותי העתיק ביותר (השירה האפית כמו "עלילות גילגמש" והומרוס). - התנ"ך - מתי נכתב (1000 לפנה"ס, אך חלקים היו- קיימים עוד בתרבות האוראלית). - עדויות הקדומות ביותר להיווצרותו? 	<p>לכתיבה בעולם העתיק.</p> <p>- הצגת התוצרים בתערוכה</p> <p>- ביקור במוזיאון ארצות המקרא, או במוזיאון ישראל, התבוננות בכתבים הראשונים ובהיכל הספר. הלומדים יתעדו בצילום את המוצגים הרלוונטיים ויוסיפו כיתוב לכל מיצג בזיקה לעבודות החקר (ראו הצעות</p>

²⁵ כספי, ד. (1994) תקשורת המונים, כרך א עמ': 98-104, רעננה, או"פ

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות
			<p>(קטעים מן המגילות הגנוזות שנמצאו - ים המלח מתקופת בית שני).</p> <p>- ייחודו של העותק העתיק השלם ביותר של התנ"ך שברשותנו? (כתר ארם צובא, מתוארך לשנת 1000).</p> <p>קטעי סרטים מומלצים לצפייה ולדיון:</p> <p>- קטעים נבחרים מהסרט "שבט דב המערות" – להמחשה מהי חברת ציידים-לקטים.</p> <p>- קטעים נבחרים מהסרט "שובו של מרטין גר" להמחשת תקופת ימי הביניים ומעמד ידיעת קרוא וכתוב בקרב האוכלוסייה.</p> <p>- קליפ האלף בית של ויקטוריה חנה קישור</p> <p>המהפכה החקלאית והמצאת הכתב מתוך הסדרה "היה היה" קישור. צרפתית ללא תרגום.</p>	דידקטיות).

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

א. המעבר מן הכתב אל הדפוס: הופעת קהילות מדומיינות

עד להמצאתה של מכונת הדפוס של גוטנברג (1450), הייתה דרך אחת לשכפל ספרים וכתבים והיא באמצעות העתקה. באירופה וגם במזרח התיכון נתפסו רק כתבי קודש כראויים למלאכה קשה זו. האנשים שעסקו בהעתקה היו קרובים לקודש בכל הדתות, קנה המידה לאיכות העבודה היה הדיוק המופתי. מלאכת ההעתקה של ספר ממוצע ארכה כשנה. ב-1450 (בקירוב) חבר יוהנס גוטנברג לתעשיין נייר ולצורך תכשיטים מן העיר מיינץ בגרמניה ובנה את אב הטיפוס של מכונת הדפוס הראשונה. העיקרון הבסיסי של הדפוס היה ידוע עוד קודם, ניתן לחצוב על לוח עץ אותיות ומשפטים, להכין שבלונות ולעשות שימוש בצבע ודיו כדי להדפיס. השכלול בהמצאתו של גוטנברג היה מעשה הצורך של אותיות מיטלטלות אשר סודרו על מסילות עץ, בכל פעם בקומביניציה אחרת, ואשר הוברשו בדיו ונכבשו על נייר. ההמצאה הועתקה בערים ובשפות שונות ותוך חמישים שנה עלה מספר הספרים באירופה, על פי הערכות היסטוריות, מכמה אלפים לעשרה מיליון עותקים של ספרים מודפסים.

זו הייתה ראשיתה של התקשורת להמונים בעולם, היינו אותו מסר מודפס ומופץ במאות ואלפי עותקים. זו הייתה גם הפעם הראשונה בהיסטוריה שבה יצירה והפצה של מסר כרוכה הייתה בהפרדת תפקידים בין הוגה המסר, גילומו והפצתו.

המצאת הדפוס נשאה עמה שורה ארוכה של השלכות. לדוגמה:

- א. המצאת הדפוס הביאה להדפסת התנ"ך בשפות מקומיות, אוכלוסיית אירופה מגלה את המקרא ללא הצורך במתווך מטעמה של הכנסייה. תנועת הפרוטסטנטיזם (מלשון מחאה) עולה ומתרחבת, המחאה היא נגד ההגמוניה הדורסנית של הממסד הקתולי. התוצאה - ירידת מעמדה של הקתוליות.
- ב. המצאת הדפוס הביאה להפצה של טקסטים שאינם דתיים כמו פילוסופיה, דרמה, לקסיקונים ומפות גיאוגרפיות. התוצאה היא הרחבת התודעה, פיתוח חשיבה ביקורתית וחילון. כמות יודעי קרא וכתוב מתרחבת ועמה הביקוש לספרים ולהשכלה.
- ג. על מנת לחסוך עלויות ייצור, הואחדו דיאלקטים מקומיים של אזורים וכפרים שונים לידי שפה אחת. האחדת השפה הפכה שבטים לאומה. הדפוס הקל על הפצה של צווים מלכותיים וסמלים כמו דגל, והמנון. ההומוגניות התרבותית (האחדה ושיתוף של כל קבוצות חברתיות) הלכה וגברה. נוצרו קהילות

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח

הפקוח על הוראת התקשורת

מדומיינות מגוונות ורחבות למשל: לאומים. א/נשים החלו להגדיר עצמם בזיקה לקבוצות רחבות רבות יותר מאלו שהגדירו את עצמם, על פיהן, עד אז, משפחה, שבט, עדה ודת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות
המצאת הדפוס	<ul style="list-style-type: none"> • מאפייני פורמטים שונים בתהליך המצאת הכתב: מגילה וקודקס. • דרכי שכפול ספרים בהעתקה, סופרי סת"ם בשלש הדתות המונותאיסטיות. • השפעות הדפוס: <ul style="list-style-type: none"> - תהליכי חילון והחלשת מעמד הכנסייה הפרוטסטנטיות. - הרחבת ההשכלה 	<ul style="list-style-type: none"> • קודקס • מגילה • דפוס • אינקנבולה (ספרי הדפוס הראשונים) • נאורות • חילון • קהילה • מדומיינות • מדינת לאום 	<ul style="list-style-type: none"> - צפייה ודיון בסרט "שם הוורד" תוך התייחסות להיבטים הבאים. לדוגמה: <ul style="list-style-type: none"> - אופני שכפול ספרים בעידן שלפני הדפוס. - שליטה על ידע הינה משאב של כוח פוליטי. - הבנת הקשר בין הפצת פחד לבין שליטה - הסדרי החיים בפאודליזם - הכוח בשכפול ספרים - מקומה של הכנסייה בשמירה על הידע האנושי ובצבירת הון. - מקומה של הספרייה בעבר כמקום שאיננו נגיש לידע, לעומת הנגשת המידע כיום. (למשל הוויקיפדיה) - חידון להטמעת המושגים ביחידה למשל באמצעות אפליקציית Kahoot. 	<p><u>רדיו, תקשורת חזותית ועיתונות:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - סדנת דפוס והדפס, להבנת העיקרון של שכפול. - ביקור בספרייה הלאומית (ממשי עד וירטואלי) כדי להכיר את הכתבים הראשונים שהודפסו בעברית (אינקנבולה). - ביקור במוזיאון התקשורת של המכללה הבינתחומית בהרצליה או במדע - טק בחיפה. לצפייה

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
במכונות דפוס מוקדמות. בתוך המוזיאון. - תיעוד הביקורים במוזיאונים בדרכים שונות כגון: כתבה רדיופונית, המלצה במדור תרבות בעיתון וכדומה.			(נאורות). - הופעת היווצרותן של קהילות מדומיינות. ²⁷ - הולדתה של מדינת הלאום. - האחדת שפות מקומיות. - התפשטות מידע ומדע.	המצאת הדפוס של גוטנברג. ²⁸ ההשלכות של המצאת הדפוס ²⁹

²⁷ אנדרסון ב. (1999). *קהילות מדומיינות*. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 39-68.

²⁸ אליאב-פלדון, מ. (2000). *מהפכת הדפוס*. תל-אביב: האוניברסיטה המשודרת, עמ' 25-41.

²⁹ אליאב-פלדון, מ. (2000). *מהפכת הדפוס*. תל-אביב: האוניברסיטה המשודרת, עמ' 25-41.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ב. המעבר מן הדפוס לקולנוע, רדיו, קולנוע וטלוויזיה: אמצעי התקשורת להמונים.

המונח המון, נושא קונוטציות שליליות ומצייר קבוצה גדולה של אנשים הנעה כעדר, קלה להשפעה נעדרת ייחודיות וביקורתיות. למושג המון יש גם כמה הקשרים חיוביים כמו אלו המקופלים במושג "חכמת ההמונים" ובקריאה "העם דורש צדק חברתי", כאן, מקבל "ההמון" משמעות של שוויון ודמוקרטיה.

הופעת **ההמון** היא בו זמנית תופעה היסטורית וגם תיאוריה המבקשת להסביר שינוי באופייה של החברה האנושית. עד המהפכה התעשייתית לא הייתה קיימת "חברת המונים", אירופה הייתה ברובה כפרית והערים בה היו קטנות. במאה השמונה עשרה התעצם המסחר הימי ועמו גילוי עולמות ושווקים חדשים בעולם. במקביל חלו התפתחויות טכנולוגיות כמו המצאת מכונת הטוויה שהחליפה את הנול, ומנוע הקיטור שהביא את הרכבת לעולם. המצאות אלו ואחרות הביאו, תוך מאה שנה לנהירת האוכלוסייה באירופה מן הכפר אל העיר. אורח החיים המסורתי הכפרי הוחלף בעבודה במפעלי תעשייה ולראשונה בהיסטוריה נוצרה התקבצות של א/נשים רבים במקום אחד.

שינוי אורח החיים המסורתי היה מלווה בתהליכים חברתיים נוספים, כמו חילון, ביורוקרטיזציה, דמוקרטיזציה, אבדן המוכרות והקהילתיות לטובת ניכור ואנונימיות. תהליכים אלו יצרו את "חברת ההמונים" לתוכה וממנה נולדה תקשורת ההמונים. התרופפות הקשרים הקהילתיים חיזקה את כוחם של מוסדות המדינה. מרכז הכובד של החיים החברתיים הועתק מן התקשורת הבין אישית לתקשורת להמונים. תקשורת ההמונים מסוגלת להעביר מסרים במהירות ובאחידות ולכן הינה מותאמת ויעילה יותר לחיים במסגרות גדולות וריכוזיות.

העיתון: בסוף המאה השבע עשרה מודפסים לראשונה עיתונים יומיים באירופה ובאמריקה. על פניו זה הוא האמצעי הראשון שהוא בבחינת תקשורת להמונים, היינו טקסט המודפס ומשוכפל באופן זהה בעותקים רבים ומופץ בקרב המונים. בנוסף, העיתון הוא האמצעי הראשון המהווה מרחב ציבורי וערוץ תקשורת ומתווך בין המדינה לאזרחיה. אך חשוב לזכור כי קהלו של העיתון היה מצומצם. קוראי העיתון במאתיים השנים הראשונות לפריצתו והתמסדותו הינם בני האליטות חברתיות. מחיר כל עותק בודד הוא גבוה והתכנים בו נסבים על פוליטיקה ומסחר, הרלבנטיים לבעלי ממון בלבד.

הקולנוע הופיע בסוף המאה התשע עשרה ומיד הפך למדיום של תרבות המונים. בניגוד לאמצעי תקשורת קודמים שהתחילו באליטה וסיימו ב"עם", הקולנוע התפשט במהירות והגיע לאוכלוסיות נרחבות כשהוא מספק מענה לזמן הפנאי של מעמד הפועלים. הממסד הקולנועי התארגן בשיטת אולפנים גדולים אשר ילדו

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

כו כבי קולנוע ותופעות של הערצה. בין ובזמן שתי מלחמות עולם ניכר גידול בתעמולה פוליטית מצד השלטונות ובאסקפיזם מצד הקהל, הקולנוע סיפק צרכים ושימושים אלו.

בעוד שהקולנוע היווה בילוי מחוץ לבית, **הרדיו והטלוויזיה** השתייכו למרחב הפנים ביתי. הם שולבו לתוך ההתנהלות של חיי היום יום סביב משפחות וילדים. בניגוד לקולנוע, **הרדיו** הוא כלי נייד ויחסית זול להפיק בו מסר. המחיר הנמוך יחסית להפקת מסר יחד עם פוטנציאל ההפצה הרחב הביאו להתמחויות, מענה לצרכים לוקליים וריבו ערוצים. הרדיו הדגים את התפצלות דפוסי בעלות: מסחרי מול ציבורי, כמו גם את שיטת רשתות השידור, דפוסי אשר נדדו אחרי כן לטלוויזיה. הרדיו גזל מן העיתון את תפקיד היידוע המידי על אירועים ואילו הטלוויזיה נגסה בתפקיד ההצגה החזותית שהייתה לעיתון ובתפקיד הבידורי של הקולנוע. בתהליכי ההסתגלות לחלוקת התפקידים שינו אמצעי התקשורת את פניהם, אך מהותם היסודית ככלי כתקשורת להמונים נותרה קבועה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות
תיאוריית חברת ההמונים. ³¹ הופעת אמצעי התקשורת להמונים	<ul style="list-style-type: none"> • בירור מושג ההמון • תהליך היווצרותה של חברת ההמונים: - מסורת ומודרנה בשינוי פני החברה האנושית. - תיעוש, - עיור, - חילון, - דמוקרטיזציה. - חברת המונים. • מאפייני תקשורת להמונים: עיתון רדיו קולנוע וטלוויזיה - מוען מורכב וממוסד, 	<ul style="list-style-type: none"> • חברה מסורתית • חברה מודרנית. • אנונימיות, ניכור. • מוען מורכב וממוסד • מסר חד סטרי • משוב מוגבל ואיטי, • קהל גדול, הטרוגני ואנונימי. • המהפכה התעשייתית • חילון, 	<ul style="list-style-type: none"> - הלומדים יבחנו את מאפייני החיים המסורתיים ללא אמצעי תקשורת להמונים באמצעות קטעי סרטים מומלצים להקרנה, להדגמת אורח החיים בכפר האנגלי לדוגמה: - "טס" של רומן פולנסקי. - "הרחק מן ההמון הסואן". - הלומדים יצפו וינתחו את מקומו של הרדיו בחיי הפנאי והמשפחה באמצעות קטעי סרטים מומלצים להקרנה: - "ימי הרדיו" של וודי אלן. - תסכית הפלישה ממאדים של אורסון וולס. - "נאום המלך" של טום הופר. - "רדיו חזק". - הלומדים יבחנו את היתרונות והמגבלות של המדיום. - הלומדים יעמדו על מקומם של אמצעי התקשורת להמונים באמצעות סקרי צפייה, האזנה וקריאת 	<p>רדיו, עיתונות ותקשורת חזותית:</p> <p>- סיור בתחנת רדיו מקומית במטרה ללמוד באופן בלתי אמצעי על הכנת שידורי רדיו, מבנה אולפן, שיקולי לוח השידורים, תפיסת קהל היעד, אילוצים כלכליים, טכנולוגיים ומשפטיים בהפקת רדיו.</p>

³¹ כספי, ד. (1994). תקשורת המונים, כרך א', רעננה, או"פ, עמ' 62-68.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	עיתון.	<ul style="list-style-type: none"> • תיעוש, • דמוקרטיזציה, 	<ul style="list-style-type: none"> - מסר חד סטרי, - משוב מוגבל ואיטי, - קהל גדול, הטרוגני ואנונימי³⁰. • תפקידם של אמצעי התקשורת השונים בחברת ההמונים 	
<ul style="list-style-type: none"> - תרגיל ליצירת סרט אילם. - דיבוב סרט אילם קלאסי או "דיבוב מחדש" של סרט בשפה זרה. 	<ul style="list-style-type: none"> - צפייה ודיון בקטעי סרטים להמחשת ימי ראשית הקולנוע ומשמעות הכנסת הקול לסרטים אילמים. לדוגמה: קטעים מתוך הסרטים "הוגו", ו"שיר אשיר בגשם", יצירות של צ'פלין ובאסטר קיטון. - צפייה ודיון בקטעי סרטים להדגמת הקולנוע כתרבות הפנאי של המעמד הנמוך והבינוני. 		<ul style="list-style-type: none"> • מאפייני צריכת הקולנוע באולם הקולנוע כמדיום להמונים 	<ul style="list-style-type: none"> • קולנוע כמדיום להמונים.

³⁰ כספי, ד. (1994) תקשורת המונים, כרך א', עמ' 43-47, רעננה, או"פ.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p>- ביקור במדעטק בחיפה, או בסינמטק בירושלים, לצפייה בתצוגת הכוללות: מצלמות, מסרטות עתיקות, מכשירי רדיו ישנים.</p>	<p>לדוגמה: סינמה פארדיסו.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • אולפן סרטים • כוכב קולנוע • תרבות הערצה 	<p>שיטת האולפנים והכוכבות</p>	<p>מיסוד תעשיית הקולנוע</p>
	<p>- צפייה ודיון בקטעים מתוך שידורים חיים מראשית ימי הטלוויזיה בעולם ובארץ כדי להמחיש את הניסיון להידמות לקולנוע בראשית דרכו של המדיום הטלוויזיוני.</p> <p>- צפייה ודיון ביומני גבע וכרמל מול קטעים משידורי הטלוויזיה החינוכית, כדי להציג את הטון והאווירה ששררו בצילומי הטלוויזיה הראשונים בארץ.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • רשתות שידור ציבוריות • רשתות שידור מסחריות 	<ul style="list-style-type: none"> • פריצת שידורי הטלוויזיה בזמן מלחמת העולם השנייה באירופה ובעולם לעומת ישראל בשנת 1968. מה מסביר את הדממה הישראלית. 	<p>טלוויזיה³²</p>

³² אשורי, ת. מהטלגרף למחשב, תל אביב, רסלינג. עמ' 44-67.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
			<ul style="list-style-type: none">• רשתות שידור ומקורות מימון:<ul style="list-style-type: none">- בעלות ממלכתית-ציבורית כגון הערוץ הראשון.מימון באמצעות מיסים ותשלום אגרה.- בעלות פרטית כמו חברת הכבלים הוט יס. מימון באמצעות בעלות פרטית, דמי מנוי חודשיים, מכירת זמן לפרסומות.	

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ג. המעבר מאמצעי התקשורת להמונים לאמצעי התקשורת הדיגיטליים: עידן ההתלכדות

במהלך העשור האחרון של המאה העשרים הופיעו בעולמנו המדיה החדשים, מחשב, אינטרנט, טלפון סלולרי ואחרים. מה חדש במדיה החדשים? עיקר השוני הוא שמקור הכוח התפזר. התקשורת אינה זורמת ממקור או ממוסד אחד, מרום החברה, מן האליטות או מן הממשל בצורה אנכית או היררכית כמו במדיה הישנים. מכאן, הנגישות של הפרט כמוען וכנמען הינה שוויונית יותר. זאת ועוד, עלות הפקת המסר זניחה ומאפשרת לכל פרט לקחת חלק ביצירת מסרים.

ראשית אנו **עדים לעליה בבעלות הפרטית על מדיה**. בעבר היו הטלוויזיה, הטלפון, הרדיו ואפילו המחשב בימיו הראשונים - ממוקמים בסלון, או במרחבים ה"ציבוריים" של הבית, פתוחים לשימוש של כל אחד מבני הבית. בהווה לכל פרט במשפחה ובמיוחד לילדים יש בעלות על טלוויזיה, מחשב, וטלפון. יש לכך השפעה על ההקשר החברתי של השימוש באותם אמצעי התקשורת. הפחתת הנסיבות של צפייה משותפת בסלון לטובת צריכה אישית. המדיה החדשים הפכו לזירה שבה מתגשמות תפיסות חדשות של פרטיות ומחזקות את הנטייה לאינדיבידואליזם.

שנית, אנו **עדים לגיוון רב בצורות המדיה**, הגיוון הוא בצורה וגם בתוכן. מבחינה עיצובית הפכו המדיה החדשים דקים, שטוחים ולכן ניידים יותר. בתכנים ישנו גיוון רב, הערוצים הקהילתיים והמתמחים מתרבים לצד ערוצים גלובליים. המדיה החדשים הפכו את הידע של המין האנושי לנגיש ופתוח לכל, יותר מאי פעם וחיזקו בכך את התפיסות המערביות של דמוקרטיה ושקיפות.

שלישית, אנו **עדים להתלכדות כלל צורות המדיה**. אם בעבר שימש הטלפון לשיחה, המחשב לעבודה, הרדיו להאזנה והטלוויזיה לצפייה והעיתון לקריאה, הרי שהיום מתלכדות כל הפונקציות במכשיר אחד. ההתלכדות היא פונקציונלית אבל גם טכנית, כל צורות המדיה עוברות דיגיטציה לקוד בינארי ויכולות להיות מופצות, מופקות ומאוכסנות באותה דרך. התהליך נושא גם השלכות חברתיות, התלכדות מרחבים של בית עם עבודה, בידור עם מידע, חינוך עם פנאי, נשי עם וגברי.

לבסוף, השינוי הרדיקלי ביותר, הוא המעבר בין תקשורת להמונים חד כיוונית אל עבר **תקשורת אינטראקטיבית**. מהי אינטראקטיביות זו? כיוון התקשורת דו סטרי, חילופי תפקידים ומהירות של משוב, רמת השליטה על סביבת התקשורת עלתה ולכל פרט גמישות בזמן ובמרחב של צריכת המדיה. נוסדו צורות חדשות של יחסים בין מדיום לבין משתמש: קנייה מקוונת, משחקי רשת אינטראקטיביים, טוקבקים בחדשות, סינון מועמדים בתכניות מציאות, בחירת השיר הבא בערוצי מוסיקה ועוד.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
- תערוכת צילום כיתתית שנושאה אמצעי התקשורת בעבר וכיום. (ניתן להיעזר באלבומים משפחתיים ומגזינים ישנים בספריות וברשת). - וידאו ארט בנושא השפעת הטלפון הנייד והאינטרנט על חיינו. - וידאו ארט בנושא של	- התלמידים ישוו בין אמצעי תקשורת מסוג דומה אז והיום, לדוגמה: עיתון מודפס לעומת עיתון אינטרנטי. - עבדת חקר בנושא מקומם של אמצעי התקשורת הדיגיטליים בחיי היומיום.	• דיגיטציה • מדיה חדשים • אינטראקטיביות • רשתות חברתיות • טוקבקים	השינויים שחלו במעבר בין אמצעי תקשורת להמונים לבין האמצעים הדיגיטליים: - עליה בבעלות פרטית על מכשירי מדיה. כל אחד מבי המשפחה הוא הבעלים של טלפון, מחשב וכד. - גיוון והתמחות במכשירים ובתכנים. - התלכדות של כלל	מאמצעי התקשורת להמונים לאמצעי התקשורת הדיגיטליים: עידן ההתלכדות ³³

33 סופר, א' (2011). תקשורת המונים בישראל, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 4.

2. דרור, י' (2011). עיתונות מקוונת. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 1.

3. מקווייל, ד' (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 6.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

אוואטר וחיים שניים			הפונקציות במכשיר אחד. - אינטראקטיביות	
<p><u>עיתונות</u></p> <p>כתיבה עיתונאית המתארת "יום ללא אמצעי תקשורת" כתבה עיתונאית הכוללת ראיון עם מישהו שלא משתמש כלל בערוץ מסוים (בסלולר/בפייסבוק), כולל פירוט הסיבות לכך (חברתי, כלכלי, דתי וכו') <u>תקשורת חזותית</u> - צילום סטילס של</p>	<p>התנסות חווייתית: פיתוח מודעות בקרב הלומדים לכוחם והשפעותיהם של אמצעי התקשורת (טלפון נייד, אינטרנט, טלוויזיה). על חיי היומיום התלמידים יבינו את תלותנו באמצעי התקשורת ואת השפעתם על חיינו דוגמאות לפעילות:</p> <p>1. בחינת צריכת אמצעי התקשורת בחיי הלומדים מבחינת כמותם ותכניהם באמצעות תיעוד ביומנים אישיים .</p> <p>2. התלמידים יתנסו ב"יום ללא אמצעי-תקשורת" לדוגמה: הטלפון הנייד, ויכתבו יומן על כך או יתעדו זאת באופן אחר (צילום, כתבה עיתונאית...)</p> <p>3. חלק מהלומדים ישתמשו בפרק זמן (למשל יומיים) רק בתקשורת כתובה (מסרונים ופייסבוק), בעוד חלק</p>	<p><u>רדיו ועיתונות,</u> <u>תקשורת חזותית</u></p> <p>ראיון רדיופוני עיתונאי או מצולם עם ההורים או הסבים והסבתות על התקשורת בעבר והיום וההבדלים ביניהם</p>	<p>ההתפתחות של אמצעי התקשורת</p> <ul style="list-style-type: none"> • כוחו של המדיום: המדיום הטלוויזיוני כמעצב תכנים בתחומים שונים כגון: פוליטיקה, דת וחינוך • הקשר בין צורות תקשורת לבין איכותה של תרבות. לדוגמה: תרבות המילה הכתובה (חשיבה מופשטת) לעומת תרבות חזותית (חשיבה קונקרטיית).³⁵ 	<p>הגישה הטכנולוגית לתקשורת³⁶</p>

³⁵לאפי, ד. (2011) סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 49-43.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

<p>נקודות מבט חדשות המתעוררות עקב העדר אמצעי התקשורת</p> <p><u>רדיו</u></p> <p>- "רדיו ללא רדיו"</p> <p>ריאיון עם הלומדים בעקבות החוויה של הלומדים "חיים ללא אמצעי תקשורת"</p>	<p>אחר רק בתקשורת דבורה (שיחות קוליות), כל צמד יסכם את ההבדלים</p> <p>4. התלמידים יבחנו אמצעי תקשורת חדשים יותר ויישמו את התפיסה אודות מאפייני התרבות³⁴</p>		<ul style="list-style-type: none"> אמצעי התקשורת (על פי הגישה הטכנולוגית) משפיעים על החברה ותרבותה ומחוללים שינויים בהתנהגויות ובתפיסות עולם, לא בשל התכנים שלהם. מאפייני התרבות העכשווית בתקשורת מתבטאים לא רק במלים אלא גם בסמלים ובדימויים 	
--	--	--	---	--

³⁶פורסטמן, נ. (2000) בידור על מוות: השיח הציבורי בעידן עסקי השעשועים. עמ' 9 – 19. [המדיום הוא המטאפורה](#)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

			חזותיים.	
		<p><u>תקשורת חזותית:</u></p> <p>יצירת מסר ויראלי (ממ"ים) באמצעות תמונה או סרטון שמבטא מחאה המשותפת לכל ילדי העולם</p>		
<p><u>רדיו ועיתונות, תקשורת חזותית</u></p> <p>ריאיון רדיופוני עיתונאי או מצולם עם ההורים או הסבים והסתבות על התקשורת בעבר והיום וההבדלים ביניהם</p>	<p>השוואה בין אמצעי תקשורת בעבר לבין אמצעי תקשורת כיום כדי להמחיש את מרכזיותם ותפקידיהם אז והיום.</p> <p>- ניתן לראיין הורים או סבים וסבתות על אמצעי התקשורת של פעם (מצלמת סופר 8, פטיפון, תקליטים, ווקמן, טרנזיסטור)</p>	<p>מדיום חם, מדיום קר, כפר גלובאלי, הטיית התקשורת (איניס), שבטיות, יציאה משבטיות, וחזרה לשבטיות. חברה פרה-מודרנית</p>	<p>התפתחות אמצעי התקשורת כפונקציה של מרחב וזמן – מהכפר עד ל"כפר הגלובלי". מאפיינים של צריכת</p>	<p>גישה היסטורית להתפתחות אמצעי התקשורת³⁷</p>

³⁷ לאפי, ד. (2011) סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 43-49.

להעשרה נוספת: [אשורי, ת. \(2011\) מהטלגרף למחשב, רסלינג עמ' 115-123](#)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

<p><u>תקשורת חזותית:</u> יצירת מסר ויראלי (ממייים) באמצעות תמונה או סרטון שמבטא מחאה המשותפת לכל ילדי העולם</p>	<p>- בחירה של אירוע חברתי-אקטואלי שמתרחש ברשת החברתית וניתוחו לצורך הבנת כוחן של הרשתות החברתיות בהנעת אירועים אקטואליים (למשל: באמצעות הפייסבוק הלווית ה-20,000 של החייל הבודד בזמן מבצע צוק איתן) -יצירת מחאת פייסבוק שתמחיש את כוחה של הרשת החברתית ואולי אף שתפרוץ את גבולות הארץ</p>	<p>(מסורתית) וחברה מודרנית</p>	<p>תקשורת בחברה פרה- מודרנית (מסורתית) וחברה מודרנית</p>	
--	--	--	---	--

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

--	--	--	--	--

רשימת מקורות נוספים להעשרה

המצאת הכתב

גולדווטר, א. 12 אפריל 2012 יציאת מצריים של הכתב, הארץ, <http://www.haaretz.co.il/1.1684926> אוחזר 29 ספטמבר 2015

המעבר מן הכתב אל הדפוס: הופעת קהילות מדומיינות

הערה: בתכנית יש קישורים לאתרים שונים, הקישורים הם לשימוש אישי ולצפייה בלבד ואין להעתיקם. על המשתמש חלה האחריות לבדוק את תנאי השימוש לצרכים נוספים

תכנית לימודים בתקשורת, תמוז תשע"ז – יולי 2017

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

אייזנשטיין א. (1995). "עלייתו של ציבור הקוראים". בתוך: כספי, ד. (עורך), *תקשורת המונים – מקראה*. תל אביב: אוניברסיטה פתוחה, עמ' 43-52.
אלידע, ע. (1989). "המהפכה ולידת עיתונות ההמוך". *זמנים*, 30-31. עמ' 82-91.
זימל, ג. (2004) "העיר הגדולה וחיי הנפש" בתוך אורבניזם: הסוציולוגיה של העיר המודרנית. תל אביב: רסלינג, עמ' 23-40.

המעבר מן הדפוס לקולנוע, רדיו, טלוויזיה: אמצעי התקשורת להמונים

מקלוהן מ. (2003). *להבין את המדיה*. תל-אביב: בבל, עמ' 367-354.
מקלוהן מ. (2003). *להבין את המדיה*. תל-אביב: בבל, עמ' 404-368.

המעבר מאמצעי התקשורת להמונים לאמצעי התקשורת הדיגיטליים: עידן ההתלכדות

אשורי, ת. (2011) מהטלגרף למחשב, תל אביב, רסלינג, עמ' 115-151.
דרור, י. (2009). [הבהלה לעכשיו](#), פנים, 48, אוחרזר 7 מאי 2015
דרור, יי (2011). *עיתונות מקוונת*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 1.
מקווייל, די' (2014). *מבוא לתקשורת המונים*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 6.
סופר, אי' (2011). *תקשורת המונים בישראל*, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. פרק 4.
סמואלס – פרץ, די' (2013) *חינוך מורים למאה ה-21*: האם אנחנו מכשירים מורים לבתי ספר מיושנים? בתוך: על הרצף עורכות שמעוני ש. אבידוב א. מכון מופת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

1. שפה וכוח : ייצוגים בתקשורת

נושא זה עוסק ביחסי הכוח בחברה וייצוגם בתקשורת. לאחר בירור מעמיק של אופני הייצוג ודרכי ההבניה של ייצוג קבוצות ותופעות חברתיות, ניתן יהיה לדון באינטרסים וניגודי האינטרסים בחברה: הון שלטון תקשורת כמו גם יחסי רוב מיעוט, מרכז ופריפריה, יחסי מגדר, יחסים על רקע גזעי, לאומי, דתי, מיני וכי'

מטרות

התלמידים:

1. יכירו את אופני ההבניה של ייצוגי קבוצות שונות בארץ ובעולם
2. יבינו את הקשר בין ייצוגים במדיה לריבוד החברתי בישראל.
3. יכירו את תהליכי ההכחדה הסימבולית של קבוצות ופרטים ויעריכו את השלכותיהם האפשריות
4. יבחנו יחסי כוח באמצעות יצירת טקסטים השוברים היררכיות ונקודות מבט
5. יתנסו בחוויית יצירת טקסט תקשורתי מנקודות תצפית אלטרנטיבית.
6. ילמדו על החברה כמורכבת מפלחים בעלי גישה שונה למרחב הציבורי.
7. יבינו את המשמעות והתפקיד של התקשורת בבניין זהות לאומית ואת תפקיד התקשורת המגזרית בבניין זהות קהילתית.
8. יתנסו בחוויית כתיבה או יצירת טקסט תקשורתי מנקודת מבט מגזרית / של קבוצת המיעוט

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דיסקטיות מומלצות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
ייצוגים: הגדרות ומושגים ³⁸	<ul style="list-style-type: none"> - המושג ייצוג בתחומי דעת שונים: בתי משפט, פוליטיקה, יחסי ציבור. - תיווך וייצוג המציאות כמאפיין מרכזי של המדינה - סטריאוטיפ: סטריאוטיפים כנטייה אנושית מולדת וכאסטרטגיה יעילה להבנת המציאות המורכבת. - נזקים והשלכות של תפיסות סטריאוטיפיות – הנבואה המגשימה עצמה - איך נמנעים ונלחמים בסטריאוטיפים ובדעות הקדומות שלנו 	<ul style="list-style-type: none"> • ייצוג • דימוי • דעות קדומות (סטיגמה) • סטריאוטיפ 	<ul style="list-style-type: none"> - התשוקה למימיזיס- התלמידים והמורה ייצרו הכנת סרגל זמן ומסמך משותף) מצגת פאאור פויינט משותפת לכיתה) שבה כל תלמיד/ה תורם/ת שקף אחד, המדגים תאריך וצורות ייצוג שונות 	

³⁸ טורין, א. (2013). ייצוגי מורים בתקשורת הישראלית. תל אביב: מכון מופת. (עמ' 27-20)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
			בראשית ההיסטוריה כמו ציורי המערות, חרט על חימר, פסיפס, ציור על כד, ועד הולוגרמות.	
ייצוגי מיעוטים בתקשורת ⁴⁰	- הגדרת 'מיעוט' ממשי וסימבולי - קבוצות המיעוט בישראל ובעולם: מיהם? - ייצוגי המיעוטים בתקשורת כראי ליחסי הכוח בחברה - ממדים לחקר ייצוגים: איך חוקרים ייצוגים בתקשורת? (נראות: האם המיעוט קיים על המסך? טיב הנראות : האם הייצוג סטריאוטיפי? באיזה הקשר מופיע המיעוט? אינטראקציה : מה היחסים בין המיעוט לקבוצת הרוב) ³⁹	• סטריאוטיפ • נראות, בולטות והכחדה סמלית • גילנות (אייג'יזם)	- תצפית ואיסוף נתונים כל צוות התלמידים יתחלקו לצוותים התלמידים יציגו סקירת ראשים של דמויות המופיעות על המסך - השוואה וניתוח של נקודות מבט : התלמידים (יבחרו קבוצת מיעוט) יגישו פרזנטציה המשווה בין ייצוגים של	- תחקיר ותיק הפקה: עם אילו סטריאוטיפים התמודדת? כיצד עקפת סטריאוטיפים אלה? כיצד התמודדת - הפקת כתבת דיוקן מצולמת / עיתונאית על דמות או קבוצת מיעוט תוך ניסיון ליצור סיקור הוגן, ובניסיון לאתגר סטריאוטיפים הרווחים

³⁹ פירסט וענברי-לנקרי (2013). הנעדרים והנוכחים בזמן צפיית שיא 2011 – מחקר מעקב. ירושלים: הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (עמ' 4-5). זמין ב:

<http://www.rashut2.org.il/editor/uploadfiles/%D7%93%D7%95%D7%97%20%D7%9E%D7%97%D7%A7%D7%A8%20%D7%9C%D7%90%D7%99%D7%A0%D7%98%D7%A8%D7%A0%D7%98a.pdf>

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
	- ההשלכות החברתיות של ייצוגי המיעוטים במדיה -		קבוצות מיעוט: למשל התלמידים ינתחו תמונות ממדורי החדשות המייצגות את קבוצת המיעוט; כתבה עיתונאית כתובה או משודרת וכו'.	בציבור כלפי קבוצה זו. - סרט דוקומנטרי קצר הכולל הצגה של קבוצות מיעוט ללא סטריאוטיפים - או איתור פרסומת סטריאוטיפית והצגת אלטרנטיבה לאותו המוצר בטכניקת קולאז' אתגר- לפרסם בגדי ים לנשים באופן שאינו מינני
מודל האבולוציה של ייצוגי מיעוטים לאורך זמן	מודל הייצוג: שינויים בייצוגי מיעוטים לאורך זמן: (א) הכחדה סמלית (ב) סטריאוטיפיזציה; (ג) השתלבות (הסדרה+הכלה)	<ul style="list-style-type: none"> • הכחדה סמלית, סטריאוטיפיזציה, השתלבות • תיאוריית העליונות • תיאוריית ההרפיה 	הכנת חומר למידה שידגים את האבולוציה, למשל של שחורים: מ"חלף עם הרוח" דרך משפחת קוסבי ועד וויל סמית או אותו דבר עם מזרחים: מצ'רלי וחצי ועד עספור, חמש דקות, קטע ערוך	גרפיטי נגד דעות קדומות, מצפים שני קירות של כיתה בבריסטולים עבים ונותנים לתלמידים לעצב גרפיטי נגד דעות קדומות, חיים עם זה שבועיים עד שנמאס ומקלפים. סדנה משותפת נגד דעות

⁴⁰ טורין, א. (2013). ייצוגי מורים בתקשורת הישראלית. תל אביב: מכון מופת. (עמ' 27-20)

⁴¹ שיפמן, ל. (2008). הערס, הפרחה והאמא הפולנייה שסעים חברתיים הומור טלוויזיוני בישראל 1968-2000. עמ' 1-13

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
השפעות הייצוג הפוגעני?	כסובלימציה של תוקפנות והפגת מתח ומעניק תחושת עליונות. הומור כתוצר של הפתעה- אי הלימה קוגנטיבית. תיאוריות סוציולוגיות: הומור כמנגנון לשימור מבנה חברתי ריבודי	<ul style="list-style-type: none"> • תיאוריית אי ההלימה • ריבוד חברתי. 	מכמה קטעי סרטים וסדרות	קדומות בטכניקה של קולאז', אוספים הרבה עיתונים יומיים וגם מאגזינים, גם את זה עושים על קיר מצופה בריסטולים
דוגמאות ומקרי בוחן לייצוג מיעוטים	- ייצוג גילנות (אייג'יזם) כמקרה בוחן: דימוים של בני נוער ⁴² וקשישים ⁴³ במדיה מקרי בוחן נוספים לייצוג מיעוטים, על פי בחירתו של המורה: ניתוח לאור		תערוכת צילום הנוגעת לחיי היומיום של קבוצת מיעוט (למשל: טקס, אירוע, שכונת מגורים וכו'). התלמידים יציגו צילומים	יצירת כרזת תעמולה נגד סטריאוטיפים של קשישים, או בני נוער. או יצירת כרזה הקוראת

⁴² לוין, ד' (2014). "אחרים", "פני הדור" או "נושאים ונותנים": שלוש תמות על אנשים צעירים ותרבותם. גילוי דעת, 4, 13-40.

⁴³ פירסט, ע. ורמר-ביאל, ש. (2007). מ-יסבאליה ירוקי ועד 'להוריד את הזקנים מהכביש': ייצוגי זקנה בתוכנית הסטירה 'ארץ נהדרת' בתקופת הבחירות 2006. מסגרות מדיה, 1, 27-60.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
	מודל הייצוג ⁴⁴		שמייצגים סטריאוטיפים, צילומים ששזורים סטריאוטיפים	למודעות עצמית לסטריאוטיפים. תלית תערוכה של הכרזות בכיתה או במסדרון ביה"ס. או ביצוע וצילום קליפ הקורא להכלת סוגים, צבעים וסגנונות שונים של יופי אנושי
תקשורת מגזרית: הגדרות ותפקידים	- תקשורת מגזרית: מהי? - הכרת מודל ייצוגי המיעוטים והתקשורת המגזרית ⁴⁵ - תפקידי התקשורת המגזרית ⁴⁶	<ul style="list-style-type: none"> • תקשורת מגזרית • תקשורת "של" ותקשורת "למען" 	השוואה וניתוח של נקודות מבט: התלמידים יבחרו וייצגו בפני הכיתה כלי תקשורת מגזרי	הצטרפות לעמותה או לקבוצה מוחלשת ויצירת עיתון חד פעמי, מגזרי, עבורם.

⁴⁴ רעיונות לקבוצות מיעוט נוספות: פריפריה, חרדים, ערבים, נשים, חד מיניים, נכים ובעלי מוגבלויות, מזרחיים, עולים חדשים, מהגרי עבודה, בדואים ודרוזים. מאמרים רלוונטיים העוסקים בייצוגי קבוצות מיעוט, באמצעותם ניתן להבין את אופן הייצוג והמיקום הנוכחי על גבי מודל הייצוגים (המורה יבחר קבוצת מיעוט אחת להדגמת הסוגיה):

ירחי, מ. וצפתי, י. (2009). הסיקור התקשורתי של אירועי טרור בעיתונות הישראלית הכתובה: מרכז מול פריפריה. *מגמות*, מו(1-2), 38-61.
 למיש, ד. (2007). הפוליטיקה של הדרת מיעוט בתקשורת: דימויי נשים וסיקור האלימות נגדן. בתוך: כספי, ד. (עורך). *תקשורת ופוליטיקה בישראל*. ירושלים: ואן ליר, הקיבוץ המאוחד. עמ' 185 – 207

קמה, ע. (2008). ללא חדר משלהן: מעורבותן של מהגרות עבודה פיליפיניות בכתב עת בן כלאים. מסגרות מדיה, 2, 25-49.
 שטייר-לבני, ל. ומנדלסון-מעוז, ע. (2011). היברידיזציה בטלוויזיה הישראלית – עבודה ערבית, הסיטקום הערבי-ישראלי הראשון. מסגרות מדיה, 6, 31-59.

⁴⁵ כספי, ד. (2008). שתי מערכות תקשורת: תקשורת "שלי" ו"למען" מיעוטים בישראל. *קשר*, 37, 99-109.

⁴⁶ גבל, א. (2006). הציבור הדתי לאומי והתקשורת: יחסי אהבה-שנאה. *התקשורת המגזרית בישראל (חוברת מספר 4)*. תל אביב: מכון חיים הרצוג לתקשורת חברה ופוליטיקה (עמ' 10-15)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
	<ul style="list-style-type: none"> - ניתוח ההבדלים בין תקשורת של קבוצת הרוב ותקשורת של קבוצת המיעוט - היתרונות והחסרונות של ערוצי התקשורת המגזרית - קהלי היעד של התקשורת המגזרית 		<p>לבחירתם (עיתון, ערוץ טלוויזיה, מגזין, פורטל אינטרנט וכו'), וישוו בינו לבין כלי תקשורת מקביל מ'תקשורת הרוב', תוך התייחסות למרכיבי מודל הייצוגים: מטרות הערוץ, אופי התכנים וכו'.</p> <p>עבודת חקר – מחוון יפורסם באתר המפמ"ר</p>	<p>או כתיבת נוסח נייטרלי ומתקן לידיעה עיתונאית מכפישה העוסקת בעיירות פיתוח, חרדים, ערבים או בעובדים זרים. או שיפור אתר האינטרנט, יצירת פלייר, כמה צילומים טובים למאגר של אותו ארגון</p>
תקשורת מגזרית:	<ul style="list-style-type: none"> - ערוצים ייחודיים בתקשורת מגזרית במגוון כלי תקשורת (פשוטילים, רדיו פיראטי, עיתונות נישא וכו') והכרת מאפיינים ייחודיים של ערוצים נבחרים לאור מאפייני הקהילה (לדוגמה: חברה שמרנית, חברת מהגרים וכו')⁴⁷ תקשורת אלטרנטיבית וקהילתית 		<p>מפגש סקייפ מקוון במהלך המפגש בכיתה, עם עיתונאי או איש תקשורת השייך לקבוצת מיעוט, ופעיל בתקשורת המגזרית ויצגו את התובנות שהתחדשו סביב מפגש זה</p>	

⁴⁷ אפשר לבחור כמה דוגמאות לערוצים מגזריים מתוך הדוגמאות הבאות: כספי, ד. ואליאס, נ. (2000). 'להיות כאן ולהרגיש שם': על התקשורת בשפה הרוסית בישראל. סוציולוגיה ישראלית, ב(2), 415-455.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ביבליוגרפיה: שפה וכוח

- אברהם, א. (2001). *ישראל הסמויה מעיני התקשורת*. ירושלים: אקדמון. עמ' 11-22.
- אברהם, א. (2006). *תקשורת וייצוג קבוצות*. בתוך א. רם וברקוביץ, נ. (עורכים) *אישויון*. באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון. עמ' 401-409.
- גבל, א. (2006). *הציבור הדתי לאומי והתקשורת: יחסי אהבה-שנאה*. *התקשורת המגזרית בישראל (חוברת מספר 4)*. תל אביב: מכון חיים הרצוג לתקשורת חברה ופוליטיקה. עמ' 10-15.
- טורין, א. (2013). *ייצוגי מורים בתקשורת הישראלית*. תל אביב: מכון מופת. עמ' 20-27.
- ירחי, מ. וצפתי, י. (2009). *הסיקור התקשורתי של אירועי טרור בעיתונות הישראלית הכתובה: מרכז מול פריפריה*. *מגמות, מו(1-2)*, 38-61.
- כספי, ד. ואליאס, נ. (2000). *'להיות כאן ולהרגיש שם': על התקשורת בשפה הרוסית בישראל*. *סוציולוגיה ישראלית, ב(2)*, 415-455.
- כספי, ד. (2008). *שתי מערכות תקשורת: תקשורת "שלי" ו"למען" מיעוטים בישראל*. *קשר, 37*, 99-109.
- ליון, ד' (2014). *"אחרים", "פני הדור" או "נושאים ונותנים": שלוש תמות על אנשים צעירים ותרבותם*. גילוי דעת, 4, 13-40.
- למיש, ד. (2007). *הפוליטיקה של הדרת מיעוט בתקשורת: דימויי נשים וסיקור האלימות נגדן*. בתוך: כספי, ד. (עורך). *תקשורת ופוליטיקה בישראל*. ירושלים: ואן ליר, הקיבוץ המאוחד. עמ' 185 – 207.
- פירסט וענברי-לנקרי (2013). *הנעדרים והנוכחים בזמן צפיית שיא 2011 – מחקר מעקב*. ירושלים: הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (עמ' 4-5). זמין ב:

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

<http://www.rashut2.org.il/editor/uploadfiles/%D7%93%D7%95%D7%97%20%D7%9E%D7%97%D7%A7%D7%A8%20%D7%9C%D7%90%D7%99%D7%A0%D7%98%D7%A8%D7%A0%D7%98a.pdf>

פירסט, ע. ורמר-ביאל, ש. (2007). מ-יסבאליה ירוקי ועד להוריד את הזקנים מהכביש: ייצוגי זקנה בתוכנית הסטירה 'ארץ נהדרת' בתקופת הבחירות 2006. *מסגרות מדיה*, 1, 27-60.

פירסט, ע. ואברהם, א. (2007). כיכר השוק הומה? על הגיוון התרבותי בערוצי הטלוויזיה המסחריים בישראל ועל הדרכים לשיפורו. בתוך: כספי, ד. (עורך). *תקשורת ופוליטיקה בישראל*. ירושלים: ואן ליר, הקיבוץ המאוחד. עמ' 134 – 161.

קמה, ע. (2008). ללא חדר משלהן: מעורבותן של מהגרות עבודה פיליפיניות בכתב עת בן כלאים. *מסגרות מדיה*, 2, 25-49.

קמה, ע. ופירסט, ע. (2015). *על ההדרה: ייצוגים תקשורתיים של קבוצות מיעוט*. תל אביב: רסלינג.

שטייר-לבני, ל. ומנדלסון-מעוז, ע. (2011). היברידיזציה בטלוויזיה הישראלית – עבודה ערבית, הסיטקום הערבי-ישראלי הראשון. *מסגרות מדיה*, 6, 31-59.

שיפמן, ל. (2008). *הערס, הפרחה והאמא הפולנייה: שסעים חברתיים הומור טלוויזיוני בישראל 1968-2000*. ירושלים: מאגנס. עמ' 1-13

פירסט, ע. ורמר-ביאל, ש. (2007). מ-יסבאליה ירוקי ועד להוריד את הזקנים מהכביש: ייצוגי זקנה בתוכנית הסטירה 'ארץ נהדרת' בתקופת הבחירות 2006. *מסגרות מדיה*, 1, 27-60.

פירסט, ע. ואברהם, א. (2007). כיכר השוק הומה? על הגיוון התרבותי בערוצי הטלוויזיה המסחריים בישראל ועל הדרכים לשיפורו. בתוך: כספי, ד. (עורך). *תקשורת ופוליטיקה בישראל*. ירושלים: ואן ליר, הקיבוץ המאוחד. עמ' 134 – 161.

קמה, ע. (2008). ללא חדר משלהן: מעורבותן של מהגרות עבודה פיליפיניות בכתב עת בן כלאים. *מסגרות מדיה*, 2, 25-49.

קמה, ע. ופירסט, ע. (2015). *על ההדרה: ייצוגים תקשורתיים של קבוצות מיעוט*. תל אביב: רסלינג.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

שטייר-לבני, ל. ומנדלסון-מעוז, ע. (2011). היברידיות בטלוויזיה הישראלית – עבודה ערבית, הסיטקום הערבי-ישראלי הראשון. מסגרות מדיה, 6, 31-59.

שיפמן, ל. (2008). הערס, הפרחה והאמא הפולנייה: שסעים חברתיים הומור טלוויזיוני בישראל 1968-2000. ירושלים: מאגנס. עמ' 1-13

2. תקשורת ודמוקרטיה

מטרתה של יחידה זו היא להעמיק את ההכרה בהכרח של קיום תקשורת פלורליסטית, עצמאית ומגוונת כתנאי לכינונה של חברה דמוקרטית. לדמוקרטיה ישנן הגדרות רבות. באופן כללי ניתן להתייחס למשתנים פורמליים ומהותיים-ערכיים המשמשים בכדי להגדיר מושג זה. המשתנים הפורמליים הם בחירות, מפלגות, שלטון חוק והפרדת רשויות (רשות מחוקקת מבצעת ושופטת) ואילו המשתנים המהותיים-ערכיים הם זכויות מיעוטים, חירויות הפרט, פלורליזם, סובלנות ופתרון חילוקי דעות באופן שאינו אלים (פירסט ופרוש, 2010).

היחסים בין תקשורת ודמוקרטיה נוגעים לשני היבטים - פורמליים ומהותיים כאחד. מוסד התקשורת אמור לתפקד כרשות העומדת בפני עצמה – ויש המכנים אותו בשל כך "הרשות הרביעית" בכדי לציין את עצמאותו. על התקשורת לתווך בין השלטון לאזרחים, להביא לידיעת האזרחים פעולות ומחדלים של הרשויות האחרות ולהיות המסד לביקורת ציבורית (פירסט ופרוש 2010). בנוסף אמור מוסד התקשורת לפעול במשותף עם שלוש הרשויות האחרות ועם מוסדות חברתיים אחרים בכדי לממש ערכים ותרבות דמוקרטית. ביחידה זו נתמקד בעיקר בפלורליזם תקשורתי, חופש הביטוי וחופש המידע.

מוסד התקשורת (מוסד התקשורת מופיע כאחד הנושאים ביחידה זו) תלוי במוסדות אחרים במידע ובממון. יתרה מכך, רבים מערוצי התקשורת הם בעצמם עסקים, בעלי אינטרסים פוליטיים וכלכליים. לכן קיימת האפשרות שלעיתים התקשורת נוקטת בפעולות שמשחקות לידיהם של בעלי הכוח (ובכלל זה, הבעלים של ערוצי התקשורת), ותורמת להדרה ולתיוג של אנשים וקבוצות ולהרחקה של נושאים חשובים מהשיח הציבורי.

בכפוף לרעיונות מארגנים אלו תעסוק היחידה בחלקה של התקשורת בחיזוק או בהחלשה של התהליך הדמוקרטי ובחשיבותם של הערכים הדמוקרטיים ובמגבלותיהם. הלומדים יבחנו את טווח הדעות המופיע בתקשורת תוך התייחסות לצנזורה עצמית, יחסי כוח והשפעת מקורות וכוחות חברתיים ופוליטיים, הגמוניה פוליטית וכו'. נבחן באיזו מידה התקשורת משרתת את הקבוצות השונות ואת מחויבותם של העושים במלאכה לערכים דמוקרטיים. הלומדים יעריכו את מקומם של כלי התקשורת ביצירת דעת קהל ואת היחסים שבין פוליטיקה לבין תקשורת (הון שלטון ועיתון)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ההכרות עם התובנות שעלו מן היחידה הראשונה "שפה תקשורת ומציאות" יעמיקו את ההבנה לגבי הקשר שבין תקשורת ודמוקרטיה ויקנו מיומנויות של ביקורת התקשורת. מטרת היחידה לפתח גישה ביקורתית אצל הלומדים על אודות היחס שבין התקשורת והדמוקרטיה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

היחסים שבין תקשורת ודמוקרטיה יבחנו באמצעות ההיבטים הבאים:

א. מבוא: הקשר בין דמוקרטיה לבין תקשורת

ב. אתיקה וחופש ביטוי: איזונים והגבלות על חופש הביטוי

ג. תכני התקשורת: תיאוריות סדר יום, מיסגור, ספירת השתיקה.

ד. מתווכי התקשורת

ה. קהלי התקשורת וההשפעות

ו. מוסד התקשורת במשטר דמוקרטי

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

א. מבוא: מהו הקשר בין דמוקרטיה לבין תקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דיזקטיות מומלצות	התנסות מעשית
<p>עקרונות הדמוקרטיה</p> <p>מקומה של תקשורת במדינה דמוקרטית בדגש על חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת</p>	<ul style="list-style-type: none"> מהי דמוקרטיה ומהם ערכיה. חשיבותה וכוחה של התקשורת במדינה דמוקרטית. התקשורת כמתווכת בין קהלים לבין מוסדות. התקשורת כ"כלב שמירה של הדמוקרטיה". התקשורת כזירה ציבורית. 	<ul style="list-style-type: none"> ערכים מרכזיים בדמוקרטיה: <ul style="list-style-type: none"> חירות פלורליזם שוויון בפני החוק חופש ביטוי זכויות המיעוט תקשורת כמתווכת כלב שמירה זירה ציבורית 	<p>הלומדים יציגו את הגדרתם למושג דמוקרטיה ויבחנו את ההגדרות המקובלות.</p> <ul style="list-style-type: none"> הלומדים יגדירו מהי דמוקרטיה לפי דעתם. יובאו הגדרות לדמוקרטיה ממקורות שונים. יערכו השוואה ודיון בין ההגדרות האינטואיטיביות של הלומדים לבין ההגדרות במקורות⁴⁸ שהוצגו. ניתן לצפות בסרטון "מהי דמוקרטיה" המדגים תרגיל כזה עם תלמידים. הלומדים יעלו אסוציאציות ומושגים הקשורים בעיניהם לדמוקרטיה. יתקיים דיון על הקשר בין המושגים שעלו לבין רעיון התקשורת במדינה דמוקרטית. אפשרות ליצירת מושגים ב - wordle : http://www.wordle.net/create הלומדים יבחנו את המושג דמוקרטיה כמושג 	<p>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות:</p> <ul style="list-style-type: none"> סקר עמדות של ציבור התלמידים, המורים והקהילה בנושא מהי דמוקרטיה עבורם. ניתן להציג את הממצאים באמצעות כרזות, קיר פעיל, דוכנים וכדומה.

⁴⁸ למשל באתר [המכון הישראלי לדמוקרטיה](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>דינמי המגלם מתח בין ערכים מתנגשים.</p> <p>- הלומדים יבחנו אירוע בתקשורת בו יש התנגשות בין ערכי דמוקרטיה.</p> <p>- ינסחו את הדילמה וערכיה המתנגשים</p> <p>ויציעו פתרון. לדוגמה התנגשות בין ערכי הדמוקרטיה כמו חופש ביטוי או תקינות שלטונית לבין ערכים כמו פגיעה בפרטיות.</p>			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ב. אתיקה וחופש ביטוי: איזונים והגבלות על חופש הביטוי

בפרק הקודם עסקנו בערכים ובזכויות היסוד העומדים בבסיסה של חברה דמוקרטית ומהווים תנאי הכרחי לקיומה של "הרשות הרביעית": חופש הביטוי, זכות הציבור לדעת, חופש המידע. אולם כמו לכל ערך – חשוב ככל שיהיה – גם לחופש הביטוי יש מגבלות, שכן במקרים רבים ישנה התנגשות בין ערכים אלה לבין ערכים אחרים: זכותו של אדם לפרטיות ולשם טוב, הזכות לשמירה על "קניין רוחני" (זכויות יוצרים), הזכות למשפט הוגן וכדומה. בפרק זה ילמדו התלמידים את הסוגיות המשפטיות והאתיות המרכזיות הנוגעות לאיזונים והגבלות על חופש הביטוי, תוך דגש על עיסוק ברלוונטיות, בהתאמה ובסוגיות החדשות המתעוררות בעקבות השינויים הטכנולוגיים בעידן המדיה החדשים. התלמידים ידונו בקונפליקטים אלה ויכירו חוקים, תקדימים משפטיים ופסקי דין מרכזיים בנושאים המדוברים. הלומדים ידונו בשאלות האם ישנה חשיבות ציבורית בפרסום פרטים "עסיסיים" מחייו האישיים של פוליטיקאי? מהם הגבולות הראויים של צלמי פפראצי העוקבים אחר סלבריטאים על כל צעד ושעל? האם ראוי לשדר בחדשות או להעביר בווטסאפ סרטונים המתעדים רצח אכזרי של אזרח בפיגוע טרור? מדוע הפצת תמונה משפילה של חבר באמצעות האינטסגרם נחשבת כעבירה על החוק? וכיצד ניתן לשמור על זכויות היוצרים של זמרים, אמנים ומפיקי קולנוע בעידן האינטרנט – אם בכלל?

מטרות

התלמידים:

1. יכירו את "הזכויות המתנגשות" העומדות לעיתים בסתירה מול ערכי חופש הביטוי.
2. יבינו את מערכת האיזונים שקבעו המחוקקים ובית המשפט בהתנגשויות אלה.
3. יבחנו את הרלוונטיות של עקרונות ואיזונים אלה בעידן המדיה החדשים וברשתות החברתיות.
4. ידונו בסוגיות אתיות ומשפטיות עכשוויות סביב הנושאים המדוברים.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

5. יתנסו בקבלת הכרעות בקונפליקטים אתיים סביב עבודת העיתונאי.

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
איזונים לחופש הביטוי ⁴⁹	<ul style="list-style-type: none"> מהן "זכויות מתנגשות"? הצורך באיזונים גם בערכי יסוד כדוגמת "חופש הביטוי", "זכות הציבור לדעת" וצנעת הפרט. 	<ul style="list-style-type: none"> בג"צ 'קול העם' 	<p>- התלמידים ידונו וינתחו מקרה בוחן בו מתנגשים ערכי דמוקרטיה לדוגמה: מעשיו של אדוארד סנודן, הדלפת ויקיליקס, ניתן לצפות בסרט "הרשות החמישית".</p>	
הזכות לשם טוב ⁵¹	<ul style="list-style-type: none"> בירור סוגיית הזכות לשם טוב לשון הרע בפרסום עובדות ולשון הרע בפרסום דעות. 	<ul style="list-style-type: none"> לשון הרע אמת דיברתי עניין ציבורי ועניין לציבור תום לב 	<p>- הלומדים ידונו בקונפליקט שבין זכות הציבור לדעת לבין הזכות לשם טוב באמצעות צפייה בתוכניות תחקיר לדוגמה: 'יצאת צדיק', 'שומר מסך', 'כולבוטק', עובדה, המקור.</p>	

⁴⁹ כהן-אלמגור, ר' (1997). גבולות חופש הביטוי התקשורתי. קשר, 22, 9-19.

שמגר, מי (2006). חופש הביטוי והעיתונות. קשר, 34, 4-12.

⁵¹ נגבי, מי (2014). חופש העיתונות וחופש העיתונאי בישראל. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק 7 – חוק לשון הרע)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>- הלומדים יאתרו מקרים בהם הוגשה תביעה משפטית כנגד עיתונאי בסוגית לשון הרע, ואת הכרעת בית המשפט ונימוקיו. הלומדים ידונו ויציגו את המקרה בפני הכיתה.</p> <p>- הלומדים יערכו 'משפט' בכיתה בסוגיה של לשון הרע, הלומדים יציגו טיעונים בעד ונגד, יביאו 'עדים' מקרב התלמידים וכן הכרעה מנומקת של השופטים על פי המושגים שנלמדו.</p> <p>- התלמידים יתנסו בניסוח תגובות (טוקבקים) לסוגיות טעונות תוך הבחנה בגבול שבין ביקורת חריפה לבין לשון הרע.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • ה"הגנות" המעוגנות בחוק מפני תביעה בשל פרסום לשון הרע. • מה בין דיווח על אירוע לבין דעה עליו. • חשיבותן ומגבלותיהן של תכניות תחקיר בתחום של לשון הרע. • לשון הרע בעידן של אמצעי תקשורת חדשים בתגובות (טוקבקים)⁵⁰, פייסבוק והצעות החוק לחשיפת שמות מגיבים ומודלים לפרסום תגובות 	

[To Talk and to Talkback](#) ניתוח הרטוריקה של השיח התגובה (talkback) בעיתונות המקוונת אילת כהן, מוטי נייגר ⁵⁰

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
			בעיתונות המקוונת בעולם.	
	<p>- הלומדים יערכו סקר בין תלמידי בית הספר בשאלות הנוגעות למודעות וליישום של פרקטיקות הגנה על הפרטיות (למשל: חסימת פרופיל הפייסבוק לצפייה פומבית, העלאה של תמונות אישיות לרשת וכו') ויסיקו מסקנות לגבי תפיסות בני נוער בנושא הגנה על הפרטיות.</p> <p>- הלומדים יציגו על אחד מקירות בית הספר את ממצאי הסקר, מסקנות העולות מהממצאים ו/או סיפורים אישיים (מתוך האינטרנט ומתוך מאמרים בנושא) על סכנות שבחשיפת הפרטיות, ויציעו רשימת 'טיפים' לשמירה על פרטיות ברשתות החברתיות.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • הזכות לפרטיות • מרחב פרטי • מרחב ציבורי • פפרצי • חוק רונה רמון • תיאטרון הטרור 	<ul style="list-style-type: none"> • הזכות ל'פרטיות' והגנתה בחוק⁵² • חדירה לרשות הפרט: <ul style="list-style-type: none"> - האיסור על צילום אדם במרחב הפרטי ללא רשותו, לעומת צילום אדם ללא רשותו במרחב הציבורי. - פריצה למיילים / מכשירי סלולר ללא רשות. - פרטיות ילדים ובני נוער ברשתות חברתיות: הסכנות, בעיית המודעות, והכלים הטכנולוגיים 	הזכות לפרטיות

⁵² כהן-אלמגור, ר' (2009). אתיקה בתקשורת. הזכות לפרטיות מול זכות הציבור לדעת. בתוך: א' כשר, עיונים באתיקה (עמ' 267-223). ירושלים: מאגנס והמרכז לאתיקה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>- הלומדים יערכו סקר עמדות / ראיונות עם תלמידים ומורים בבית הספר בשאלה כמה מהמרוויינים קבלו סרטוני טרור (כגון סרטונים המתעדים פיגועים וסרטוני דאע"ש) דרך הרשתות החברתיות, האם צפו בהם ומדוע.</p>		<p>הקיימים המסייעים לשמירה על הפרטיות</p> <p>- הפצת תמונות פוגעניות ושינוי החוק מ'הפרת הפרטיות' ל'הטרדה מינית'⁵³.</p> <p>- צלמי הפרצ'י : בעד ונגד.</p> <p>• בשורות איוב ו'חוק רונה רמון'⁵⁴</p> <p>- פרסום תצלומי נפגעים בתאונות ובפיגועים ופרסום צילומי גופות : האם יש ערך חדשותי? האם ישנה חשיבות</p>	

⁵³ בירנהק, מי (3/3/2011). לצלם מותר להטריד אסור. **העין השביעית**. זמין ב: <http://www.the7eye.org.il/15443>

⁵⁴ מרמרי, חי (7/5/10). השומרוני הטוב ובשורת איוב. **העין השביעית**. זמין ב: <http://www.the7eye.org.il/41063>

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
			ציבורית לגיוס דעת הקהל העולמית? ⁵⁵ - סיקור פיגועים בתקשורת ההמונים, סרטוני פיגועים ברשתות חברתיות ושימוש של טרוריסטים באמצעי התקשורת למטרות טרור והפחדה. ⁵⁶	
	הלומדים יאתרו ויציגו דוגמאות לפרסומים בעיתיים בזמן משפט היוצרים סכנת הטיה ו'זיהום' של מהלך המשפט ההוגן. הלומדים יאתרו ויציגו פרסומים אודות קטינים נפגעי עבירה באתרי אינטרנט שונים, ויבחנו את אופן פרסום פרטי הקורבנות והתאמתם לאור חוק הנוער.	<ul style="list-style-type: none"> • סוביודיצה • צו איסור פרסום • חוק הנוער 	<ul style="list-style-type: none"> • החשיבות של פומביות ההליך השיפוטי⁵⁷. • עיקרון הסוביודיצה והשמירה על טוהר ההליך המשפטי. • הגנות על מניעת פרסום - פרטי נפגעות תקיפה מינית 	איסור פרסום

⁵⁵ מן, ר' (25/3/2008). הפורנוגרפיה של הטרור – פרסום תמונות המוות הוא כבר לא טאבו. **העין השביעית**. זמין ב: <http://www.the7eye.org.il/21574>

⁵⁶ גבריאל וימן, "תיאטרון הטרור": אתגרה הקשה של הדמוקרטיה", בתוך ר' כהן-אלמגור (עורך), **סוגיות יסוד בדמוקרטיה הישראלית** (עמ' 247-264), (ת"א: ספרית פועלים, 1999);
 בועז גנור: אסטרטגיית הטרור המודרני ותפקידה של התקשורת. המאמר מסכם את הדילמות בנושא: **קישור**.

⁵⁷ נגבי, מ' (2014). **"חופש העיתונות וחופש העיתונאי בישראל"**. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק 7 – חוק לשון הרע)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
	- צילומי קטינים (חוק הנוער).			
שיח השנאה	<ul style="list-style-type: none"> ההתנגשות בין הסתה לאלומות וגזענות לבין חופש הביטוי⁵⁸. ההתנגשות בין עיקרון חופש הביטוי לבין פגיעה ברגשות הציבור⁵⁹. 	<ul style="list-style-type: none"> גזענות הסתה סכנה של "קרוב לודאי" 	<p>- הלומדים יאתרו מקרה בוחן בהם באים לידי ביטוי הסתה לגזענות ולאלימות. הלומדים יחלצו מהם ביטויים לשיח השנאה. הלומדים יבחנו את המקרים לאור ההתנגשות עם עיקרון חופש הביטוי.</p>	<p>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות: הלומדים יאתרו בסרטים, בכתב, בצילום או בשידור מעשים שיש בהם שיח שנאה ויביעו את עמדתם בנושא.</p>
<ul style="list-style-type: none"> קניין רוחני וזכויות יוצרים⁶⁰ 	<ul style="list-style-type: none"> החוקים והמגבלות בנושא 'זכויות יוצרים'. הזכויות הכלולות בזכויות היוצרים: זכות ממונית ומוסרית. 	<ul style="list-style-type: none"> זכויות ממוניות זכויות מוסריות (קרדיט ושלמות היצירה) 	<p>- הלומדים יכינו מצגת בנושא שיבחרו, תוך הקפדה על שימוש בתמונות אשר אינן מוגנות בזכויות יוצרים כדי ליישם את עיקרון זכויות יוצרים בחיי היומיום של התלמידים. בצמוד לכל תמונה יצוין המקור ממנו נלקחה התמונה, ובקובץ הנספח למצגת יסבירו התלמידים על תהליך העבודה.</p>	<p>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות: הלומדים יצרו/יעדכנו אתר יוטיוב למגמת תקשורת ויעלו בו את עבודותיהם (סרטים/כתבות/תכניות רדיו) תוך בחינת זכויות היוצרים להעלאתן. יש לשים לב גם לשימוש בזכויות היוצרים של פס הקול. התלמידים ינסחו ויצגו באתר קוד אתי להעלאת חומרים לאתר המבוסס על הכללים שלמדו.</p>

⁵⁸ כהן-אלמגור, ר' (2003). מדוע יש להוציא דברי הסתה מגדר עיקרון חופש הביטוי. **מדינה וחברה**, 3, 561–584.

⁵⁹ ערך 'זכויות יוצרים' בויקיפדיה (הערך מפורט וכתוב היטב): [קישור](#)

כתבה על המאבק בנושא אתרי הורדות הסרטים הישראלים ברשת: [קישור](#)

⁶⁰ ערך 'קניין רוחני' בויקיפדיה: [קישור](#).

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ג. תכני התקשורת

תקשורת ההמונים היא זירת מפגש מרכזית להעלאת נושאים ולדיון בהם. כיוון שכך ניתן לבחון, באמצעות ניתוח תכניה, האם המגוון ואופן הצגתו משקפים ערכים דמוקרטיים כמו פלורליזם וחופש ביטוי. בחלק זה של היחידה הלומדים יתוודעו לתיאורית סדר היום ולמושגים נוספים כגון ספירלת השתיקה מיסגור ועוד. כלים אלה יאפשרו ללומדים לבחון את מידת הפלורליזם ואת ההטיות המונעות מלהשיגו. הלומדים יבחנו את המגמות הסמויות והגלויות של שיח התקשורת לקידום נושאים באמצעות חבירה לנציגי קבוצות חזקות ובמקביל החלשה והשתקה של קבוצות אחרות. במילים אחרות באמצעות ניתוח תכני תקשורת נבחן כיצד התקשורת "מגבירה" קולות מסוימים ו"מנמיכה" או אף "משתיקה" אחרים. יחידה זו תתמקד באופן שבו ניתן לראות בתכני התקשורת מימוש הלכה למעשה של חופש הביטוי, כלומר כזה המכיל את כלל הסוגיות, את כלל הדוברים ולכל דובר ניתן זמן שווה. דרך ניתוח התכנים התקשורתיים ייבחנו הגורמים השונים המנסים לקדם סדר יום שונה, המציגים עמדות ואינטרסים שונים.

מטרות

התלמידים:

1. יכירו את האמצעים לקביעת סדר היום התקשורתי.
2. יבינו את ההבדל שבין בולטות תקשורתית למיסגור תקשורתי.
3. יבחנו את השפעתם של הבולטות, המיסגור התקשורתי והערך החדשותי על סדר היום הציבורי.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
סדר יום תקשורתי ⁶²	<ul style="list-style-type: none"> האמצעים לקביעת סדר - יום תקשורתי: <ul style="list-style-type: none"> בחירת נושאים. הבלטה של נושאים תוך שימוש באמצעים שונים להבלטה (כגון: מיקום במהדורת טלוויזיה, או בעתון גודל כותרות, תמונות). השפעת סדר היום על פלורליזם: מגוון נושאים המגיעים לידיעת הציבור מקומו של הפלורליזם התקשורתי בעידן 	<ul style="list-style-type: none"> סדר יום⁶¹ בולטות תקשורתית 	<p>- הלומדים ישו בין אמצעי תקשורת שונים מאותו יום כדי לזהות את סדר היום התקשורתי בכל אחד מהם. כגון:</p> <p>- ניתוח של כלי תקשורת זהים לדוגמה השוואת סדר יום בעיתונים שונים או בערוצי טלוויזיה שונים. ההשוואה תתייחס הן לסדר היום והן למקום שנושאים דומים קבלו בכל אחד מהכלים.</p> <p>- ניתוח של כלי תקשורת שונים כגון טלוויזיה, עיתון או אתר חדשות באינטרנט. לדוגמה השוואת סדר יום. ההשוואה תתייחס הן לסדר היום והן למקום שנושאים דומים קבלו בכל אחד מהכלים.</p>	<p><u>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות:</u> הלומדים יתנסו בקביעת סדר יום באמצעי תקשורת שונים כגון: עיתון, מהדורת חדשות בטלוויזיה, מהדורת חדשות ברדיו. הלומדים יבחרו ידיעות שונות ויעצבו את העמוד הראשון והעמוד אחורי וינמקו את קביעת סדר היום שהציגו.</p>

⁶¹ מקוויל, ד. (2014) מבוא לתקשורת המונים, האוני' הפתוחה, עמ' 589-593,

⁶² כספי, ד. (1995) תקשורת המונים ב' עמ' 94-99. אסכולת סדר יום

מקוויל, ד. (2014) מבוא לתקשורת המונים, האוני' הפתוחה, עמ': 590-592, קביעת סדר יום

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות מומלצות	התנסות מעשית
	הדיגיטאלי.			
מסגור תקשורתי והשמעת קולות	<ul style="list-style-type: none"> מסגור: התקשורת נותנת עדיפות שונה לקולות ודעות בסוגיות מסוימות⁶³ מודל לניתוח של מסגור⁶⁴ המסגור התקשורתי משפיע על ההתייחסות של אנשים לסוגיות ולפרשיות⁶⁵ 	<ul style="list-style-type: none"> מסגור מסגרת אירועית, מסגרת נושאית. 	<ul style="list-style-type: none"> זיהוי מסגור בסיקור החדשותי: הלומדים ינתחו סיקור של הפגנות/מחאות באמצעי תקשורת שונים. ניתוח משווה של סיקור חדשותי באתרי מגזרים שונים כמו: חרדים, חילוניים. העלאת נקודות מבט שונות שאינן קיימות בסיקור וזיהוי וניתוח של נקודת מבט מודגשות בסיקור. 	<p><u>תקשורת חזותית רדיו ועיתונות:</u> הלומדים יסקרו אירוע חדשותי הלומדים יבנו את הסיקור בהתאם למודל שנלמד. הלומדים ישוו בין הסיקורים השונים שלהם כדי לזהות את המסגור התקשורתי בכל תיעוד.</p>
עלייתן ושקיעתן של סוגיות חברתיות כתוצאה ממסגור תקשורתי	<ul style="list-style-type: none"> ההשפעה של כיסוי תקשורתי של סוגיות על מקומן בשיח בחברה. שלבי המודל של דאונס⁶⁶. שלב קדם בעייתי גילוי מדאיג והתלהבות 		<ul style="list-style-type: none"> עבודת חקר: בחינת מקומם וזמן המשכיותם של סוגיות חברתיות באמצעי התקשורת השונים. בחינת הטיפול בסוגיות חברתיות של גורמים מחוץ לאמצעי התקשורת. 	

⁶⁴ כספי, תמונות בראש-דעת קהל ודמוקרטיה. עמ' 159 – 163: מקוויל מבוא לתקשורת המונים עמ' 438 – 441.

⁶⁵ גמסון, ו' א' ומודיליאני, א' (). שיח תקשורתי ודעת קהל בנושא כוח גרעיני: גישה קונסטרוקציוניסטית. בתוך: דעת קהל ודמוקרטיה

⁶⁶ כספי תמונות בראש 252—255.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות מומלצות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
			אופורית - הבנת העלות של פתרון הבעיה - דעיכה - היכולת של סוגיות חברתיות להתקיים בתודעה הציבורית.	

ביבליוגרפיה

מקוויל, ד. (2014). *מבוא לתקשורת המונים*. רעננה : האוניברסיטה הפתוחה

כספי, ד. (2001). *תמונות בראש*. תל אביב : האוניברסיטה הפתוחה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ד. מתווכי התקשורת

עיתונאים ועורכים הם אנשי מקצוע המתווכים את המפגש בין שפע המידע לבין הציבור בחברות דמוקרטיות. הם נתפסים כמחויבים לערכים דמוקרטיים (ראו יחידת פתיח) כחלק מהתנהלותם המקצועית. המתווכים פועלים גם על פי תרבות ארגונית מוסדרת המגבילה, לעיתים, את מידת החופש שלהם. עם זאת בעידן של אמצעי תקשורת חדשים לעיתים קרובות תפקיד התיווך המסורתי הולך ונחלש כיוון שמצויה בידו של כל אדם היכולת לדווח על אירוע תקשורתי ללא מחויבות לערכים עיתונאיים. בעידן המקוון הנגישות של העיתונאי למידע והאמצעים להפצתו השתנו. ביחידה זו זה נתוודע הן להגדרות המקצועיות של מי שעוסק במלאכת החדשות והן למגבלות השונות המוטלות על עבודתם של מתווכי התקשורת - כמו למשל מחויבות העיתון לערכים חדשותיים. אופני מיון חדשות על פי מועד פרסומן, והשפעת המקורות. הלומדים ידונו בדילמות עמם מתמודדים המתווכים ובמצבים של התנגשות העלולים לפגוע במימוש הערכים הדמוקרטיים שהתקשורת אמונה עליהם.

מטרות

התלמידים:

1. יתוודעו לגבולות חופש הפעולה והמחויבות המקצועית של המתווכים ל"ערכים חדשותיים".
2. יכירו את מאפייניהם של העיתונאים "המסורתיים" והעיתונאים "החדשים" ויעמדו על ההבדלים ביניהם.
3. יתנסו ב"דילמת העיתונאי" - בין "עניין ציבורי" ל"עניין לציבור".
4. יזהו דילמות ערכיות שמגולמת בהן התנגשות בין ערכים המהווים את ליבת הדמוקרטיה.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידיקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
יצירת ידיעה חדשותית (אייטס) בסגנון "רשומון" כדי לתאר אירוע שבו שכל מספר, מציג את האירוע מנקודת מבטו.	<p>- הלומדים יזהו קריטריונים של ערך חדשותי ומקורות עיתונאיים שונים בידיעות/בכתבות עיתונאיות. לדוגמא תכנית תחקיר טלוויזיונית (למשל "עובדה" או "המקור").</p> <p>- הלומדים ימיינו ידיעות שונות על פי קריטריונים חדשותיים</p> <p>- הלומדים יזהו ידיעה חסרת ערך חדשותי ויוסיפו לה מידע כדי שתעמוד בקריטריונים החדשותיים כך שתהפוך לבעלת ערך חדשותי (למשל: ידיעה חסרת חשיבות חדשותית, מקבלת חשיבות כאשר הנושא שלה הוא נבחר ציבור).</p>	<ul style="list-style-type: none"> נגישות קבועה נגישות על ידי שיבוש נגישות ישירה דלת ראשית דלת אחורית 	<ul style="list-style-type: none"> העיתונות נשענת על מקורות מידע שונים ולכל מקור יש נגישות שונה⁶⁷ לתקשורת וההשלכות של נגישות זו על הציבור קריטריונים של ערך חדשותי⁶⁸ <ul style="list-style-type: none"> - מה הופך אירוע לחדשה עיתונאית? (היקרות – occurrence) - ערכו של מידע נמדד על פי מידת העמידה שלו בקריטריונים חדשותיים. ככל שהוא עונה ליותר 	<p>מקורות עיתונאיים</p> <p>השפעתם של המקורות העיתונאיים על הבולטות, המיסגור והערך חדשותי</p>

⁶⁷ מקווילד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 372-373 375-377.

⁶⁸ מקווילד ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 359-367.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
	קריטריונים כך חשיבותו עולה.			
עיתונאים "מסורתיים" לעומת עיתונאים "חדשים"	<ul style="list-style-type: none"> • מיהו עיתונאי/ מהו "המעשה העיתונאי" - עיתונות מקצועית לעומת סוגות חדשות של עיתונאות עיתונות⁷¹ - האם כל אחד יכול להיות עיתונאי? - נגישות העיתונאי למידע והמצעים להפצתו בעידן המקוון. - ההשפעות של העיתונאות המקוונת על זרימת המידע ועל ייצוג מגוון הדעות בחברה - השינויים בתפיסת העיתונות בעקבות האינטראקטיביות של קהלי התקשורת. 	<ul style="list-style-type: none"> • אובייקטיביות/ סובייקטיביות⁶⁹ • מקורות מידע • חיסיון עיתונאי⁷⁰ • ידיעה חדשותית • כתבה מורחבת • מאמר דעה 	<p>- התלמידים ינתחו אירועים המציגים את התופעה שבה בעידן המקוון כל אחד יכול לכתוב ולהוות מקור לידיעות חדשותיות. הדגמה באמצעות הסרט "הטוקבטיסקים"</p> <p>- התלמידים יכירו וינתחו כתבות של מגוון פובליציסטים (כותבי טורים).</p> <p>- התלמידים ינתחו נושא אקטואלי כפי שהוא בא לידי ביטוי בסגנונות כתיבה שונים: ידיעה חדשותית ביומן/ אתר חדשות; כתבה במוסף העיתון טור דעה בעיתון / אתר חדשות</p> <p>- התלמידים ינסחו ידיעה על אירוע בית ספרי בשלושה סוגי סגנונות של ידיעות חדשותיות: ווטסאפ, פייסבוק ואתר בית הספר.</p>	

⁶⁹ ירון האזרחי, לא קיים עיתונאי אובייקטיבי בכתב העת האינטרנטי העין השביעית [קישור](#).

⁷⁰ חיסיון מקורות מידע: פסק דין תקדימי- ציטרין ונבו, לפני השופט שמגר, 1987 [קישור](#).

הרחבת היקף החיסיון העיתונאי על ידי השופט רובינשטיין, 2012 [קישור](#).

⁷¹ מיהו עיתונאי 2013 / חנוך מרמרי, העין השביעית [קישור](#).

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
	<p>- שינוי מוקדי הכוח (גם לנמענים) בעקבות התפתחות אמצעי התקשורת החדשים כולל הרשתות החברתיות.</p> <p>• לעיתונאי "החדש" יש קיום שאיננו תלוי במוסד התקשורת</p> <p>- העיתונות כפרופסיה: האם צריך לקבל הכשרה כדי להיות עיתונאי?</p> <p>- הנגישות וההפצה של מידע ללא מגבלות מוסדיות</p>		<p>- התלמידים יכתבו מאמר חדשותי באחד מהסגנונות הבאים: ידיעה חדשותית כ- 250 מילה, כתבה מורחבת כ- 500 מילה, מאמר דעה - 350 מילה.</p>	
<p>מועצת העיתונות בישראל</p>	<p>• תפקיד מועצת העיתונות⁷²</p> <p>- שמירה על חופש העיתונות ועל זכות הציבור לדעת.</p> <p>- הגדרת כללי אתיקה⁷³</p> <p>עיתונאית לכל העוסקים בתקשורת ופיקוח על קיומם.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מועצת העיתונות • חופש ביטוי • אתיקה • ברווז עיתונאי • ספין תקשורתי 	<p>- התלמידים יעקבו אחרי סיקור עיתונאי/חדשותי במשך מספר שבועות, יאתרו הפרות של כללי אתיקה מתוך תקנון האתיקה של מועצת העיתונות, וינסחו פניה לערוץ התקשורת, ובמקרה הצורך לבית הדין לאתיקה של מועצת העיתונות. קישור לאתר בית הדין: http://www.moaza.co.il/BRPortal/br/P102.jsp?arc=26829</p>	

⁷² אתר מועצת העיתונות בישראל, [קישור](#).

⁷³ תקנון האתיקה של מועצת העיתונות, [קישור](#).
 תקנון האתיקה של הרשות השנייה, [קישור](#).
 תקנון האתיקה של רשות השידור, [קישור](#).

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>התלמידים יבחרו נושא חדשותי 'חס' מהרגע בו הוא פורסם לראשונה, ויעקבו אחרי הסיקור העיתונאי של נושא זה במשך יומיים, תוך השוואה בין שני ערוצי חדשות: ערוץ מקוון וערוץ מודפס. בהשוואה יתייחסו למספר ממדים: טווח הזמן מההתרחשות לפרסום; קצב העדכונים; מידת האמינות והדיוק; מידת ההעמקה והפרשנות; היקף הסיקור (כמה מקום הוא תפס, כמה אייטמים וכו'); מגוון דעות בנוגע לנושא; תגובות הקהל וכו'.</p>	עיתונות מקוונת	<ul style="list-style-type: none"> מאפייני העיתונות המקוונת השפעות התקשורת המקוונת 	<p>העיתונות המקוונת בישראל⁷⁴</p>

⁷⁴ אלטשולר, ת. (2007). [עיתונות דוט.קום](#). העיתונות המקוונת בישראל. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ה. קהלי התקשורת

גם בחברה בה מעוגן חופש הביטוי בחקיקה או בהסדרים פורמליים עדין הרבה תלוי בתרבות ובהרגלים של משתמשי המדיה. גם כאשר קיים לציבור מידע מגוון והקשרים שבהם יכולים ללמוד על המציאות הפוליטית ואתגריה, עדיין הרבה תלוי ברצונות קהלי המדיה.

ביחידה זו שלושה נושאים. ראשית, נתייחס לסוגים שונים של אזרחים בחברה דמוקרטית אותם ניתן להגדיר על פי דרגת הפעילות שלהם. שנית, נציע מספר תיאוריות הנוגעות בהשפעת המדיה על קהלים בעניין של שיח פוליטי וציבורי, זרימה דו שלבית וספירלת השתיקה. החלק השלישי יעסוק בהיבטים השונים של שימוש בתקשורת לצרכים פוליטיים בעידן הדיגיטאלי.

עקרונות הפלורליזם התקשורתי וחופש הביטוי הם הקריטריונים להערכת ביצועי תקשורת ההמונים. לא ניתן לקבל את התמונה המלאה בדבר אופן פעולתם בחברה מבלי שנבחן האם הציבור, אכן עושה שימוש בערוצים השונים העומדים לרשותו בכדי לבטא את דעותיו אף לנצלם לשם השתתפות פוליטית כפי שמצופה מאזרח בחברה דמוקרטית.

המתח המרכזי בעניין זה הוא בין יכולתו של הקהל לפעול באופן אוטונומי ולנצל את ערוצי התקשורת שעומדים לרשותו בכדי לממש את חופש הביטוי המוקנה לו כאזרח בחברה דמוקרטית, לבין מגבלות שונות המושגות עליו כגון מגבלות של זמן ועניין, מגבלות הקשורות לסביבה חברתית המשמשת הן כמקור מידע והן כמאיימת עליו בבידוד.

הסוגיות שיעמדו במרכז הפרק: האם הציבור מעוניין להביע את דעתו בענייני דיומא? מה בין דעה לפעולה? האם מחשבותיו של צרכן התקשורת הן עצמאיות או נתונות להשפעות חיצוניות (כמו השפעת תכני תקשורת ההמונים או רצון אנושי להשתייך לקבוצת הרוב, המדרבן אנשים לנקוט בעמדות קונפורמיות)? האם המדיה החדשים שיפרו את מגוון האפשרויות של צרכן התקשורת לבטא את עצמו?

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

מטרות

התלמידים:

1. ידעו להבחין בין סוגים שונים של פעילות הקהל בתקשורת
2. יבינו את הקשר בין חופש הביטוי ואקטיביזם חברתי
3. ינתחו את האופן שבו ניתן לתרגם מידע תקשורתי לפעילות חברתית
4. יכירו בחשיבותם של מגעים בין אישיים ומנהיגי דעה כגורמים מתווכים בהשפעות התקשורת
5. יבינו את ההזדמנויות שמאפשר העידן הדיגיטלי להשתתפות אזרחית

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>התלמידים יבינו מאת הקשר בין חופש הביטוי ואקטיביזם חברתי:</p> <p>- ינתחו אירוע תקשורתי שמתקיים בהווה באמצעי התקשורת החדשים.</p> <p>- יבחרו נושא חדשותי 'חם' שמטריד גם את חבריהם מבית הספר, ויערכו סקר הכולל שאלות (כגון: האם נחשפת לסוגיה באמצעי התקשורת; האם שוחחת על הנושא עם חברים; האם</p>	<ul style="list-style-type: none"> • קהל סביל • קהל מופעל • קהל קשוב • קהל פעיל • פעילות וברורות • טווח החשיפה • מודל טארד 	<ul style="list-style-type: none"> • הגדרת הקהל על פי מדדים שונים⁷⁵ - על פי מידת הפעילות - על פי אופי המדיום. - על פי הצרכים. • מודל טארד: המעבר ממידע לשיחה ולפעולה⁷⁶ 	<p>קהלי תקשורת ומידת מעורבותם התקשורתית כאזרחים: מימוש חופש הביטוי</p>

⁷⁵ מקווילד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 490-482

⁷⁶ כספי, תמונות בראש-דעת קהל ודמוקרטיה. עמודים 37-27

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	העלית פוסט בפייסבוק / תגובה בווטסאפ לנושא וכו'. על בסיס סקר זה - ינתחו את מאפייני הקהל שהוגדרו: סביל, קשוב, מופעל וכו'.			
	- התלמידים יערכו ראיון עם 'אושיית רשת' (פעיל חברתי, עיתונאי, איש ציבור וכו'), וינתחו את האופן בו הוא תופס את הכוח של הרשת החברתית בגיוס ציבורי ופוליטי, מול המצב לפני קיום הרשתות החברתיות.	• רשתות חברתיות	<ul style="list-style-type: none"> • השינויים במודל "מידע שיחה ופעולה" בעידן הדיגיטלי • תמיכת הרשת באקטיביזם פוליטי ובהשתתפות האזרחים. • תרומת הרשת להתארגנות חברתית⁷⁷ 	אזרחות בעידן הדיגיטלי

⁷⁷ מקווילד. (2014). מבוא לתקשורת המונים, עמודים 175-171

שפינר, ש' וברונשטיין ג'. (2015). [בחינה של פעילותן של קבוצות המחאה ברשת החברתית פייסבוק בעקבות המחאה החברתית במצרים 2011](#). מידעת, 10, עמ' 100-140.

פאבל, ט. (ללא תאריך). [המחאה החברתית והרשתות החברתיות: מהעולם המקוון לעולם הממשי ובחזרה](#). ירושלים מכון המחקר של הכנסת.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	- התלמידים יערכו סקר בין התלמידים בנושא הרגלי רכישה בתחומים כמו אופנה וטכנולוגיה (סמארטפונים, טבלטים וכו') ויבחנו האם וכיצד משפיע הפרסום במדיה על החשיפה למוצרים שונים, והאם וכיצד מתייעצים החברים עם מנהיגי דעה בנוגע לרכישת מוצרים חדשים.	<ul style="list-style-type: none"> זרימה דו שלבית מנהיג דעה 	<ul style="list-style-type: none"> תיאורית הזרימה הדו שלבית - חשיבות היחסים בינאישיים בתהליך המשא ומתן עם תכני התקשורת. התייעצות ושיחה עם מנהיגי הדעה 	חשיבותם של מגעים בין אישיים כגורם מתווך בהשפעות התקשורת ⁷⁸
	- עריכת סקר אנונימי בנושא טעון (יש להתייחס לסקר זה ברגישות ובשיקול דעת תוך כבוד וסובלנות לאחר) וסיכום של הדעות. לאחר זמן עריכת משאל גלוי באותו נושא במטרה לזהות אם יש פער בין הסקר האנונימי לבין הסקר הגלוי ודיון במשמעותו.	<ul style="list-style-type: none"> ספירלת השתיקה⁷⁹ 	<ul style="list-style-type: none"> האם דעותינו הן שלנו? תיאורית ספירלת השתיקה: אנשים מבטאים או חוששים לבטא את דעתם על פי מידת הפופולאריות שלה. 	חשיבותה של תקשורת להמונים בעיצוב דעת קהל

1. מוסדות התקשורת במשטר דמוקרטי

יחידה זו תעסוק במוסדות תקשורת ההמונים בישראל בראשית המאה ה-21, תוך בחינת הדפוסים השונים של יחסי הגומלין בין מוסד התקשורת לבין החברה ומוסדותיה. תיערך היכרות עם מפת התקשורת בישראל והקשרים בין הארגונים המרכיבים אותה ועם מודלים שונים של ארגוני תקשורת: ציבורי, מסחרי ופרטי. ייבחנו התהליכים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והטכנולוגיים המשפיעים על התפתחותו של מוסד התקשורת הייחודי בדמוקרטיה הישראלית כדוגמת הצנזורה הצבאית. יילמדו המנגנונים השונים המופעלים לפיקוח על מוסד התקשורת וגבולות הרגולציה. תקנות וחקיקה אמורים לצמצם את הפערים

⁷⁸ לאפי, ד. (2011) סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 33-36

⁷⁹ מקוויל, ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמ', 599-597

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

בין האידיאלי למצוי גם ביישום הערכים הדמוקרטיים כמו חופש הביטוי וחופש המידע. ההשלכות של השפעות התקשורת על התנהלותם של מוסדות אחרים חברתיים, כלכליים ופוליטיים בהקשר של חופש ביטוי וגבולותיו בדגם התקשורת הישראלי הייחודי

מטרות

התלמידים:

1. לימוד הדגמים השונים של יחסי הגומלין בין מוסדות התקשורת למוסדות החברה.
2. ניתוח השינויים שפקדו את מפת התקשורת הישראלית ולימוד יחסי הכוחות המעצבים את התנהלותה והעדפותיה התכניות.
3. הערכת חופש הביטוי, הצנזורה הצבאית והצנזורה העצמית של עיתונאים בישראל בעיתונות המסורתית ובמרחב הווירטואלי בדגם הישראלי המיוחד
4. עידוד קריאה ביקורתית של המוצר התקשורתי הפרטי – מסחרי לעומת הציבורי בהקשר לסוגיית הון שלטון ותקשורת.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות	התנסות מעשית
דגמי ממשל - תקשורת⁸⁰	<ul style="list-style-type: none"> דגמים לקשרי שלטון-תקשורת: <ul style="list-style-type: none"> מאפיינים וייחודיות בכל הדגמים: טוטליטרי, ליבראלי, האחריות החברתית מודל דגמי ממשל-תקשורת כביטוי לטווח של אפשרויות שליטה, פיקוח ואוטונומיה 	<ul style="list-style-type: none"> הדגם הטוטליטרי הדגם הליבראלי האחריות החברתית שליטה פיקוח אוטונומיה 	<ul style="list-style-type: none"> הלומדים יאתרו וינתחו דגמי שלטון-תקשורת שונים באמצעות צפייה וניתוח סרטים ויצינו את היתרונות והחסרונות של כל דגם. לדוגמה: הדגם הליבראלי: צפייה בסרט "משחקי שלטון" (טריילר) הדגם הטוטליטרי: צפייה בסרט "חיים של אחרים" הלומדים יאתרו וינתחו מקרים (אירועים היסטוריים או אקטואליים) הכוללים סוגיות של יחסי שלטון ותקשורת ויצילו את התוצרים באמצעים שונים כמו: מצגת שיתופית, משחקים, המסכמים את מאפייני הדגמים וההבדלים ביניהם. 	
הדגם הישראלי המעורב: המתח בין חופש הביטוי ובטחון המדינה	<ul style="list-style-type: none"> ייחודו של הדגם הישראלי המעורב <ul style="list-style-type: none"> מורכב מדגם האחריות החברתית ודגם האוטוריטרי. מצוי בזיקה להיסטוריה הישראלית הצנזורה הצבאית והקושי באכיפתה בעידן המקוון בהקשר 	<ul style="list-style-type: none"> הדגם הישראלי המעורב צנזורה צבאית⁸¹ צנזורה עצמית הצנזורה בעידן הווירטואלי 	<ul style="list-style-type: none"> הלומדים יבקרו בארגון תקשורת וייבחנו את היישום של ערכי הדמוקרטיה בתוך מוסדות תקשורתיים כגון טלוויזיה, מערכת עיתון, תחנת רדיו. הלומדים יאתרו וינתחו מקרה בוחן שבו הצנזורה הצבאית התערבה בפרסומו בתקשורת: לדוגמה: צפייה בסרט שיח לוחמים הסלילים הגנוזים מאת מור לוישי. 	<p>עיתון רדיו ותקשורת חזותית: בעקבות הביקור בארגון תקשורת הלומדים יצרו כתבה (רדיו, תקשורת חזותית, עיתון) אשר תשקף דילמות בין חופש הביטוי ובטחון המדינה.</p>

⁸⁰ מקוויל, ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. עמודים 268 – 270, 277 – 281.

⁸¹ משה נגבי (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל. "הגבלות על בעלות צולבת ועל ריכוזיות בשוק התקשורת" עמ' 95-105.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידיקטיות	התנסות מעשית
	של הדגם האוטוריטרי ⁸²			
מבנה התקשורת בישראל ⁸⁷ : בעלויות אינטרסים ומנגנוני שליטה	<ul style="list-style-type: none"> מפת התקשורת בישראל: בעלויות מול רגולציה ציבורית. השלכות חברתיות ותרבותיות של ריכוז בעלויות צולבות מנגנונים שונים המופעלים לפיקוח על מוסד התקשורת חוקים מסדירים (לדוגמא חוק הרשות השנייה) מודלים של ארגוני תקשורת: שידור ציבורי, מסחרי ופרטי. 	<ul style="list-style-type: none"> מפת התקשורת בישראל תקשורת ציבורית תקשורת מסחרית חוקים מסדירים: חוק רשות השידור - תקשורת ציבורית⁸⁴ חוק הרשות השנייה מקורות מימון אגרת מנוי פרסומות תעמולה⁸⁵ פרייטינג 	<ul style="list-style-type: none"> הלומדים יזהו וינתחו את מפת התקשורת בישראל ויבינו את מנגנוניה. התלמידים יזהו את הבעלויות הצולבות ואת השלכותיהן על הדמוקרטיה. צפייה/קריאה/שמיעה של אותו האירוע ובחינת ההבדלים בין הערוץ הציבורי או המסחרי לאור ההיכרות עם מפת הבעלויות⁸³ וכיצד הם באים לידי ביטוי בפועל בתקשורת (תיאורי מקרים ברדיו בטלוויזיה ובעיתון) צפייה בסרט "המדריך למהפכה" בשלמותו כדי להבין את המאבק על קיומו של השידור הציבורי. 	תקשורת חזותית, רדיו ועיתון הפקה של כתבה ברדיו, בעיתון או בתקשורת החזותית: אותו הנושא מופק לשידור מסחרי לעומת שידור ציבורי.

⁸² אלטשולר, ת. (2012) משמעות הצנזורה בעידן של חופש מידע דיגיטלי. בתוך: מאמרים - המכון הישראלי לדמוקרטיה.

מה מספרת מפת הבעלויות בתקשורת הישראלית של סוף⁸³ 2014

⁸⁴ נגבי מ. (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עתונאית, אוני' פתוחה עמ' 268

⁸⁵ נגבי מ. (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עתונאית, אוני' פתוחה עמ' 229, 249

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידיקטיות	התנסות מעשית
		<ul style="list-style-type: none"> • בעלויות צולבות וריכוזיות⁸⁶ 		
הון שלטון עיתון	<ul style="list-style-type: none"> • חשיבות חשיפת קשרי הון-שלטון-עיתון בתקשורת⁸⁸ • האיום על הפלורליזם והשקיפות – גילוי נאות⁸⁹ • קשרים בין אליטות וארגוני תקשורת: קידום סדר יום כלכלי ופוליטי של בעלי עניין. 	<ul style="list-style-type: none"> • הון שלטון עיתון • פלורליזם ושקיפות 	<p>הלומדים יבחנו את הקשר שבין הון שלטון ותקשורת ויעמדו על השפעותיהם של קשרים אלה על האינטרס הציבורי:</p> <ul style="list-style-type: none"> • צפייה ודיון בסרט "שיטת השקשוקה" • צפייה בעימות בעקבות הקרנת הסרט בערוץ הראשון. • צפייה ודיון בסרט או בסדרה כולה - מגש הכסף, 2015, של דורון צברי ואמיר בן-דוד. • דיבייט, או משפט ציבורי, או תחקיר, על הסוגיות המוצגות בסרט ובעימות • ביקור במפעלים שעלו לכותרות – בהקשרים של בעיות. • צפייה בכתבה במבט שני: הון שלטון וקריסת עיתון – על נוחי דנקנר, רכישת מעריב ונפילתו כדוגמא לניסיון השתלטות על עיתון כדי לקדם אג'נדות כלכליות בבעלות צולבת. 	<p>תקשורת חזותית, רדיו ועיתון:</p> <p>- יצירת תחקיר לצורך יצירת סרט/כתבה עיתונאית/כתבה רדיופונית בעל אופי אקטיביסטי ומעורבות חברתית על פי המודל של "התעוררות". צפייה בסרטי "התעוררות"</p>

⁸⁷ מפת הבעלויות בתקשורת הישראלית, [קישור](#).

⁸⁶ נגבי מ. (2011) חופש העיתונאי וחופש העתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עיתונאית, אוני' פתוחה עמ'265-267

⁸⁸ [מאמרים במשא](#)

⁸⁹ נגבי מ. (2011) *חופש העיתונאי וחופש העיתונות בישראל- דיני תקשורת ואתיקה עיתונאית*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה עמ'267

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף תברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ביבליוגרפיה

סופר, א' (2011). *תקשורת המונים בישראל*, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

כספי, ד' (1996). *תקשורת המונים כרך ג'*. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

מקוויל, ד' (2014). *מבוא לתקשורת המונים*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה

נגבי, מ' (2011). *חופש העיתונאי וחופש העיתונות בישראל* רעננה: האוניברסיטה הפתוחה

להעשרה:

לחמן מסר, ד. (1998) *מפת התקשורת החדשה – מבנה בעלות, אתגרים וסיכונים בתוך: כספי ולימור (עורכים) אמצעי תקשורת המונים בישראל*. אוניברסיטה הפתוחה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

יחידות מעשיות (*)

רציונל:

תכנית הלימודים המוצעת מבטאת תפיסת העולם הרואה צורך ביצירת קשר בין הלימודים העיוניים והמעשיים כך שיזינו וישלימו זה את זה. מטרת הפרקים העיוניים לטפח תלמידים כצרכנים ביקורתיים של אמצעי התקשורת, ואילו מטרת הפרקים המעשיים לטפח תלמידים כיוצרים הנותנים ביטוי לעמדותיהם בצורה מקצועית באמצעי התקשורת השונים. התכנית מזמנת פיתוח מיומנויות להערכה וביקורת של תוצרי התקשורת, למעורבות ואחריות חברתית, תוך כדי הפקה של תוצרים תקשורתיים המאפשרים ביטוי אישי של הלומדים

הבניית מיומנויות שיאפשרו ללומדים ליישם ולשלב את הידע שנרכש בלימודים העיוניים בתהליכי יצירה והפקה של תוצרים אישיים תאפשר השגה של שתי המטרות המרכזיות הללו. במהלך הלימודים יתוודעו התלמידים באופן מעשי לכלים העיקריים של השפה התקשורתית, יבינו את הקשר בין צורה ותוכן וילמדו להשתמש באופן מושכל בשפות התקשורת לצורך הפקת יצירה. תפיסה זו מחייבת שיתוף פעולה בין המורים המלמדים נושאים/פרקים עיוניים והמורים המלמדים נושאים/פרקים מעשיים לצורך תכנון יחידות הוראה המשלבות בין שני ההיבטים הללו. הלימודים המעשיים מתחלקים לשתי יחידות: יחידה אחת תחולק לשלוש וכל שליש יחידה ילמד בזיקה ליחידה העיונית המתאימה באמצעות תרגול מעשי והתנסות. היחידה המעשית השנייה תוקדש לפרויקט הגמר שילווה בתיק הפקה. בפיתוח היחידות המעשיות של תכנית הלימודים יוצעו בכל אחד מהפרקים, הנושאים, המטרות, המיומנויות, הנדרשות ודוגמאות לתרגילים מעשיים במטרה לסייע למורים לתכנן את יחידות ההוראה ולאפשר לתלמידים להתנסות הלכה למעשה ביישום הנושא הנלמד.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

עקרונות פדגוגיים:

- הלימודים המעשיים יזמנו פיתוח שיח וחשיבה ביקורתית תוך הערכה של יצירות הלומדים ובזיקה ללימודים העיוניים.
- הלימודים המעשיים יזמנו התנסות בתהליכי יצירה בכלי תקשורת שונים, שיקבלו את ביטויים במהלך הלימודים המעשיים ובפרויקט הגמר. (בפתוח התכנית יוצג מחוון לפרויקט הגמר).
- הלימודים המעשיים יזמנו פיתוח מיומנויות שיתופיות כמו: עבודת צוות, שיתוף פעולה ולקיחת אחריות, קבלת האחר ונכונות לעזור.

מטרות - על

- לפתח לומדים בעלי יכולות ביטוי הפקה של טקסטים תקשורתיים מז'אנרים שונים במטרה לטפח אזרחים שותפים לשיח התקשורתי חברתי, תרבותי של מדינת ישראל.
- לטפח לומדים בעלי מודעות לערכי מגילת העצמאות בכלל תוך הדגשת מערכת הערכים הומניסטית, דמוקרטית הרואים חשיבות בחופש ביטוי, עצמאות מחשבתית, פלורליזם, זכויות אדם וסובלנות למגוון דעות
- הלומדים יתנסו בתהליכי הפקה מגוונים באמצעי המדיה השונים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

יחידה מעשית בנושא: עיתונות מודפסת ומקוונת

א. מבוא

תכנית הלימודים המעשית בעיתונות מודפסת ומקוונת מבטאת תפיסת עולם הרואה צורך ביצירת קשר בין הלימודים העיוניים והמעשיים כך שיזינו וישלימו זה את זה.

הדגש בפרקים העיוניים הוא לטפח תלמידים כצרכנים ביקורתיים של אמצעי התקשורת, בעוד הדגש בפרקים המעשיים הוא לטפח תלמידים כיוצרים-כותבים הנותנים ביטוי לעמדותיהם בצורה מקורית ומקצועית, באמצעות השפה הכתובה המודפסת והמקוונת. באמצעות הכתיבה העיתונאית שואפת התכנית להכשיר את הלומדים למעורבות ולאחריות חברתית תוך טיפוח ביקורת התקשורת וחינוך לביטוי אישי, המושתתים על רכישת מיומנויות שיאפשרו ללומדים ליישם ולשלב את הידע שנרכש הן בלימודים העיוניים והן בתהליכי הכתיבה וההפקה.

במהלך הלימודים יתוודעו התלמידים באופן מעשי לכלים העיקריים של הכתיבה העיתונאית, יבינו את הקשר בין צורה ותוכן וילמדו להשתמש באופן מושכל בשפות העיתונות לצורך כתיבה עיתונאית מושכלת וביקורתית.

תפיסה זו מחייבת שיתוף פעולה בין המורים המלמדים נושאים/פרקים עיוניים לבין המורים המלמדים נושאים/פרקים מעשיים, לצורך תכנון יחידות הוראה המשלבות בין שני ההיבטים הללו.

בתהליך ההוראה במסלול העיתונות המודפסת והמקוונת חשוב להתייחס לכישורי הכתיבה של הלומדים. יש להכיר בכך כי תלמידים קוראים פחות מאשר בעבר, חשופים יותר לתרבות פופולארית באמצעי התקשורת האלקטרוניים ומעדיפים אותם ואת השפה החזותית על פני השפה הכתובה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

לאור האמור לעיל חשוב לקרב את הלומדים לעולם התקשורת הכתובה. מומלץ לעשות זאת באמצעות התאמת הנושאים, כלי ההוראה ושיטות ההוראה לעולם הלומדים תוך פיתוח אקלים כיתתי המזמן למידה משמעותית והעצמת התלמידים (שכלית, רגשית וערכית). חשוב גם לאפשר לתלמידים חופש בבחירת נושאי הדיון והכתיבה ולעודד פיתוח סגנון כתיבה אישי.

יש לאפשר סביבת לימודים של פדגוגיה עדכנית ודיגיטלית.

לתקשורת תפקיד מרכזי בהכשרת התלמידים לחיים מעורבים ופעילים במדינה דמוקרטית. לפיכך תפקיד הלימודים המעשיים בצד הלימודים העיוניים הוא לפתח את כישורי האוריינות העיתונאית שלהם ולהגביר את מעורבותם החברתית תוך עיסוק בנושאים בעלי תרומה חברתית, תרבותית וחינוכית.

הלימודים המעשיים מתחלקים לשתי יחידות:

1. יחידה ראשונה- הכרת השפה העיתונאית ושליטה בה המאפשרת יצירה אישית, בזיקה לנושאים העיוניים (שפה ומציאות, שפות המדיה, שפה וכוו). זאת באמצעות תרגול מעשי והתנסות.

2. יחידה שנייה- תוקדש לפרויקט הגמר בכתיבה עיתונאית מודפסת ומקוונת. הפרויקט ילווה בתיק הפקה מקוון.

בפיתוח היחידות המעשיות של תכנית הלימודים יוצעו בכל אחד מהפרקים- הנושאים, המושגים, המטרות והמיומנויות הנדרשות וכן דוגמאות לתרגילים מעשיים, במטרה לסייע למורים לתכנן את יחידות ההוראה ולאפשר לתלמידים להתנסות הלכה למעשה ביישום הנושא הנלמד.

תכנית הלימודים המעשית מאפשרת כר נרחב של פעילויות שונות ומגוונות הניתנות להתאמה לאוכלוסיית התלמידים, למורה ולנושאים אקטואליים.

ב. מטרות על

- פיתוח כישורי האוריינות העיתונאית של הלומדים באמצעות קריאה כתיבה וניתוח של אירועים המסוקרים בעיתונות במטרה לטפח אזרחים שותפים לשיח התקשורת חברתי, תרבותי, חינוכי בארץ ובעולם.

- טיפוח לומדים יוצרים-כותבים הנותנים ביטוי לעמדותיהם באופן מקצועי ומושכל תוך התנסות בקריאה ובכתיבה עיתונאית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- טיפוח עצמאות בבחירת נושאי הדיון והכתיבה ועידוד פיתוח סגנון כתיבה אישי.

- הבנת הקשר בין צורה ותוכן בעיתונות לצורך העברת מסרים.

- עידוד למעורבות חברתית ואזרחית התורמת לקהילה ולמדינה.

ג. מטרות

הלומדים:

- יכירו מגוון של עיתונות מודפסת ועיתונות מקוונת, יבחנו את המאפיינים השונים של העיתונים ויעמדו על ההבדלים ביניהם
- יבינו את תפקידי העיתונות בחברה דמוקרטית ואת השפעתה על הפרט והחברה
- יפתחו את יכולת ההבעה המילולית והחזותית בכתב ובעל פה כיוצרים וכקוראים פעילים פרשניים וביקורתיים
- יבינו ויפרשו עמדות המגולמות בכתבות העיתונאיות וירכשו כלים לחשיבה ביקורתית על עמדות אלה
- ידעו לפענח, לפרש את הכתבות העיתונאיות ממספר נקודות מבט ולהציג נקודות מבט משל עצמם
- יכירו חוקי תקשורת ופסקי דין מובילים
- יבינו וינתחו סוגיות באתיקה עיתונאית ודיני תקשורת ויבינו את האחריות הכבדה בעבודת העיתונאי;
- יכירו ויתנסו בשלבי הכתיבה עיתונאית: תחקיר, ראיון, מקורות מידע, מבנה הידיעה...
- יתנסו בעבודת צוות וירכשו מיומנויות של עבודה בצוות ויבינו את תרומתה של העבודה המשותפת על התוצר התקשורתי

ד. מושגים

הערה: בתכנית יש קישורים לאתרים שונים, הקישורים הם לשימוש אישי ולצפייה בלבד ואין להעתיקם. על המשתמש חלה האחריות לבדוק את תנאי השימוש לצרכים נוספים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

עיתונות פופולארית, עיתונות איכותית, שפה עיתונאית, תחקיר, ראיון, כתבה, מאמר דעה, תופעה, צילום עיתונות, ניו ז'ורנליזם, ערך חדשותי, אתיקה עיתונאית

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ה. נושאים מרכזיים ותתי נושאים

- עיתונות מודפסת ועיתונות מקוונת: מאפיינים והבדלים
- ז'אנרים עיתונאיים, סוגי עיתונים
- הכתיבה העיתונאית: תחקיר, ראיון, מקורות מידע, מבנה הידיעה...,
- אתיקה עיתונאית ודיני תקשורת
- תפקידי העיתונות בחברה דמוקרטית

ו. מיומנויות נדרשות

- פתוח מיומנויות להבנת הכתוב (קריאה, תחביר, אוצר מילים...)
- פתוח מיומנויות להבנת המשמעויות הרעיוניות של הכתוב (איסוף פרטי מידע, איתור רעיונות מרכזיים, חשיפה של העמדות בטקסט, הבחנה בין מסרים גלויים וסמויים...)
- איתור ומיון של מקורות רלבנטיים ושימוש מושכל במאגרי המידע
- עיצוב גרפיקה עיתונאית וליין אפ עיתונאי
- תכנון, כתיבה ועריכה של ג'אנרים עיתונאיים שונים כמו: ראיון עיתונאי, כתיבת תחקיר, ידיעה חדשותית, מאמר דעה.
- התנסות באחד מתפקידי ההפקה בעתון: (תחקירן, צלם, כתב טור אישי, עורך, עורך תחום)
- פיתוח יכולת אבחנה בין מאפייני העיתון המקוון מול העיתון המסורתי
- פיתוח מיומנויות של פדגוגיה דיגיטלית כמו: כתיבת בלוג, פיתוח אתרים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

תהליך העבודה על פרויקט גמר על פי קריטריונים ומחזון ומבנה תיק ההפקה בנושא עיתונות כתובה ומקוונת – מפורסם באתר מפמ"ר

קישור לאתר:

<https://pikuahblog.wordpress.com/> - לדף תכניות לימודים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

יחידה מעשית בנושא: תקשורת חזותית (סטילס ווידאו)

א. מבוא

תכנית הלימודים המעשית בתקשורת חזותית (סטילס ווידאו) מבטאת תפיסת עולם הרואה צורך ביצירת קשר בין הלימודים העיוניים והמעשיים כך שיזינו וישלימו זה את זה. הדגש בפרקים העיוניים הוא לטפח תלמידים כצרכנים ביקורתיים של אמצעי התקשורת, בעוד הדגש בפרקים המעשיים הוא לטפח תלמידים כיוצרים הנותנים ביטוי לעמדותיהם בצורה מקורית ומקצועית, באמצעות שפת צילום הסטילס והוידאו. דרך היצירה שואפת התכנית להכשיר את הלומדים למעורבות ולאחריות חברתית תוך טיפוח ביקורת התקשורת וחינוך לביטוי אישי, המושתתים על רכישת מיומנויות שיאפשרו ללומדים ליישם ולשלב את הידע שנרכש הן בלימודים העיוניים והן בתהליכי היצירה וההפקה. במהלך הלימודים יתוודעו התלמידים באופן מעשי לכלים העיקריים של התקשורת החזותית, יבינו את הקשר בין צורה ותוכן וילמדו להשתמש באופן מושכל בשפות התקשורת לצורך הפקת יצירה. תפיסה זו מחייבת שיתוף פעולה בין המורים המלמדים נושאים/פרקים עיוניים לבין המורים המלמדים נושאים/פרקים מעשיים, לצורך תכנון יחידות הוראה המשלבות בין שני ההיבטים הללו.

הלימודים המעשיים מתחלקים לשתי יחידות:

1. יחידה ראשונה- היכרות עם התקשורת החזותית ושליטה בטכנולוגיות המאפשרות יצירה אישית וזאת בזיקה לנושאים העיוניים (שפה ומציאות, שפות המדיה, שפה וכוח), באמצעות תרגול מעשי והתנסותי.
2. יחידה שנייה- פרויקט הגמר שילווה בתיק הפקה מקוון.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

תכנית הלימודים המעשית מאפשרת כר נרחב של פעילויות שונות ומגוונות הניתנות להתאמה לאוכלוסיית התלמידים, למורה ולנושאים אקטואליים.

ההפקות בתקשורת חזותית תתמקדנה בז'אנר התיעודי של הטלוויזיה.

כתבות תיעודיות עוסקות בנושאים הלקוחים מהמציאות, חוקרות, חושפות, ומשחזרות אירועים, מנקודות ראות שונות המשפיעות על הצופה.

כל תיעוד של מציאות קשור במהותו בבחירת אירועים מתוך המציאות ובעיבודם לפי נקודת הראות והטעם האישי של המתעד. התלמידים יעסקו בהיבטים שונים של תיעוד המציאות הן בלימודים העיוניים והן בלימודים המעשיים.

בתקשורת החזותית התיעוד הוא באמצעות מצלמה, המגבירה את האשליה שהדברים שרואים הם שיקוף אמתי של המציאות. התלמידים יתוודעו לכך מתוך תהליך ההפקה הכולל תהליכים של בחירה, עיצוב ועריכה הנובעים מהשקפת עולם אישית, חברתית ופוליטית של היוצר/ים וכן אילוצים של מגבלות זמן ומגבלות טכניות.

חשיבות מרבית ניתנת ללימודי התקשורת החזותית דווקא בעידן בו עשייה זו היא לכאורה זמינה ובהישג ידם של מרבית בני-הנוער. בעוד שבעבר השפה בכלל והיצירה בפרט היו מושתתות על המילה הכתובה, הרי שכיום הן מושתתות על תקשורת חזותית ובעיקר על המצלמה שהיא כלי ביטוי זמין, מוכר ונוח לבני-נוער המתעדים את עצמם ללא הרף ואף משתפים בכך אחרים.

זמינות המצלמה ואמצעי העריכה מאפשרים לצעירים רבים יותר ליצור לכאורה 'סרט תיעודי', אך דווקא בשל כך יש חשיבות רבה בפיתוח כלים להבנת העשייה הזאת.

בנוסף, הרגעים המצולמים במצלמות המובנות בטלפונים הניידים הם בדרך-כלל רגעים ברי-חלוף שאינם נשמרים. הפיכת החומרים המצולמים לכדי יצירה חזותית שלמה יש לה יש חשיבות רבה בבניית 'ארכיון חיים' שהוא בעל משמעות רבה בהווה ואף יותר מכך בעתיד.

ההפקה החזותית מתבצעת בדרך-כלל בהרכב קבוצתי של 3-4 תלמידים: במאי, צלם, עורך (מפיק).

העבודה בצוות הפקה מצריכה מהתלמיד התנהלות ומיומנויות שונות אותן הוא רוכש במהלך הלימודים המעשיים: אחריות, סובלנות, מעורבות חברתית, עמידה בלוחות זמנים, קבלת החלטות, פתרון בעיות ומיומנויות של עבודה בצוות.

ההפקה החזותית מהווה עבור יוצריה התנסות חווייתית, חברתית ולימודית ואף מאפשרת הפגת מתחים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

במהלך הפקת תוצר חזותי- התלמידים מפקים ידע, ניצבים מול אתגרים של חשיפה אישית, מתמודדים מול גילויים חדשים על עצמם, על משפחתם ועל סביבתם, ונדרשים לעבד את הדברים ולהקדיש להם טיפול חזותי. הביטוי העצמי דרך וידאו, מעצים ומשחרר את היוצר הצעיר להשמיע דעה ובכך מסייע לו לבחון את זהותו וערכיו ולבסוף לגבש אותה.

כל אלו תורמים לפיתוח אסטרטגיות חשיבה ולמידה וקידום יכולות רגשיות וקוגניטיביות ומכאן אף להעצמת התלמיד.

למורה המעשי המלווה את הפרויקט ולאי שיתו חשיבות רבה בלימודי ההפקה. המורה מהווה כוח תומך, מנחה ומאתגר בתהליך ההפקה נדרשות מהמורה מיומנות מקצועית, רגשות, פתיחות, יכולת הכלה, זמינות, יכולות גישור ואינטראקציה חיובית בינו לבין התלמידים.

לצורך כל האמור לעיל נדרשת למגמת התקשורת כיתה המאובזרת באמצעי הקרנה (מקרן, מסך, מחשב, החשכה) ומצוידת במצלמות, מיקרופונים, פנסים ומחשבי עריכה, בהתאם למספר התלמידים בכיתה. (בתחילת הדרך ניתן להיעזר גם במצלמות המובנות במכשירים סלולאריים מתקדמים, הזמינות למרבית התלמידים).

חשוב ומומלץ להפגיש את התלמידים במהלך לימודיהם עם יוצרים מנוסים מתעשיית התקשורת החזותית לסדנאות אומן.

ב. מטרות על

- לפתח לומדים בעלי מיומנויות תקשורת באמצעות הפקה של טקסטים תקשורתיים חזותיים-תיעודיים במטרה לטפח אזרחים שותפים לשיח התקשורתי חברתי, תרבותי של מדינת ישראל
- לטפח לומדים בעלי מודעות למערכת ערכים הומניסטית, דמוקרטית הרואים חשיבות בחופש ביטוי, עצמאות מחשבתית, פלורליזם, זכויות אדם וסובלנות למגוון דעות
- פיתוח כישורי אוריינות תקשורתית כמפיקי טקסטים מצולמים, נייחים או נעים.
- ביטוי אישי ופיתוח יצירתיות של היוצר תוך בחינת המניעים ליצירה אותה בחר להפיק בזיקה לעולם הערכים שלו

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ג. מטרות

הלומדים:

- יתנסו בתהליכי הפקה מגוונים באמצעי תקשורת השונים
- יכירו את מושגי היסוד של שפת הצילום ויתנסו בהם להעברת המסר
- יבינו את ההבדל בין צילום סטילס לצילום וידאו.
- יכירו את ציוד הצילום (כולל תאורה וסאונד) ויתנסו בהפעלתו
- יבינו את כוחה של המצלמה ככלי לביטוי אישי ולאקטיביזם חברתי
- יכירו את שלבי ההפקה החזותית של צילום סטילס ווידאו ויבינו את תרומתם לאיכות התוצר הסופי
- יכירו את התפקידים המרכזיים בהפקה צילום סטילס ווידאו ויתנסו בכל אחד מן התפקידים
- יבינו את התרומה המשולבת של כל אחד מן התפקידים בהעברת המסרים של התוצר התקשורתי
- יכירו את ההתפתחות והמאפיינים של הז'אנר התיעודי
- יכירו את שלבי התחקיר, בחירת מקורות מידע, ראיון - ויבינו את חשיבותם בהבניית המסרים של תיעוד טלוויזיוני
- יכירו סוגי תסריט ויבינו את כי לכל יוצר תפיסת מציאות שונה.
- יתנסו בתוכנת עריכה ויבינו את תפקידה המרכזי של העריכה בעיצוב המסרים
- יתנסו בתהליך של בחירת נושא מתאים לסרט.
- יתנסו בתכנון הפקה ויכירו בחשיבותו של תכנון ההפקה מראש להצלחת התוצר
- יתנסו בעבודת צוות וירכשו מיומנויות של עבודה בצוות ויבינו את תרומתה של העבודה המשותפת על התוצר התקשורתי
- יתנסו בבחירת מוסיקה ליצירה באופן מלומד ומנומק

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- יכירו את מרכיבי תיק ההפקה ויתנסו בהכנתו

ד. מושגים:

תחקיר, תסריט, סטוריבורד, פס קול, לוקיישן, סט, סצנה, סינופסיס, קומפוזיציה, פוקוס, צבע, אור, איקונוגרפיה, פריים, שוט, גדלי וסוגי שוטים, זוויות צילום, תנועות מצלמה
מושגי עריכה cut, jump cut, voice over, Intercut, , fade, dissolve, rushes (חומרי הגלם), fine cut, rough cut מונטז', עריכה אנליטית, עריכה מקבילה, המשכיות, פס קול

ה. נושאים מרכזיים ותתי נושאים:

הכרת הציוד ותפעולו:

מצלמת הוידאו, החצובה, התאורה, הסאונד

הפקה:

שלבים: pre, production, post (יש גם מונחים בעברית?)

תפקידים: במאי, צלם, עורך, מפיק

צילום סטילס ווידאו

בחירת הנושא: מקוריות, נגישות, סיפוריות, פעולה, קונפליקט...

תחקיר ומקורות מידע

מאפייני הצילום: סובייקטיביות, אקטיביזם

תסריט: סוגי תסריט

הריאיון המצלום: לוקיישן, אווירה, שאלות, צילום, סאונד

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

עריכה: בחירה, המרה, צירוף, מושגי יסוד בעריכה ותוכנות עריכה

ו. מיומנויות נדרשות

- שליטה בתפעול מצלמת הסטילס, וידאו (אפשר בטלפון הנייד), תאורה ומיקרופונים.
- יכולת עיצוב פריים המודע לקומפוזיציה, פוקוס, צבע, אור, איקונוגרפיה.
- שימוש מושכל בשפת הצילום של הסטילס והוידאו: גדלי שוטים, זוויות מרחקים, תנועות מצלמה...
- בחירת נושא לכתבה, בהתאם לקריטריונים
- תכנון הפקה בהתאם לכל השלבים
- יכולת לתפקד באחד מתפקידי ההפקה
- ביצוע תחקיר על כל שלביו על פי הקריטריונים המקצועיים
- ראיון דמות (כתיבת שאלות, בחירת לוקשיין, קומפוזיציה, יחסים עם המרואייין...)
- כתיבת תסריט על פי כל הקריטריונים המקצועיים.
- עריכה: הפיכת חומרי הגלם לכדי כתבה (=פיתוח היכולת להתבוננות בחומרים מצולמים וגיבוש אמירה/עמדה)

תהליך העבודה על פרויקט גמר על פי קריטריונים ומחונן ומבנה תיק ההפקה בנושא תקשורת חזותית – הפקה בוידאו – מפורסם באתר מפמ"ר

<https://pikuahblog.wordpress.com/> - לדף תכניות לימודים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

יחידה מעשית בנושא: רדיו

א. מבוא

תכנית הלימודים המעשית ברדיו מבטאת תפיסת עולם הרואה צורך ביצירת קשר בין הלימודים העיוניים והמעשיים כך שזיינו וישלימו זה את זה. הדגש בפרקים המעשיים הוא לטפח תלמידים כיוצרים הנותנים ביטוי לעמדותיהם בצורה מקורית ומקצועית, באמצעות שפת הרדיו והאודיו (קול). היצירה שואפת התכנית להכשיר את הלומדים למעורבות ולאחריות חברתית תוך טיפוח ביקורת התקשורת וחינוך לביטוי אישי, המושתתים על רכישת מיומנויות שיאפשרו ללומדים ליישם ולשלב את הידע שנרכש בין הלימודים העיוניים לבין תהליכי היצירה וההפקה. במהלך הלימודים יתוודעו התלמידים באופן מעשי לכלים העיקריים של הרדיו, יבינו את הקשר בין צורה ותוכן וילמדו להשתמש באופן מושכל בשפות התקשורת לצורך הפקת תוצר רדיופוני.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

הלימודים המעשיים מתחלקים לשתי יחידות:

יחידה ראשונה - היכרות עם מקצועות הרדיו ושליטה בטכנולוגיות המאפשרות יצירה אישית בזיקה לנושאים העיוניים באמצעות תרגול מעשי והתנסותי.

יחידה שנייה - פרויקט הגמר שילווה בתיק הפקה.

תכנית הלימודים המעשית מאפשרת כר נרחב של פעילויות שונות ומגוונות הניתנות להתאמה לאוכלוסיית התלמידים, למורה ולנושאים אקטואליים.

ההפקות ברדיו יתמקדו בתוכניות נושא המבוססות על תחקיר מעמיק.

תכניות נושא עוסקות בנושאים הלקוחים מהמציאות, חוקרות, חושפות, ומשחזרות אירועים, מנקודות מבט שונות.

תקשורת רדיופונית כרוכה בבחירת אירועים מן המציאות ועיבודם מנקודת הראות של העורך בהתאם לקודים אתיים של מקצוע הרדיו, בהיעדר תמונה לקול

ברדיו תפקיד חשוב בהעברת המסרים והמשמעויות.

התלמידים יתוודעו למרכיבי שפת הרדיו וילמדו לבחור נושא, לערוך תחקיר מעמיק, לעצב מפרט שידור (Line Up), ליצור אייטמים, ולערוך תכניות הנשענות על

השקפת עולם ועל אתיקה עיתונאית, תוך התחשבות במגבלות זמן וטכנולוגיה.

בעידן בו התקשורת החזותית הולכת ומכרסמת ביכולת המילולית והמחשבתית של התלמידים והשפה מצטמצמת לשפה של ריגשונים המהווים תחליף לאוצר

מילים שלם, יש חשיבות רבה ללימודי שפות התקשורת בכלל ולשפת הרדיו בפרט. הקריאה בספרים הפכה להיות נדירה והיכולת לנסח משפטים שלמים, הפכה

לכמעט בלתי אפשרית, דווקא עכשיו חשובה יצירת האוריינות הבסיסית בדרך שונה. בעוד התקשורת החזותית זמינה ובהישג ידם של מרבית בני-הנוער, הרדיו אינו

כלי נצרך ומשמש בחלק מהמקרים לבידור ומוסיקה בלבד.

לעומתם האינטרנט, מהווה פיצוי לחסרונות הרדיו, שיצר גם את הפודקאסט שמאפשר לכל אדם מול מחשב או טלפון סלולארי להפוך לתחנת רדיו עצמאית המפיצה

מסרים וסיקור אירועים בצורה אזורית ולא מוכתבת. לימודי הרדיו יקנו ללומדים כלים להעברת מסרים בצורה נכונה, ברדיו ובכל מפגש אנושי פנים אל פנים.

הפקת תכנית הרדיו יכולה להיות ביחידים או בצוותים. לאורך השנים מתנסים התלמידים בעבודת צוות ובהפקת הסיום הם עובדים כיחידים.

העבודה בצוות הפקה מצריכה מהתלמיד התנהלות ומיומנויות שונות אותן הוא רוכש במהלך הלימודים המעשיים: אחריות, סובלנות, מעורבות חברתית, עמידה

בלוחות זמנים, קבלת החלטות, פתרון בעיות ומיומנויות של עבודה בצוות.

במהלך הפקת תוצר רדיופוני- התלמידים מפקים ידע, ניצבים מול אתגרים של חשיבה אישית, קבוצתית וחשיבה מסדר גבוה. התלמידים מתמודדים מול גילויים

חדשים על עצמם, על משפחתם ועל סביבתם, ונדרשים לעבד את הדברים ולקבל החלטות להצגת הידע והמידע. הביטוי העצמי דרך הרדיו, מעצים את היוצר הצעיר

כאזרח בחברה, מסייע לו באוריינות בסיסית ולינארית, דורש ממנו לבחון את זהותו ולבסוף לגבש אותה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

כל אלו תורמים לפיתוח אסטרטגיות חשיבה ולמידה וקידום יכולות רגשיות וקוגניטיביות ובמקביל להעצמת התלמיד.

למורה המעשי המלווה את הפרויקט ולאישיותו חשיבות רבה בלימודי ההפקה. המורה מהווה כוח תומך, מנחה ומאתגר בתהליך ההפקה. נדרשות מהמורה מיומנות מקצועית, רגישות, פתיחות, יכולת הכלה, זמינות, יכולות גישור ואינטראקציה חיובית בינו לבין התלמידים.

לצורך כל האמור לעיל נדרשת למגמת התקשורת כיתה משולבת באולפן רדיו. הכיתה המאובזרת תכלול אמצעי הקרנה (מקרן, מסך, מחשב, החשכה) עם מערכת קול. האולפן יאובזר בציווד רדיו הכולל מיקסר, מחשבי עריכה ושידור, מיקרופונים, אוזניות, רמקולים וציווד נוסף על פי מפרט שיעודכן בכל שנה, בהתאם לטכנולוגיה, וישלח לפונים לפיקוח. (בתחילת הדרך ניתן לקיים שידור אינטרנטי ובהמשך יחוייב הרדיו לשדר באוויר עפ"י ההסכם עם קול ישראל) מומלץ להפגיש את התלמידים במהלך לימודיהם עם יוצרים מנוסים מתחנות ותוכניות רדיו שונות ולקיים סיורים באולפני קול ישראל וגל"צ.

ב. מטרות על

- לפתח לומדים בעלי מיומנויות תקשורת באמצעות הפקה של טקסטים תקשורתיים דבורים מתוך טקסטים כתובים ובעל פה, במטרה לטפח אזרחים שותפים לשיח התקשורתי חברתי, תרבותי של מדינת ישראל עם יכולת ביטוי.
- לטפח לומדים בעלי מודעות למערכת ערכים הומניסטית, דמוקרטית הרואים חשיבות בחופש ביטוי, עצמאות מחשבתית, פלורליזם, זכויות אדם וסובלנות למגוון דעות
- פיתוח מודעות עצמית לערכים החשובים ללומדים ומתן ביטוי עצמי לערכים אילו
- פיתוח כישורי אוריינות תקשורתית כמפיקי טקסטים מתוך הבנה וידיעת השפה הרדיופונית
- פיתוח יכולת תקשורתית – יצירתית ועצמאית תוך ביטוי אישי ביצירתם

ג. מטרות אופרטיביות

הלומדים:

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- יתנסו בתהליכי הפקה מגוונים באמצעי תקשורת השונים
- יכירו את מושגי היסוד של שפת הרדיו ויתנסו בהם להעברת המסר
- יכירו את היסטוריית הרדיו בישראל ובעולם ואת הפלטפורמות השונות להעברתו עם החסרונות והיתרונות של כל אחת מהן
- יכירו את הז'אנרים השונים בתוכניות הרדיו
- יבינו את ההבדל בין רדיו בידורי לרדיו עיתונאי
- יכירו את ציוד הרדיו באולפן ומחוצה לו וישלטו בהפעלתו באופן מלא ועצמאי
- יבינו את כוחו של המיקרופון ככלי לביטוי אישי, לאקטיביזם חברתי, לחקר האמת וברור העובדות בצורה מקצועית
- יכירו את שלבי ההפקה הרדיופנית של תוכניות שונות ויבינו את תרומתם לאיכות התוצר הסופי
- יכירו את כל התפקידים בהפקה ברדיו, יתנסו וישלטו בכל אחד מן התפקידים
- יבינו את התרומה המשולבת של כל אחד מן התפקידים בהעברת המסרים של התוצר התקשורתי
- יכירו את שלבי התחקיר, בחירת מקורות מידע, ראיון, כתבה, בחירת המוזיקה, ההגשה ואריזת התוכנית - ויבינו את חשיבותם בהבניית המסרים הקוליים
- יתנסו בתוכנת עריכה ושידור ויבינו את תפקידה החשוב של העריכה ורצף שידורי בעיצוב המסרים
- יתנסו בתהליך של בחירת נושא מתאים לתוכנית עיתונאית.
- יתנסו בתכנון הפקה ויכירו בחשיבותו של תכנון ההפקה מראש להצלחת התוצר
- יתנסו בעבודת צוות וירכשו מיומנויות של עבודה בצוות ויבינו את תרומתה של העבודה המשותפת על התוצר התקשורתי
- יתנסו בעבודה יחידנית וירכשו מיומנות של הפעלת אולפן וביצוע הפקת תוכנית פרטית
- יתנסו בבחירת מוסיקה לתוכנית באופן מלומד ומנומק שישלים את המסר של התוכנית
- יכירו את מרכיבי תיק ההפקה ויבינו את חשיבות המשוב העצמי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ד. מושגים:

עריכה מוסיקלית, ר"ש, זכויות יוצרים, תכנית מלל, תחקיר מקורות מידע, LINE UP, ראיון (לסוגיו), כתבה (לסוגיה), אריזת תוכנית, קריינות/הגשה/שדרנות

ה. נושאים מרכזיים ותתי נושאים:

הכרת הציוד ותפעולו:

מיקסר, מיקרופונים, אוזניות, מחשב שידור ועריכה, מקליט נייד

שלבי הפקה:

טרום הפקה - נושא לשידור ופירוקו לתתי נושאים, תחקיר, LINE UP ראשוני,

הפקה - הקלטות (ראיונות, אינסרטים, פינות מידע, כתבות)

עריכה - חיתוך והדבקת האיטמים לכדי תוכנית אחת מגובשת בשילוב מוסיקה ודברי הגשה

תפקידים: טכנאי, עורך מוסיקה, קריין, מגיש, מפיק, עורך, כתב

ו. מיומנויות נדרשות

- שליטה בתפעול האולפן על כל מרכיביו.
- יכולת להשתמש בשפת הרדיו להבעת רעיון והעברתו למאזינים
- שימוש מושכל במידע שנצבר לידע והבדלה בין ה"אני האישי" ל"אני מהרדיו"
- בחירת נושא לכתבה, בהתאם לקריטריונים המקצועיים הכוללים תוך כדי בחינת הערכים הקשורים לעולמם האישי של הלומדים
- בחירת מרואיינים נכונים לנושאי הראיונות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- תכנון הפקה בהתאם לכל השלבים
- יכולת לתפקד בכל אחד מתפקידי ההפקה וביחד
- ביצוע תחקיר על כל שלביו
- ראיון אישי וראיון נושא (כתיבת שאלות, יחסים עם המרואייין...)
- עריכה: הפיכת חומרי הגלם לכדי תכנית אחת מגובשת וזורמת

תהליך העבודה על פרויקט גמר על פי קריטריונים ומחווון ומבנה תיק ההפקה בנושא הרדיו – מפורסם באתר מפמ"ר

<https://pikuahblog.wordpress.com/> - לדף תכניות לימודים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נספחים

מודל לניתוח תצלום

מתוך הספר: אוריינות חזותית בפעולה: חינוך בעידן החזותי (2011) מאת: רחל שליטא, ד"ר אריאל פרידמן, ד"ר רות הרתאן . תל-אביב: מכון מופ"ת.

התייחסות אישית: מה מתעורר בי למראה התצלום?

מה התמונה מעוררת בי באופן אישי, רגשות, זיכרונות, תחושות, מחשבות, רעיונות, הקשרים, אסוציאציות.

מה רואים בצילום?

- **התוכן** : מה רואים בצילום? הדברים שמוזהים (**דנוטציה**). הניתוח יעשה לפי סדר קבוע או סדר אישי (פונקטום - בארת).
- סוג המבט : מי מביט במי?
-

הטיפול הצילומי:

- זווית הראיה, זווית הצילום.
- המרחק מהאובייקט המצולם.
- מלבן התמונה (מה בפנים ומה בחוץ)
- צבע, שחור לבן וכמו כן : סוגי תאורה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- קומפוזיציה: דרכי הארגון, מיקום הדברים בתוך התצלום.
- רגע הצילום: האם רגע מכריע? מתמשך?
- תנועה: האם יש עצירה של רגע התנועה או שיש תנועה בתוך התמונה?
- תאורה
- טקסטורה/ תחושה וחומר של האובייקט (מים, בטון, מחוספס/ חלק, אטום/ שקוף וכו')

משמעות התצלום:

- משמעות גלויה וסמויה, **קונוטציה** (משמעות משותפת, תרבותית) ו**מיתוס**.
- סמלים.
- תצלום איקוני (בדיעבד)

הערכת התצלום:

- האם זהו צילום מעניין, טוב, מוצלח, מתאים וכו'
- חלופות: מדוע נבחר דווקא צילום זה (למשל לכתבה המסוימת, לפרסומת, לפרק בספר)? האם אפשר היה לבחור תצלום מוצלח יותר, אחר?
- ביקורת

מידע חיצוני לצילום:

- מידע על האירוע בו צולמה התמונה
- ההקשר (הקונטקסט) בו נמצא/מתפרסם התצלום (מיקום בעיתון, הסביבה החזותית)
- קשר למאמר, כותרת, כיתובית

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- מידע אודות הצלם ונסיבות הצילום
- מקורות שונים המתייחסים לצילום או לאירוע: מאמר, ספר, ביקורת וכו'.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מודל פשוט לניתוח קליפ/ ד"ר אריאל פרידמן

התרשמות ראשונית: מה מרשים במיוחד בקליפ זה באופן אישי?

משמעות דנוטטיבית

- תיאור הקליפ תוך התייחסות לשלושת המרכיבים העיקריים שלו: ה"סרט", המוסיקה (לאיזה ז'אנר מוזיקלי הוא משתייך? למשל: פופ, רוק, היפ הופ וכו'), ומילות השיר) האם המילים מובנות לכם? איך הן קשורות לקליפ? מודל יחסי מילה, תמונה, קליפ)
- האם יש בקליפ ייחוד חזותי או טכני? האם יש בו חידוש טכנולוגי?
- האם יש בקליפ ספור ומהו? האם יש בו מודל סיפורי אחר (למשל: קולאז' של צילומים, סיפור מקוטע, סיפור מהסוף להתחלה, "חציי" סיפור?)
- האם הקליפ שייך לסוג/ז'אנר שאתם מכירים? (או: האם אפשר -או לא- לסווג אותו סיווג ז'אנריסטי) הסבירו.

משמעות קונוטטיבית

- מהן המשמעויות הנובעות מן התיאור הדנוטטיבי? דהיינו-
- מה רצה הקליפ לומר לנו (אם בכלל)? האם לקליפ יש מסר? האם הוא מעורר נושאים חברתיים או פוליטיים? מה דעתכם על מסרים אלה? האם הם רלוונטיים לכם? האם הם מדברים אליכם?
- אתרו סמלים המופיעים בקליפ הסבירו את משמעותם בקליפ.
- מה מן המשמעויות הללו הכי חשוב לכם באופן אישי?
- האם הקליפ מצטט/ יוצר זיקות/ טומן בחובו יצירות אחרות (אינטרטקסטואליות) באופן ישיר או עקיף?
- האם ניתן למקם את הקליפ בתוך שיח רחב יותר (לדוגמא: השיח המזרחי, תרבות נוער כלשהי, שיח פמיניסטי, שיח פוליטי כלשהו, שיח אקולוגיסטי וכיוב')?
- **משמעות חוץ טקסטואלית:** האם ידועה לכם אינפורמציה חיצונית לקליפ החשובה להבנתו.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

המודל של רנה הובס לניתוח טקסט תקשורתי (למשל ניתוח פרסומת)

<http://mediaeducationlab.com/what-media-literacy-0>

חמש שאלות מפתח:

1. מי יצר את המסר ומה הייתה מטרתו?
2. באילו טכניקות השתמשו כדי למשוך את תשומת ליבנו?
3. אילו ערכים, נקודות מבט וסגנון חיים מתוארים?
4. כיצד אנשים שונים עשויים להבין את המסר?
5. מה חסר (הושמט מתוך הטקסט)?

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

תקשורת כתרבות: יחידת בחירה

מטרתה של יחידה זו היא להרחיב את הידע שרכשו התלמידים ביחידה "תקשורת ומציאות" ולאפשר להם להבין לעומק תהליכים המתחוללים בשדה התרבות. יחידה זו העוסקת בתרבות ותקשורת מזמנת ללומדים חשיפה ונגישות לסוגי תרבויות מגוונות המתווכות באמצעי התקשורת. המושג תרבות הוא רב משמעי. לעיתים אנו משתמשים במונח זה כדי לסמן את מה שאנו מגדירים כ"מיטב" – וגוזרים מכך את ההגדרה הנורמטיבית של "אדם תרבותי" ולעיתים אנו רואים במונח זה את מה שמייצג את כלל מעשי האדם – לרבות התרבות הפופולרית.

במסגרת לימודי התקשורת הלומדים יבחנו את מקומה של התרבות הפופולרית בתוך מגוון הגדרות של תרבות, דהיינו, יתייחסו למעמדם ולתפקודם של תוצרי תרבות כמו הצילום המסחרי, פרסומת, מוזיקה פופולארית, סרטי קולנוע, תכניות טלוויזיה ועולמות הרשת. התלמידים ירכשו כלים לביקורת תוצרים אלה בכלי ניתוח מקובלים בלימודי התקשורת היום.

ביחידה זו הלומדים יעמדו על המתח הקיים בין תרבות הנחשבת לגבוהה לבין תרבות הנחשבת לפופולרית, מתח אשר מתעצם בשל הלגיטימיות הגוברת של התרבות הפופולרית בעידן הפוסט מודרני. הלומדים ירכשו כלים לפיתוח חשיבה ביקורתית ואסתטית לגבי מגוון מופעי התרבות.

מעבר להיבט האסתטי כוונתה של יחידה זו להעמיד שני היבטים הקשורים להשתמעות החברתית של התרבות. מחד גישה מוצגת הגישה הרואה בתרבות אמצעי לסולידריות ולגיבוש קבוצה ומאידך גישה הביקורתית לתרבות מצביעה על האופן שבו משמשת התרבות הן להנצחה של אי השוויון המעמדי והן למערכה כנגדו.

שילוב התובנות מיחידה זו ומיחידת "תקשורת ומציאות" יתרמו לטיפול של עמדות ביקורתיות כלפי הטקסטים בתרבות התקשורתית ולהכרה בקיומן של נקודות מבט שונות כלפי התרבות הגבוהה, העממית והפופולרית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

בהוראת יחידה זו חשוב לבסס את הדיונים גם על הידע שנלמד ביחידות הקודמות, תוך כדי שימוש מושכל במושגים שנלמדו, וטיפוח המיומנויות שנרכשו

במסגרת פרויקט הגמר לבגרות הלומדים מחויבים להגיש תיק הפקה מהלווה את הפרויקט, בתיק הפקה חייב התלמיד להגיש נייר עמדה הכולל רפלקציה על החלק העיוני שנלמד במסגרת תכנית הלימודים (קישור לתיק הפקה)

ביחידה זו שלושה נושאים עיקריים:

- גישות שונות למושג "תרבות" בתקשורת
- תרבות וטקסטים בתקשורת: בין חזרתיות לחדשנות
- תרבות, סולידאריות חברתית, כוח והתנגדות

מטרות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

הלומדים:

8. יחשפו לגישות ולתפיסות שונות על מהותה של "תרבות" והשלכות של אלה על טקסטים בתקשורת
2. יכירו ויישמו גישות ושיטות לניתוח טקסטים תקשורתיים
3. יעמדו על המאפיינים של טקסטים תקשורתיים המסווגים כתרבות גבוהה, עממית ופופולרית
4. יטפחו כישורי ניתוח וחשיבה ביקורתית על תוצרי תרבות ותקשורת
5. יטפחו ערכים של כבוד וסובלנות כלפי סוגי תרבויות שונות ויכירו בקיומן של נקודות מבט שונות כלפי התרבות הגבוהה, העממית והפופולרית.

נושא 1: גישות שונות למושג "תרבות" בתקשורת

יחידה זו תתמקד בתפיסות השונות של מהות התרבות לרבות האבחנות בין תרבות גבוהה, פופולרית ועממית (פולקלור). אבחנות אלה יסייעו ללומדים להבין את מורכבות הטקסטים התקשורתיים והקשר בין תיוג מוצרי תרבות לבין עוצמה חברתית.

מטרות

הלומדים:

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- יכירו הגדרות וגישות שונות למושג "תרבות" ויזהו את ביטויים בתקשורת
- ינתחו את יחסי הגומלין בין סוגי התרבויות השונות
- יחקרו את טשטוש ההבחנות בין סוגי תרבות
- ינתחו מופעים שונים של תרבות

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
------------------------------	-------------------------------	--------	----------------------	--------------

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי ההוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית לאור פרויקט גמר
<p>מהי תרבות?</p> <p>– מרכיבי התרבות:</p> <p>(ערכים, מיתוסים, טקסים, אמונות...)</p> <p>– תרבות מתווכת תקשורת: בעבר בני אדם חוו תרבות במציאות באופן בלתי אמצעי ואילו היום באמצעות התקשורת לסוגיה</p> <p>– אבחנות שונות של תרבות כיצד הם מתבטאים בתקשורת?⁹⁰</p> <p>– ההגדרות וסיווגים של סוגי תרבות שונים⁹¹:</p> <p>– תרבות גבוהה</p> <p>– תרבות עממית</p> <p>– תרבות פופולרית.</p> <p>– מאפייני המודרניזם בתרבות</p>	<p>• תרבות גבוהה (אליטיסטית)</p> <p>• תרבות עממית (פולקלור)</p> <p>• תרבות פופולרית</p>	<p>– שאלת עמ"ר:</p> <p>– התלמיד יבחר טקסטים משמעותיים עבורו מאמצעי התקשורת השונים (רדיו, עיתונות, טלוויזיה), ויגדיר לעצמו את מושג התרבות. אלו ערכים, מנחים את העולם התרבותי שלו (כבוד האדם, חופש ביטוי, צנעת הפרט, שוויון..)</p> <p>– הלומדים יזהו סוגים שונים של מופעי תרבות:</p> <p>הלומדים יאתרו, יחקרו, יאפיינו ויציגו ביטויים של תרבויות שונות לדוגמה: אופרה, חג השבועות בקיבוץ, מסיבת טראנס, ויפאסנה, טיש, חלקה ב"ג בעומר, סיגד, טקס חינה, מימונה וכו'.</p> <p>– הלומדים ינסחו קריטריונים שעל פיהם ניתן להבחין בין ההגדרות השונות של</p>	<p><u>תקשורת חזותית, עיתונות, רדיו:</u></p> <p>– הלומדים יכתבו יצמחו וישדרו כתבות קצרות על תופעות תרבותיות שונות על פי מרכיבי התרבות שנלמדו ואחר כך יבנו רפלקציה עיונית הבוחנת את סוגי התרבויות הקיימים בפרויקט הגמר המעשי. / או תרגילים.</p> <p>– הלומדים יערכו מיון וסיווג של תוצרי הגמר שלהם על בסיס האבחנות שנלמדו (גבוהה, עממית ופופולרית)</p>	

⁹⁰ מתוך ליבס ולוין, כרך אי'עמ' 12-15 /

⁹¹ בחרנו בהבחנות אלה מבין סיווגים נוספים שלא נדונו כאן (כגון: תרבות חומרית ותרבות סמלית ועוד)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות זידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
	<p>התרבות (למשל סוג הציבור, סמלים, השכלה נדרשת, מקומה של הדת והמסורת וכ"ו)</p> <p>- הלומדים יסווגו את מופעי התרבות שנחקרו על ידם באמצעות שלושת ההבחנות של תרבות (גבוהה, פופולרית ועממית).</p> <p>- הלומדים יבררו את השאלה מהי המשמעות של האירוע התרבותי: -במה הוא שונה מאירוע אחר? כיצד האירוע מתקשר להיבטים חברתיים?</p> <p>- כיצד החגיגה של האירוע השתנתה לאורך הדורות? כיצד אנשים מקבוצות שונות חוגגים את אותו האירוע?</p> <p>- הלומדים ילכו למופע תרבותי מסוג שיעוד לא נחשפו אליו כדי להתוודע למגוון התרבותי הקיים: הלומדים יעשו תחקיר מוקדם לגבי מופע זה, ואחר כך יכתבו</p>		<p>מאפייני הפוסט מודרניות בתרבות</p> <p>– יחסי גומלין בין תרבות מודרנית ופוסט מודרנית</p> <p>– המאפיינים העיקריים של תרבות:⁹²</p> <p>קולקטיבית, סמלית, מרובדת, שיטתית, דינמית ומשתנה, במרחב, ניתן להפצה.</p>	

⁹² מקוויל עמודים 124 - 125

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
	<p>כתבה עיתונאית או סיקור באינטרנט.</p> <p>- הלומדים יתנסו בכתיבת "הודעה לעיתונות" על שלושה סוגים של אירועים תרבותיים: וידונו כיצד מנסים להציג/לשווק את הארוע התרבותי לציבור.</p> <p>- הלומדים יבדקו אילו סרטונים ביוטיוב ניתן לאפיין כמייצגים סוג תרבות מסוים וכמו כן הם יחקרו: מי מהסרטונים מקבל חשיפה ושיתופים רבים וישערו מדוע דווקא אלה.</p>			
- הלומדים יערכו שינויים בסרטון	<p>- סוגיה ערכית:</p> <p>- סובלנות לתרבות של האחר (לקבוצות</p>		- המשותף והשונה בין שלוש	יחסי גומלין

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
<p>או בקליפ של לומדים כדי להעביר אותו מקטגוריה אחת לאחרת: למשל מתרבות פופולרית לגבוהה ולהיפך. או ייצרו טקסט "המספר" תרבות אחרת</p>	<p>חברתיות שונות: , אתניות, מגדריות, דתיות, ...)</p> <p>- לומדים ינתחו טקסטים תקשורתיים כדי לגלות את הטשטוש המתהווה בין גווני התרבויות השונות בין המקומי והאוניברסלי</p> <p>(למשל: מיזוג של תרבות ים תיכונית ומערבית) מיזוג בין רמות תרבות גבוהה ופופולרית (אופרה ורוק) לדוגמה סרטים, תכניות מציינות, אמנות מוזיקה כגון: הפרויקט המוזיקלי במסגרתו זמרים ים-תיכוניים מחדשים שירי ארץ ישראל כדוגמא לשילוב חדש בין קטגוריות שהיו מובחנות.</p> <p>- הלומדים יכירו בקיומו של קאנון תרבותי בתרבויות שונות בארץ ובעולם:</p>		<p>צורות התרבות</p> <p>- האם ניתן להפריד באופן ברור בין הסוגים?</p> <p>- משא ומתן בין סוגי התרבות השונים</p>	<p>בין תרבות גבוהה, עממית ופופולרית⁹³</p>

⁹³ ליבס וליון כרך א' עמ' 253-237

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
	<p>למשל יחפשו במנועי חיפוש חמישה במאי קולנוע גדולים, סדרות משובחות בהיסטוריה של הטלוויזיה, מלחינים גדולים, ציירים גדולים וסופרים בולטים ויכתבו את מסקנותיהם</p> <p>- הלומדים ייבחנו את שאלת ההגדרה של מהי אמנות לאורך ההיסטוריה - ניתן לצפות בסרט: חיוך של מונה ליזה</p> <p>- הלומדים יבחינו בשינויים בהגדרות של תרבות לאורך ההיסטוריה:</p> <p>הלומדים יבדקו דוגמאות לתופעות תרבותיות אשר נחשבו בתקופות מסוימות כתרבות "פופולרית" ובאחרות כתרבות "עילית" או "גבוהה" למשל: הביקורת של אמנים כמו וורהול ואחרים על התרבות "גבוהה"</p> <p>שייקספיר בדורו ובדורות המאוחרים יותר, הענקת פרס נובל לבוב דילן והמשמעות של ההכרה בטקסטים של השירים שלו</p>			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
	כתרומה לספרות העולמית.			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נושא 2: תרבות וטקסטים בתקשורת: בין חזרתיות לחדשנות

התקשורת יוצרת טשטוש גבולות בין סוגי התרבויות כגון הגבוהה, העממית והפופולרית. אמצעי התקשורת מעבירים לנו סיפורים המורכבים מנרטיבים, מיתוסים וז'אנרים החוזרים על עצמם, אך מנגד חותרים תחת מבנים מקובלים ומתחקים אחר חדשנות אסתטית ותמטית.

ביחידה זו התלמידים יתוודעו אל ההופעה החוזרת של נרטיבים, מיתוסים וז'אנרים בטקסטים התקשורתיים ויזהו מבנים בסיסיים ותמות משותפות הנמצאות בתשתיתם של טקסטים מסוגים מגוונים, תרבויות וזמנים שונים.

הלומדים יכירו את השימוש הייחודי של חזרתיות וחדשנות בטקסטים תקשורתיים פוסטמודרניים וכירו את מאפייניהם, ינתחו ויעריכו אותם, ירכשו כלים כדי לנתח ולבחון את יחסי הגומלין בין הטקסטים ובינם לבין העולם שמחוץ להם. כך יתאפשר לתלמידים לזהות את הקבוע, המוכר והאוניברסאלי בטקסטים תקשורתיים לצד שבירת סכמות מוכרות וגילויי חדשנות המתגלים במרחב תוצרי התקשורת.

מטרות

הלומדים:

- יכירו את המאפיינים של תרבות וטקסטים פוסטמודרניים
- יבחינו במוטיבים של חזרתיות וחדשנות כמאפיין מרכזי של טקסטים בתקשורת.
- יקראו קריאה ביקורתית של טקסטים ומופעים בתקשורת ובסוגי תרבויות כתרבות

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- ינתחו טקסטים תקשורתיים משמעותיים עבורם ויביעו את עמדתם על פי הכלים והתכנים שנלמדו (עמ"ר)
- יטפחו ערכים של כבוד כלפי סוגי תרבויות שונות הבאות לידי ביטוי בטקסטים תקשורתיים (תרבות גבוהה, עממית ופופולארית) (עמ"ר)

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי ההוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית לאור פרויקט גמר
טקסטים בתרבות	<ul style="list-style-type: none"> טקסטים בתרבות בנויים על יסודות אחידים המכילים סיפורים, נרטיבים ומיתוסים⁹⁴ בטקסטים בתקשורת קיימות תבניות משותפות: התקשרות מארגנת את החשיבה על המציאות באמצעות סיפורים: סיפורים הם תופעה תקשורתית רחבת היקף בקולנוע, בקומיקס, באגדות, סביב שולחן הארוחה המשפחתית. מבנה סיפור מעלילה, רצף, דמויות, גיבורים וממד הערכה תבניות סיפור כוללות לרוב מהלכים קבועים ("פונקציות") 	<ul style="list-style-type: none"> מיתוס נרטיב מבנה עלילה מוטיב 	<ul style="list-style-type: none"> הלומדים יזהו דגמים שונים של תבניות סיפור (פתוח, סגור) בז'אנרים שונים (כגון: כתבות חדשותיות, תכניות טלוויזיה, דרמות, ריאליטי, טלנובלות). הלומדים יזהו את השימוש בפרוטוטיפים (אב-טיפוס) של גיבורים (גיבור, נבל, תורם, עוזר...) שאלת עמ"ר הלומדים יזהו את המסרים והערכיים בתבניות השונות של הסיפור יביעו את עמדתם כלפי מסרים וערכים אילו. הלומדים ייצרו סיפורים אלטרנטיביים: לדוגמה: באמצעות המרה של מאפיינים שזוהו כדי ליצור ז'אנר אחר 	<p>תקשורת חזותית, עיתונות, רדיו:</p> <p>הלומדים יתנסו בכתיבת תסריט/ תחקיר ו"ישברו" את הנרטיב המקובל ויעמדו על המשמעות שנוצרה בעקבות "השבירה" ניתן להדגים זאת על פי מודל פרופ (בפרוטוטיפים של גיבורים (= או פרוטוגוניסטים: גיבור, נבל, תורם, עוזר...))</p> <p>הלומדים יזהו את מרכיבי התבנית הסיפורית בסרט הגמר שלהם. (לדוגמה: האם הסוף פתוח או סגור? האם הסרט דוקומנטרי או עלילתי וכו').</p>

⁹⁴ לויין וליבס כרך א' עמ' 79-84

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי ההוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית לאור פרויקט גמר
	<p>(למשל: הגיבור יוצא לשליחות מטעם מי שנותן לו כוח פלאי, גיבורים קבועים – גיבור נבל, נסיכה).</p> <p>– סיפורים פתוחים</p> <p>סיפורים בהם הסוף איננו מוכרע ונתון לפרשנויות שונות.</p>		<p>- באמצעות תכנון ובצוע של ראיון עם אחת מהדמויות המרכזיות בטקסט שבחרו (תוך שימוש במיומנויות שנלמדו בהכנת ראיון).</p> <p>הלומדים ישו בין הראיונות השונים ויבחנו כיצד ראיונות שונים עם אותו אדם יכולים להבנות נרטיבים שונים ולהוביל לפרשנויות שונות.</p>	<p>- שאלת עמ"ר:</p> <p>- הלומדים יזהו את המסרים הערכיים בפרויקט הגמר שלהם ויביעו את עמדתם במסגרת נייר העמדה המצורף לתיק ההפקה של פרויקט הגמר</p>
<p>סוגות⁹⁵: חזרתיות מול חדשנות</p>	<p>– הטקסטים בתקשורת מבוססים על פורמטים ומוסכמות ונוסחאות חוזרות, יחד עם חדשנות וחתירה תחת אותם יסודות משותפים.</p> <p>– סוגות (ז'אנרים) בתקשורת</p>	<p>• סוגה</p> <p>• תקשורת המונים</p> <p>• טיפולוגיה של סוגות⁹⁶ (תחרותיות,</p>	<p>• הלומדים יאתרו סוגים שונים של ז'אנרים תקשורתיים, יסקרו את מאפייני הז'אנר בו בחרו וינתחו את</p>	<p>- <u>תקשורת חזרתית, עיתונות, רדיו:</u></p> <p>- הלומדים יערכו רפלקציה הבוחנת את הז'אנרים והנרטיבים החוזרים והמשתנים</p>

⁹⁵ מקוויל, ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים. פרק 14 עמ' 426 – 453

שחם, ע. (2007). ז'אנרים של המותחן בקולנוע האוניברסיטה הפתוחה.

⁹⁶ מקוויל עמ' 429-430

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי ההוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית לאור פרויקט גמר
	<p>ומאפייניהם:</p> <ul style="list-style-type: none"> - חדשות - ריאליטי - דוקומנטרי - תחקירים - סדרות - טלנובלות 	<ul style="list-style-type: none"> • אקטואליה, טקסטים (משכנעים, דרמות) • התפתחות של ז'אנר (מפרימיטיבי ועד פארודי) • פורמים • תקשורתיים 	<p>מאפייני הטקסטים התקשורתיים הספציפיים אותם בחרו.</p> <p>הלומדים יבחנו את החזרתיות והחדשנות בז'אנר שנבחר וינתחו מאפייניו. (ניתן לעשות זאת באמצעות למידת עמיתים, מצגת שיתופית וכד').</p>	<p>בפרויקט הגמר המעשי.</p>
<p>שימושים וסיפוקים וגישת ההתקבלות⁹⁷</p>	<ul style="list-style-type: none"> - לצרכני התקשורת יש תפקיד פעיל. - א/נשים משתמשים במדיה כדי למלא סיפוקים ולהגשים או לממש צרכים - הביקורת על גישת השימושים והסיפוקים⁹⁸ - הטקסט מקבל את משמעותו גם כתוצאה מתהליך של פענוח של 	<ul style="list-style-type: none"> • שימושים וסיפוקים • צרכים (קוגניטיביים, רגשיים, אינטגרטיביים, אסקפיסטים) • התקבלות • קריאה דומיננטית • קריאה מתנגדת • פוליסמיות 	<ul style="list-style-type: none"> • הלומדים יתנסו בקריאה של טקסט תנכי בשלוש צורות של פרשנות למשל באמצעות אייטס אחד מתוך הסדרה היהודים באים (לדוגמה: משפט שלמה) • הלומדים יערכו סקר השוואתי של צריכת תכני תקשורת ודיווח על 	<p>תקשורת חזותית, עיתונות, רדיו:</p> <p>הלומדים יציגו אופני התקבלות היפותטיים של פרויקט הגמר שלהם בהתבסס על מושגים מגישת ההתקבלות והשימושים והסיפוקים.</p>

⁹⁷ לויין וליבס כרך ג' עמ' 170-173: רגב, עמ' 69 - 71

⁹⁸ לאפי, סוגיות מפתח בתיאוריית המדיה. עמ' 36-39

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
	<p>שימושים וסיפוקים בקרב קבוצות שונות בביה"ס : מורי דיסציפלינות שונות, תלמידים, אנשי מנהל.</p> <ul style="list-style-type: none"> • הלומדים יבחינו בהבדל בין פרשנויות שונות לאותו הסרט/תכנית הטלוויזיה/פרסומת: • הלומדים יאתרו ויבחנו ביקורות שונות לאותו איטם (דפוס, אתר חדשות באינטרנט, בלוג וכד'). <p>הלומדים יסבירו את ההבדל בין הפרשנויות במונחים של קבוצות חברתיות, גיליות, מגדריות מעמדיות וכו'.</p> <p>שאלת עמ"ר :</p> <p>הלומדים יכתבו ביקורת משלהם ויגבשו דעה כלפי האיטם הנבחר.</p>		<p>הקורא/המאזין/ההקשר בין פוליסמיות לפופולריות</p>	

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי ההוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית לאור פרויקט גמר
הטקסט הפוסטמודרני ⁹⁹	– מודרניזם מול פוסטמודרניזם : - "מות המקוריות" - "מות האומנות" - "מות המדע" - קריסת אבחנה בין מציאות לבדיון - קריסת האבחנות בין הפרטי לציבורי - טשטוש ההבחנה שבין טקסט בתרבות לבין המציאות עצמה : הטקסט מאבד את הקשר שלו למציאות : - הטקסטים הם שכפול ושכפול חוזר ללא קשר למציאות. (בודריאר ¹⁰⁰)	<ul style="list-style-type: none"> • פרודיה • פסטיש • אינטרטקסטואליות 	<ul style="list-style-type: none"> • הלומדים יאתרו וינתחו את המאפיינים הפוסטמודרניים בטקסטים תקשורתיים. (למשל באמצעות צפייה בתוכניות טלוויזיה חדשותיות או בדיוניות וסרטי קולנוע: לדוגמא: משחקי הכס / קליפים/ המופע של טרומן/ ספרות זולה / מולין רוז' וכד') • הלומדים יחקרו כיצד הפוסטמודרניזם רלוונטי לעולמם: הלומדים יתבקשו להביא דוגמאות מתוך מגוון של טקסטים תקשורתיים המשקפים את מאפייני הפוסטמודרניזם ויסבירו את 	תקשורת חזותית, עיתונות, רדיו: הלומדים יתנסו בעריכת חומרי וידיאו/ רדיו/ סטילס/ עיתונות, יוציאו אותם מהקשרם המקורי תוך יצירת תוצר תקשורתי "פוסט-מודרני".

⁹⁹ חיים מאור, פוסט מודרניזם: מיתה יפה מתוך: גלריה של מאמרים. הוצאת מעלות. עמ' 127-142

¹⁰⁰ לאפי עמ 169-175; ; מקוויל עמ' 145-148

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי ההוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית לאור פרויקט גמר
	<ul style="list-style-type: none"> - התרבות מורכבת : מציטוטים של טקסטים קודמים (גיימסון – פסטיש ואינטרטקסטואליות¹⁰¹) 		<p>החיבור האישי/תרבותי משותף שלהם לטקסטים אלה (שאלת עמ"ר)</p>	
<p>מבט ביקורתי על תרבות וגישה פוסטמודרנית¹⁰²</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ההשלכות האפשריות של טקסטים פוסטמודרניים על תפיסת המציאות: - עיקור חשיבה מוסרית - יצירת ניכור רגשי שנולד מתוך הסובלנות הפוסט מודרנית לקודים מוסריים שונים - טשטוש ההבחנה בין דמיון למציאות - הטרור כמופע 	<ul style="list-style-type: none"> • ניכור רגשי • עיקור מוסרי • קתרזיס • למידה חברתית 	<ul style="list-style-type: none"> • סוגיה ערכית בירור הערך אמפתיה, לאור הניכור הרגשי, כתוצאה מהמורכבות של הגישה הפוסט מודרניסטית • הלומדים יזהו טקסטים הנתפסים כקיצוניים בתקשורת: שנחו אצלם בצורה אסתטית או שכלית אך נטולי רגש ואמפתיה. (למשל צפייה בסרטים 	

¹⁰¹ לאפי עמ' 177 - 180

¹⁰² אליצור, [אמת או חובה](#)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית לאור פרויקט גמר	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי ההוראה	נושאי הלימוד
	<p>אלימים במיוחד שאמורים לעורר בהם רגשות שליליים אך בפועל נחו בהנאה. לדוגמא: קטעים מסרטים כמו "רוצחים מלידה" (הלומדים יסבירו את הפער בין התגובה הרגשית המצופה לבין זו שנחוותה בפועל.</p> <p>הלומדים יחוו ויבינו את המשמעות של עיקור מוסרי וניכור רגשי וידונו בהשלכות של אלה על עצמם ועל החברה.</p>			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נושא 3: תרבות, סולידאריות חברתית, כוח והתנגדות

אחת השאלות המרכזיות בחקר התרבות בהקשריה החברתיים קשורה למתח שבין צריכת התרבות כמכשיר לסולידאריות חברתית לבין היותה אמצעי לביטוי יחסי כוח. בכונתנו להתייחס כאן לשני היבטים אלו.

מילון מריאם-ובסטר (Merriam-Webster) מגדיר סולידאריות כאחדות של קבוצה (או מעמד) שבבסיסו רצונות, מטרות וסטנדרטים. המושג מתייחס לפעולות ששותפים להן חברי קבוצות בסדרי גודל שונים: משפחה, שותפים ליחידה צבאית, אזרחי מדינת לאום ובמידה מסויימת "תושבי הכפר הגלובאלי". בכל הרמות מהווים את המקור לסולידאריות, תחושות של שותפות בטקסטים, בחפצים ובטקסים המשמרות את האחדות התורמת להמשך תפקודה של הקבוצה. בהתייחס לקהילות מדומיינות גדולות – כמו זו של מדינת הלאום או כו בהמהווה בהקשרים על – לאומיים יש מקום חשוב לערוצי תקשורת ההמונים, המציעים פרויקטים של הזדהות עם מדינת הלאום. בהקשר זה ניתן לראות בטיפוח הסולידאריות את אחד מתפקידיהם החשובים של הערוצים הציבוריים שבא לידי ביטוי בזמני שיגרה חירום וחגים (חשבו על שידורי יום העצמאות מטקס המשואות, דרך חידון התנ"ך ועד לטקס חלוקת פרסי ישראל) בעשורים האחרונים בשל הופעת הטלוויזיה הגלובאלית ניתן להתייחס גם לתפקידם של ערוצי טלוויזיה עולמיים בפרויקטים היוצרים סולידאריות החוצה גבולות גיאוגרפיים – חשבו על השפעה על השיח העולמי של תמונת גופתו של ילד פליט סורי או של תמונות הזוועות של אנשי דאע"ש.

מבחינה תיאורטית, התפיסה על אודות סולידריות חברתית נשענת על המודל הטקסי (מקוויל 2014), על עבודתו של גיימס קארי, על פיהם מתפקדים א/נשים בחברה כ"דג במים" ואינם מודעים לתרבות העוטפת אותם ולאופן שבו היא מכוננת את חייהם. התקשורת על פי מודל זה היא הקשר של מפגש וחזרה על אמונות משותפות. אן סוידלר מציעה דימוי אחר לפיו התרבות היא "ארגז כלים" תחום וקבוע של תכנים ומשמעויות, מהן מוזמן הציבור לבחור. כל המודלים הללו מדגישים את תפקידה של התקשורת כיוצרת סולידאריות מרצון בקרב ציבוריה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

לצד הגישות התופסות תרבות כדבק המחבר ויוצר סולידריות בין הפרטים בחברה, התגבשו גישות ביקורתיות. גישות אלה רואות בתרבות מכשיר של פיקוח ושליטה ברמת הפרט וברמת החברה ואמצעי להפצה ושימור של סדר כלכלי ממנו נהנים בעלי ההון.

בימים עברו נבע העושר מבעלות על האדמה ואחרי המהפכה התעשייתית הצטבר ההון אצל המדינה. העולם נחלק אז למדינות עשירות ועניות, משעבדות ומנוצלות. בימינו, כחלק מתהליך הגלובליזציה התנתק ההון מן הטריטוריה והוא אינו קשור עוד עם מקום מסוים אלא חוצה יבשות וגבולות לאומיים. דוגמה לכך היא העברת רוב פעילות הייצור של סחורות כגון טקסטיל ומכשירי חשמל וטכנולוגיה למזרח אסיה, שם ניתן לשלם לפועלים שכר זעום ולהפחית בעלויות הייצור.

הקפיטליזם שבו אנו מצויים כעת מכונה "קפיטליזם תאגידי". החלטות ומגמות כלכליות לא נקבעות על ידי אזרחים ממשלות או מדינות אלא על ידי התאגידים הגדולים. לחברות אלה השפעה על בנקים ממשלות שוק העבודה התקשורת וגם על עולם הדימויים של חברת הצריכה.

המערכת הקפיטליסטית המאוחרת מצניעה ומסווה את אופיינה הדכאני וכך אנו משוכנעים כי הצורך שלנו במותגים ובסגנון חיים מסוים הוא טבעי ונובע מבחירה אישית וחופשית. לאמצעי התקשורת ולתכנים המופצים באמצעותם, תפקיד חשוב בהסוואת אופיו של סדר כלכלי זה ובשימור המצב הקיים.

על פי הגישות הביקורתיות, התקשורת אינה גוף חיצוני הנשלט בידי גורמים בעלי ענין המעביר ומפיץ תרבות קלוקלת ואלימה אלא מוסד הפועל בסנכרון עם מוסדות חברתיים אחרים מתוך דינמיקה שיעודה שעתוק הסדר החברתי. שעתוק הסדר החברתי הוא אינטרס של קבוצה חברתית המתוגמל מכך. זהו מעמד הנהנה משלל הסדרים חברתיים ומעונין בהמשכיותם.

מבין הגישות הביקורתיות נציג שתיים אסכולת פרנקפורט ואסכולת ההגמוניה. הוגי אסכולת פרנקפורט גרסו כי התקשורת מפיצה תוצרים תקשורתיים שהם רדודים, ומספקים שעשוע ואסקפיזם ובכך הם מנמיכים את הטעם האסתטי, מטפחים פאסיביות ומסיטים את התודעה וההתנהגות מהדברים החשובים האמתיים. הוגי גישת ההגמוניה ובראשם סטיוארט הול וריימונד ויליאמס הציגו גישה מתוחכמת יותר

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

לחלוקת הכוח בחברה. הם הכירו באי-השוויון המעמדי כבסיס לניתוח, וקיבלו את ההנחה לפיה הקבוצות החזקות עושות שימוש בתקשורת בכדי להפוך תפיסות עולם שליטות ל"טבעיות", אך יחד עם זאת טענו כי לא מדובר במצב קפוא ובלתי משתנה. השכבות החזקות בחברה צריכות להילחם כל העת על שימור כוחן כנגד כוחות של התנגדות ומוקדי כוח אלטרנטיביים הקוראים תגר ומשבשים את יכולותיהם להפוך את השקפות העולם הרצויות להם למקובלות.

אחד התחומים בהן עסקה הגישה הביקורתית היא חקר האלימות. התיאוריה קושרת בין התוכן השכיח של אלימות בכל הז'אנרים בתרבות הפופולרית לבין שליטה וסדר חברתי. נדגים גישה זו כאן באמצעות התייחסות למחקר המפורסם של גורג' גרבנר ולארי גרוס¹⁰³ שהראו את הקשר בין צפייה בתכנים אלימים לבין הפצה של פחד וחשדנות. חקר האלימות באסכולת הטיפוח קושר בין התפיסה של עולם מפחיד ואכזר לבין מתן לגיטימציה לשלטונות החוק לעשות הכל בכדי להילחם בפשע גם על חשבון ויתור על זכויות אזרח.

בשלב הזה של ההוראה הלומדים נמצאים בתהליך של הפקת פרויקט הגמר לבגרות-וידאו, רדיו, עיתונות, צילום סטילס. הלומדים יתבקשו לנתח את פרויקט שלהם על סמך הגישות הביקורתיות והתרבותיות שלמדו ביחידה זו. ההתנסות מעשית זו מהווה שיא בתפיסת העולם של התכנית הרואה בשילוב הלימודים העיוניים כערך משמעותי. ביחידה זו ישנן הצעות להתנסות מעשית בזיקה לפרויקט הגמר.

מטרות

הלומדים:

¹⁰³ גרבנר, וגרוס עמ' 133-145.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

- יכירו גישות מגוונות ומנוגדות בשאלת אופי היחסים בין תרבות וחברה
- יחשפו למתח שבין צריכת תרבות כמכשיר לסולידריות חברתית לבין צריכת תרבות כביטוי ליחסי כוח
- יבינו שיש בכוחם לתרום לדיבור ולשיח בשדות שונים באמצעות התובנות שרכשו
- יטפחו חשיבה ביקורתית ואסתטית לגבי מגוון מופעי תרבות בתקשורת
- יפתחו מודעות לאלימות ולייצוגי-גוף בתקשורת כטיפוח תודעה ותרבות
- יטפחו חשיבה ביקורתית כלפי תכנים תקשורתיים המשלבים אלימות במסרים כביטוי לכח ועצמה

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
<p><u>תקשורת חזותית, עיתונות, רדיו:</u></p> <p>הלומדים יצפו בתוצרי גמר של הלומדים האחרים ויעריכו את תרומתם להיכרות עם החברה</p>	<ul style="list-style-type: none"> סוגיה ערכית: סובלנות לתרבות של האחר שמירה על חירות וחופש מצפון שמירה על זכויות הפרט והקהילה שמירה על צנעת הפרט 	<ul style="list-style-type: none"> מודל טקסי דג במים (גיימס קארי) ארגז כלים (אן סוידלר)¹⁰⁶ סולידאריות 	<p>תקשורת כביטוי לשיתוף ולהשתתפות¹⁰⁵</p>	<p>כיצד משמשת התרבות ביטוי לסולידאריות קהילתית לאומית ובין לאומית?¹⁰⁴</p>

¹⁰⁴ מתוך רגב – 20-21;

¹⁰⁵ מקוויל, עמי 78-79

¹⁰⁶ ליבס ולוין, כרך א' עמ' 11-12

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
הישראלית	<ul style="list-style-type: none"> • סולידריות אזרחית • הלומדים יחו את מרכזיותה של התרבות בחיינו כפי שזו באה לידי ביטוי בתחומים שונים. תרבות כ"דג במים": הלומדים יאתרו חפצים שונים (למשל: עלון בית כנסת, ספר תנ"ך, הסרט "גבעת חלפון אינה עונה", מדי צבא, כדורגל ועוד) שלדעתם מאפיין את התרבות הישראלית על גווניה. התלמידים ידונו גם בשידורי ימי חג בערוצי הטלוויזיה בישראל, יצפו בסרטים העוסקים בפליטים באירופה וישוחחו על תחושותיהם כלפי המראות. • שאלת עמ"ר: הלומדים יבחינו במגוון שקיים בתרבות הישראלית והעולמית בכדי להדגים את המושג - תרבות כ"ארגז כלים" - הלומדים יבחרו סרט או שיר אשר מבטא את תפיסתם ותחושתם האישית כלפי התרבות הישראלית 			

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
	<p>- ניתן ליצור פלייליסט משותף ביוטיוב. התלמידים יסקרו את לוח השידורים של הערוץ הציבורי ושל הערוצים המסחריים המפוקחים על ידי מועצות ציבוריות (2,10) ויזהו תכנים שמטרתם הגברת תחושת הסולידאריות התלמידים יחפשו אחר המגוון של דימויים גלובאליים בשורת נושאים: למשל, סוגי משפחות (ילד בן זמננו)</p> <ul style="list-style-type: none"> • הלומדים יבחנו טקסים בתרבות כדי להבין את מהותם ותפקידם החברתי של טקסים: לדוגמה טקסים דתיים, לאומיים ואזרחיים ויזהו את הערכים שבאים בהם לידי ביטוי. ניתן להתייחס גם לטקסים משפחתיים ולטקסים בינלאומיים למשל החתונה המלכותית • הלומדים יצפו וינתחו סרטי קולנוע כמראה חברתית סרטים תקופתיים לדוגמה בבלוז לחופש הגדול (עלילתי) נוב' 08 (תיעודי). 			

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי הלימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשית
<p>גישות ביקורתיות:</p> <p>רידוד התרבות, והנצחת הסדר החברתי באמצעות התקשורת¹⁰⁷</p> <p>התמודדות ואקטיביזם</p>	<p>- הפיכת צרכני התרבות לסבילים מבחינה תרבותית ופוליטית</p> <p>תוך יצירת הסכמה על ערכים וסגנון חיים נחשק</p> <p>- תעשיית התרבות נשלטת על ידי אליטות חברתיות</p>	<ul style="list-style-type: none"> • תעשיית התרבות • אל מעמדיות • אסכולת פרנקפורט הגמוניה¹⁰⁸ • אנטוניו גרמשי • תודעה כוזבת¹⁰⁹ • שעתוק הסדר הקיים 	<ul style="list-style-type: none"> • הלומדים יזהו מנגנונים של שימור ערכי הקפיטליזם ותרבות הצריכה קפיטליזם, תעשיית חלומות, מכירת סגנון חיים וכדומה באמצעות תכניות טלוויזיה ופרסומות. • הלומדים יזהו את הקשר בין מבנה חברתי מקוטב לבין תעשיית חלומות באמצעות שימוש בז'אנרים פופולריים: למשל באמצעות היכרות עם טלנובלות בדרום אמריקה או תעשיית בוליווד בהודו. • הלומדים יחקרו את הניכוס של מופעי תרבות והתנגדות מהשוליים למיינסטרים תוך עיקור 	<p>תקשורת חזותית, עיתונות, רדיו:</p> <ul style="list-style-type: none"> • הלומדים ינתחו ניתוח ביקורתי את פרויקט הגמר (משלב התחקיר ועד שלב הביצוע) שלהם – תוך התייחסות לשאלות מנחות כדוגמת: האם הפרויקט הגמר שלהם מערער/ משמר את הסדר הקיים? כיצד באים לידי ביטוי

¹⁰⁷ לאפי עמ' 143-148 / מקוויל עמ' 128-129

¹⁰⁸ כספי, כרך א' עמ' 75-70

¹⁰⁹ מקוויל עמ' 128-129

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
<p>בפרויקט הגמר יחסי הכוחות הפועלים בחברה? ועוד...</p>	<p>היסודות המאתגרים בהם: למשל הסמל של ציה גווארה, מופע הקולנוע של רוקי, מוסיקה מזרחית, קעקועים.</p> <p>• הלומדים יתחקו אחר הבעלים של תוצרי תרבות: כדי להיווכח בביזור העולמי של העוצמה הכלכלית והתרבותית, תנועת מותגים מהמזרח למערב ושלטון תאגידים. לדוגמה: "הלו קיטי" ו"פוקימון"</p> <p>הלומדים יאתרו תהליך של מסחור התרבות ומעורבות של תאגידים או בעלי הון או עיתון בתרבות – למשל מופעים כגון "פסטיגלים" לילדים, מופעים של חברות כגון קוקה קולה לצעירים, דמויות ואיקונים שממסחרים אותם וממתגים אותם, חסות של בנקים לאירועי תרבות</p> <p>• הלומדים יזהו מקרים בהם בתקשורת קיימת קריאה לשינוי חברתי וחשיבה מחודשת על ערכים דומיננטיים לדוגמא טבעונות, אנטי גלובליזציה, קהילתנות – ויביאו דוגמאות מהסיקור התקשורתית לאלה.</p>	<p>• גלובליזציה</p> <p>• קפיטליזם תאגידי</p> <p>• החלום האמריקאי</p>	<p>ותאגידים, הנהנים מכוח כלכלי וטכנולוגי.</p> <p>- המעבר מקפיטליזם של מדינות לקפיטליזם של תאגידים בינלאומיים והשפעו על התרבות - התרבות כשדה - מערכה פוליטי ואידאולוגי בין קבוצות</p> <p>- הפיכת תוצרי התרבות וצרכניה לאחידים ורדודים (סטנדרטיזציה)</p>	

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
	<ul style="list-style-type: none"> • הלומדים יתוודעו לאופן שבו ניתן לבטא כוח באמצעות התרבות והיכולת לקרוא עליה תיגר. הלומדים יחזרו ויעיינו במושג "שיבוש תרבות" שנלמד ביחידה שפות התקשורת. לשם כך יעינו בטקסטים מתוך נו-לוגו, חיבוריה של ארנה קזין¹¹⁰ • הלומדים יצפו בסרטים ובסדרות כגון: "בוס בהסואה", פרסומות של למ"פ, חברת החשמל ומפעלי ים המלח, הג'ונסונים, ובסרטו של דורון צברי "המדריך למהפכה" ויקיימו דיון ביקורתי באמצעות השאלות הבאות לדוגמה: מיהו הגוף הממן? מהי המטרה של הממסד? האם יש נקודות מבט שונות? באפשרות של היחיד והקבוצה ל"שיבוש תרבות" 	<ul style="list-style-type: none"> • נרטיב סינדרלה 		

¹¹⁰ קזין, במרחק הליכה, עמ' 24-3

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
	<ul style="list-style-type: none"> סוגיה ערכית: כבוד האדם, אחריות ומחויבות דיון בהשלכות של העיסוק באלימות באמצעי התקשורת על חייהם האישיים של הלומדים הלומדים יספרו וינתחו אירועים אלימים המוכרים להם בתכנים תקשורתיים שונים: סרטים מצוירים, דרמות לנוער, פעולה, ספורט הלומדים ינתחו את מאפייני האלימות בטקסטים תקשורתיים שונים ואת השפעתם המשוערת על הצופים. הלומדים יציעו תסריטים אלטרנטיביים: למשל סיום שאינו אלים לסרט מתח, בלש או פעולה. להם בתכנים תקשורתיים שונים: סרטים מצוירים, 	<ul style="list-style-type: none"> טיפוח תפיסת עולם תפיסת העולם האכזר אלימות טלוויזיונית סוגי השפעות¹¹³: השפעות קצרות טווח על התנהגות לעומת השפעות מצטברות על תפיסת עולם צופים כבדים וקלים דימוי גוף וייצוגים של יופי הקשר בין חשיפה למדיה לבין דימוי גוף פגום. 	<ul style="list-style-type: none"> - ניתוח קשר בין מערכות מסרים בתקשורת לבין עיצוב תפיסת עולם - השפעות ארוכות טווח על תפיסת עולם - אלימות ותסמונת "העולם האכזר"¹¹² - פחד כאמצעי שליטה - התקשורת כמאגר ייצוגים המבנה ידע ותפיסות עולם. 	<p>ניתוח תרבותי- ביקורתי של אלימות / דימוי גוף</p> <p>111</p>

¹¹¹ לאפי עמ' 29-31;

¹¹² למיש, לגדול עם הטלוויזיה עמ' 282 - 284

¹¹³ למיש, לגדול עם הטלוויזיה עמ' 163 - 187

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשית	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי הלימוד
	דרמות לנוער, פעולה, ספורט			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

ביבליוגרפיה

אקו, א. (2014). חדשנות וחזרתיות. בתוך ליבס, ת. לוי, ד. (ע') *תקשורת כתרבות*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

גרבר, ג. וגרוס, ל. (1980). הפנים האלימות של הטלוויזיה ולקחייהם, בתוך למיש, ד. (עורכת) לגדול עם טלוויזיה המסך הקטן בחייהם של ילדים ובני נוער, מקראה, האוניברסיטה הפתוחה עמ' 133-145.

ויליאמס, ר. (1999). בסיס ומבנה על בתיאוריה התרבותית המרקסיסטית. בתוך: כ"ץ, א. ינוביצקי, י. (עורכים). *תרבות, תקשורת ופנאי (מקראה) – מקראה* (חלק א'). תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה. עמ' 44-46.

לאפי, ד. (2011). *סוגיות מפתח בתיאורית המדיה*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

ליבס, ת. לוי, ד. (2014). *תקשורת כתרבות*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. לירן-אלפר, ד, וקמה, ע. (2007). "עיצוב הגוף וחיטוב הזהות: ייצוגי הגוף בטלוויזיה המסחרית" מכון חיים הרצוג לתקשורת, *חברה ופוליטיקה (7) אגרתא*.

למיש, ד. (2006). *לגדול עם הטלוויזיה*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

למיש, ד. (2002) לגדול עם הטלוויזיה: יחידה 4: הטלוויזיה והבניית המציאות החברתית: גוף ומיניות, עמ' 268-277, רעננה האו"פ.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מאור, ח. (2000) פוסט מודרניזם: מיתה יפה – מבוא ידידותי לפוסט מודרניזם. בתוך גלריה של מאמרים לבית הספר הכללי. תל אביב: ביה"ס לחינוך. עמ' 127-142

מקוויל, ד. (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה

קזין, א. (2004). במרחק הליכה-חיבור על תרבות הצריכה. תל אביב

קזין, א. (2008). על הנוחות. בבל: תל אביב

רגב, מ. (2011). סוציולוגיה של התרבות: מבוא כללי. האוניברסיטה הפתוחה. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

מדיה דיגיטאליים - יחידת בחירה

מדיה חדשים: הזדמנויות ואתגרים

האינטרנט, הטלפון החכם והרשתות החברתיות, נתפסים כמהפכה נוספת בהיסטוריה טכנולוגית מלאת תהפוכות וחדושים. יחידה זו עוסקת במאפייניהם של המדיה החדשים ובתפיסות המלוות את מה שנתפס על ידי חלק מהחוקרים כמהפכה דיגיטלית: 'התפיסה האוטופית' ו'התפיסה הדיסטופית'. התפיסה האוטופית מצביעה בין היתר על העצמת הפרט וערכי ה'חופש' הקיימים ברשת, כפי שניתן לראות למשל במאפיין הדמוקרטי והמבוזר של האינטרנט והרשתות החברתיות. ברוח זו יש התופסים את מרחב הרשת כהזדמנות ליצירת 'מרחב ציבורי חדש' במובנו ההברמאסי (2001), כלומר ספרה המאפשרת שיג ושיח בין האזרחים, תוך יצירת אקלים תקשורתי בו לכל משתמש ישנה נגישות מכסימלית לידע ואפשרות זמינה לגבש ולהפיץ את עמדותיו. לעומת זאת, המבט הדיסטופי המתמקד בתיאור קודר של מציאות עתידית שלילית ומאיימת, מסתייע בתופעות רווחות כגון השיח שאת חלקו ניתן לאפיין כרדוד, הקיים בפועל במרחבי הרשת ("שיח הטוקבקטיסטים") וכן ב'סכנות הרשת' הנובעות בין היתר מהאינטראקציה האנונימית ומהתיווך הטכנולוגי המאפשר משחקי זהויות מסוכנים, ניצול ופשיעה תחת מעטה אנונימיות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

תפיסות אלו, שהן לעיתים קוטביות, עולות בסוגיות ובדיונים רבים הקשורים להיבטים מגוונים במרחבי הרשת. כך למשל, הפרק ביחידה העוסק במהפכת הנגישות למידע באינטרנט ובמרכזיותם של מנועי החיפוש - מעלה גם הוא קונפליקט דומה—בין הפונקציות החיוביות והדיספונקציות של מנועי החיפוש. מחד גיסא, האינטרנט מנגיש למשתמשים מידע כמותי ואיכותי באופן שאך לפני כמה שנים לא ניתן היה לחלום עליו. אולם מאידך גיסא, התלות במנועי החיפוש מאפשרת יצירת הטיות פוליטיות, כלכליות, תרבותיות וחברתיות מורכבות.

נושא נוסף בו עוסקת היחידה הוא החוויה האינטראקטיבית ברשת. העוצמה החברתית של האינטרנט, שמגיעה לשיאה בתופעת הרשתות החברתיות, מתבטאת בקשרים החברתיים המסועפים של המשתמשים, בקלות ההפצה ובחשיפה למסרים רבים ומגוונים. מאפיין זה מעצים את כוח המשתמשים, מאפשר גיוס המונים ומחולל תופעות כגון מחאות רשת (כגון 'האביב הערבי' ו'מחאת הקוטג'י), גיוס כספים למיזמים עסקיים, גיוס מתנדבים לעמותות, חשיפת עוולות של תאגידים ושל נבחר ציבור וכדומה. מצד שני, הפצת המידע גוררת בעקבותיה תופעות הנחשבות שליליות כגון הפצה של שמועות בזמן מלחמה, תופעת ה'שיימינג' ועוד. יתרה מכך, יש הרואים ברשתות החברתיות שלב חדש בניצול הקהל: הקהל ברשתות החברתיות אחראי על ייצור התכנים ועל הפצתם לכמה שיותר אנשים, בעוד בעלי הפלטפורמה קוטפים את הרווחים מעבודת המשתמשים. בפרק זה הלומדים ידונו גם בהשפעתו של התיווך הטכנולוגי עצמו, ובאופן בו הודעות הטקסט, הס.מ.ס והווטסאפ מעצבים את מערכות היחסים הבינאישיים, המשפחתיים והחברתיים של המשתמשים.

בעידן הרשת – ובייחוד בהקשר הסלולר, כמעט כל שימוש בשירותים אינטרנטיים ובאפליקציות שונות כרוך בויתור מסוים על פרטיותם של המשתמשים. בחלק הבא של היחידה יושם דגש בסוגית הפרטיות על האופן בו חברות מסחריות, גופים ממשלתיים ומשתמשים אחרים מנצלים את משאבי הרשת כדי לאסוף מידע רב על המשתמשים, כגון מידע אישי, ניטור, מיקום ותנועה ועוד. לכך נוספת המגמה החדשה של

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

חיבור כל המכשירים הדיגיטליים בסביבה היומיומית לרשת אחת גדולה, תופעה הנקראת "האינטרנט של הדברים"¹¹⁴ אשר מהווה גם היא צעד נוסף בחשיפת היומיום שלנו בפני המרחב הדיגיטלי. ביחידה זו הלומדים יתמודדו עם דילמת הפרטיות במרחב התקשורת החדש.

בסיכום ליחידת 'מדיה חדשים' ידונו הלומדים בסוגית "אלימות בתקשורת" והשפעותיה על החברה, תוך השוואה בין השפעותיהם של אמצעי תקשורת ישנים (בעיקר טלוויזיה וקולנוע) לעומת אמצעי התקשורת החדשים (באינטרנט וברשתות החברתיות). התיאוריות הקלאסיות – כגון מודל 'גירוי-תגובה' ותיאורית הטיפוח, התייחסו לאופן בו צריכה-פאסיבית של תכני מדיה משפיעה על התנהגותו ותפיסתו של הצרכן בעולם 'האמיתי'. יחידה זו מהווה לכן גם הזדמנות לחשיבה ביקורתית על אודות תפקידיה של האלימות בחברה, בתרבות, ובאמנות כמשאב לדיון בצדק חברתי, מוסר וכבוד האדם. בעידן המדיה החדשים אנו פוגשים תופעות רבות של אלימות המתקיימות ברשת עצמה: בריונות רשת, קבוצות שנאה, טרולינג, ביוש (שיימינג), סקסטינג וכדומה. סוגיה זו מבטאת גם היא את אחד מהמאפיינים המרכזיים של המדיה החדשים – הפיכתם של המשתמשים (החל מגיל צעיר מאד!) לצרכנים אקטיביים בעל מעורבות רבה לא רק בבחירת התוכן ובהתקבלותו, אלא גם בייצור התוכן. שינוי זה גורר בעקבותיו אתגרים מורכבים, וכן מחייב את המשתמשים לאחריות חברתית ולהקפדה על אתיקה אישית במרחב המקוון.

בהוראת יחידה זו חשוב לבסס את הדיונים גם על הידע שנלמד ביחידות הקודמות, תוך כדי שימוש מושכל במושגים שנלמדו, וטיפול המיומנויות שנרכשו

מטרות

¹¹⁴ לתיאור המושג והתופעה ראו: סו הלפרן, "הייבים לדבר על הדברים", אלכסון.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

הלומדים :

1. יכירו את מאפיינים של אמצעי התקשורת החדשים לעומת אמצעי התקשורת המסורתיים
2. יכירו ויבינו את התפיסה האוטופית והדיסטופית של התפתחות אמצעי התקשורת החדשים וכן את הפערים הדיגיטאליים
3. יזהו וינתחו את הקונפליקט בין הפונקציות החיוביות והדיס פונקציות של מנועי החיפוש ברשת יבחנו את הפוטנציאל הדמוקרטי ותפקודה של הרשת החברתית כ"מרחב הציבורי החדש" בהקשרים חברתיים ופוליטיים
4. יבינו את השינוי שעברה החברה מצרכנים ליצרני תקשורת
5. ינתחו את היתרונות והחסרונות של הרשתות החברתיות והשפעתם על מערכות היחסים הבין אישיים והחברתיים של המשתמשים
6. יטפחו מודעות לאתיקה ברשת תוך כדי שמירה על פרטיות, מוסר וכבוד האדם, צדק חברתי, מחויבות ואחריות לחברה.
7. ייצרו תוכן ויביעו את עמדתם באופן מושכל, ביקרתית ואקטיבי ברשתות החברתיות תוך אחריות חברתית והקפדה על אתיקה אישית במרחב המקוון

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
מה חדש ב'מדיה חדשים'? ¹¹⁷	<p>- מה חדש ב'מדיה דיגיטאליים חדשים' בהשוואה לערוצי תקשורת ישנים?</p> <p>- משמעות ירידת מעמדם של 'שומרי הסף' המסורתיים (עורכים, עיתונאים, מו"לים)¹¹⁵</p> <p>- טשטוש הגבול בין תקשורת בין אישית לתקשורת המונים</p> <p>- תהליך "ההתלכדות": ההתכנסות של מדיה רבים לתוך מדיום אחד</p> <p>- תקשורת אינטראקטיבית ("הדדית") וטשטוש הגבול בין מוענים לנמענים ובין תוכן אישי לתוכן מוסדי</p> <p>- הניידות, משמעותו של השחרור ממגבלת החיבור למסוף תקשורת ("מסופיות"), ונשיאת ערוץ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מדיה ישנים ומדיה חדשים • התלכדות מדיה (Media Conversion) • שומרי סף • אינטראקטיביות • ניידות ומסופיות 	<p>- כל קבוצה תכין עבודת חקר על אמצעי תקשורת חדש כגון ווטסאפ, סנפצ'ט, אינסטגרם, פייסבוק וכו'</p> <p>- הלומדים יגדירו מהן שאלות המחקר עליהן הם מבקשים להשיב בעבודה זו, יבצעו את עבודת החקר ויביאו את הממצאים והמסקנות בפני שאר הלומדים בדרכים שונות. ניתן לעשות זאת באמצעות לימוד עמיתים.</p> <p>- הלומדים יתודעו ויבחנו את השימוש בהודעות טקסט אישיות וממוקדות לצורך הפצת מידע. לדוגמה במערכת בחירות התחולל מעבר משימוש ב"אמצעי תקשורת להמונים" לשימוש באמצעי תקשורת אישיים. ניתן</p>	<p><u>תקשורת חזותית, רדיו ועיתונות</u></p> <p>ניתן להציג את עבודת החקר בהצעה הדידקטית הרלוונטית באמצעות סרט, אתר אינטרנט, כתבה בעיתון, ברדיו</p> <p>יצירת אתר כתתי מולטי מדיה בו יוצגו כל הפעילויות המתקיימות בכתה: בצילום, כתיבה, וידאו בלוג וכו'</p> <p>האתר יתעדכן ויהווה יומן רשת ללמידה</p>

¹¹⁵ דרור יובל (2009). [הבהלה לעכשיו](#).

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
	התקשורת על האנשים באופן תמידי ¹¹⁶		<p><u>לצפות ולדון בכתבה של עמית סגל</u> לגבי השימוש המקיף שמפלגת הליכוד עשו בהודעות טקסט תוך פילוח אישי של המשתמשים.</p> <p>- התלמידים יערכו <u>סקירה</u> של כל טכנולוגיות התקשורת (ואפשר גם טכנולוגיות אחרות) ש"התלכדו" לתוך הטלפון הנייד. ניתן להציג זאת באמצעות מצגת שיתופית.</p>	
אוטופיה ודיסטופיה טכנולוגית	<p>- תופעת "פאניקת מדיה" / פאניקה מוסרית (Moral panic) המלווה כל התפתחות טכנולוגית בתחום התקשורת¹¹⁹</p> <p>- שיח סכנות הרשת¹²⁰, התמכרות לרשת ולסלולר</p>	<ul style="list-style-type: none"> • אוטופיה / דיסטופיה • פאניקה מוסרית • סכנות הרשת • "מרחב ציבורי" קלאסי • "מרחב ציבורי" 	<p>- הלומדים יתוודעו ויבחנו את הסכנות ברשת שהובילו לתוצאות קשות, כגון:</p> <p>- <u>צפייה ודיון</u> כתבה על <u>רצח אופיר רחום</u> שניהל קשר ב-icq עם בחורה שהתבררה</p>	<p>יצירת זהות ברשת – אווטר דיבייט (ש'יג וְש'ית), משפט דילמה: אתרי סנאפצ'אט, בלינדספוט</p>

¹¹⁷ מקווייל דניס (2014). *מבוא לתקשורת המונים*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק 6: מדיה חדשים – תאוריה חדשה?).

¹¹⁶ בלונדהיים, מי ושיפמן, לי (2003). מהדינוזאור לעכבר: האבולוציה של טכנולוגיות תקשורת. פתוח, 5, 22-63.

¹¹⁹ למיש דפנה, ריב"ק רבקי ורותם אלוני (2009). *מפאניקה מוסרית להורות אחראית: ילדים ישראלים גולשים באינטרנט*. מגמות, מ"ו(102): 137-163.

¹²⁰ הכט יעקב (2007). *סיכון ופאניקה ערכית ברשת*.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>כמתבלת פלסטינית</p> <p>- צפייה ודיון בקטעים מתוך "תחקיר ילדות בסכנה" של דב גילהר העוסק בתופעת הפדופיליה ברשת¹¹⁸</p> <p>- סוגיה ערכית:</p> <p>מחויבות ואחריות</p> <p>דיון על הסכנות ברשת תוך כדי שמירה על כבוד האדם מתוך מחויבות ואחריות</p> <p>- שיח על המקום המשמעותי של אמצעי התקשורת החדשים בחיי היומיום של</p>	<p>חדש"</p> <ul style="list-style-type: none"> • שיח טוקבקטיסטים • נטיקה (אתיקה ברשת) 	<p>- עתידנות טכנולוגית: משמעות והשפעות</p> <p>- המרחב הציבורי החדש לעומת מרחב ציבורי "ישן"¹²¹</p> <p>- הרשתות החברתיות הנגישות לכל אדם, ככלי לדמוקרטיזציה והשפעה לשינוי חברתי</p>	

¹¹⁸ מדובר בסדרת כתבות תחקיר קשות, שעוררו דיונים אתיים ומשפטיים מורכבים. ניתן למצוא על כך הומר רב ברשת, ולדון גם בהיבטים נוספים של תחקיר זה בכיתה, כגון סוגית הפרטיות, חשיפת תמונותיהם של חשודים, עיתונות חוקרת, סכנות הרשת ועוד.

¹²¹ הכט יעקב (2011). [המרחב הציבורי המקוון והפוליטיקה האלטרנטיבית](#). איגוד האינטרנט הישראלי. מקווייל דניס (2014). [מבוא לתקשורת המונים](#). רעננה: האוניברסיטה הפתוחה. (עמ' 2014)

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
			<p>התלמידים.</p> <p>- חקר הרשתות החברתיות ככלי לשינוי חברתי (מחאת קוטג...)</p> <p>עמ"ר: הלומדים יזהו בעיות וישתמשו ברשתות החברתיות כדי להביא את הבעיה למודעות הציבורית ולהשפיע ולשנות חברתית בחיי היומיום שלהם</p> <p>- ניסוי באמצעות התנתקות ליומיים רצופים מטלפונים ניידים, כולל כתיבת יומנים אישיים על חווית הניתוק והצגתה בכיתה. כסיכום לניסוי ניתן לצפות ולדון תחקיר של דנה וייס ("מנותקים") שעוסק בשאלת ההתמכרות לטלפונים</p>	

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
			<p>חכמים.</p> <p>- התלמידים ידונו ביתרונות ובחסרונות של מקומם של אמצעי התקשורת החדשים בחייהם. אפשר לנתח את מאמרו של תמיר ליאון, ולדון אודות מסקנותיו הפסימיות.</p> <p>- ניתן להציג את העוצמה של 'מהפיכת הרשת' וחשיבותה לדוגמה: עבור אלה הסובלים מקשיים רגשיים וחברתיים, ראו עבודתה של בוניאל ניסים.</p>	
<p>"אוקיינוס המידע" ומנועי החיפוש ברשת</p>	<p>- מהפיכת המידע בעידן האינטרנט</p> <p>- תפקידם ומרכזיותם של מנועי החיפוש</p> <p>- מהו אלגוריתם חיפוש, וכיצד נוצרות הטיות פוליטיות, חברתיות ותרבותיות במנועי חיפוש¹²²</p>	<ul style="list-style-type: none"> • מנוע חיפוש • אלגוריתם חיפוש • הטיות במנועי חיפוש 	<p>- הלומדים יעמדו על ההטיות במנועי החיפוש.</p> <p>- הלומדים יחפשו במחשב האישי שלהם את אותן מילות החיפוש ב'גוגל', ויבחנו את סדר התשובות. הלומדים</p>	

¹²² פישר ערן (2011). קפיטליזם בעידן התקשורת הדיגיטלית: הכלכלה החדשה ושיח הטכנולוגיה, תל אביב: רסלינג.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
	- התאמה אישית של תוצאות והשלכותיהן		יעמדו על השוני בממצאים ויסיקו מסקנות לגבי ההטיות במנועי החיפוש.	
אינטראקטיביות ו חברתיות ברשת	- הרשתות החברתיות ומהפיכת הפצת המידע - תופעות 'חכמת ההמונים' ו'גיוס המונים' כמבטאות את העוצמה הרשתית של האינטרנט - השימוש ברשת לצורך תמיכה רגשית וחברתית: קבוצות תמיכה בפייסבוק, פורומים אינטרנטיים של סיוע נפשי, אתרים המציעים ייעוץ פסיכולוגי ברשת וכו' ¹²³	<ul style="list-style-type: none"> • אנונימיות • אי נראות • חכמת המונים 	- הלומדים יתבקשו להגדיר את התופעות החיוביות והשליליות המוצאות את ביטויין בשימוש שעושים בני נוער ברשתות החברתיות. ניתן לעשות זאת למשל באמצעות צפייה ודיון בסרט מנותקים, סרט קולנוע מ-2012 אלכס רובין - מנותקים (Disconnected). - הלומדים יאתרו סוגים שונים של "פורום תמיכה" בנושא מסוים ברשת (למשל: חולי סרטן, הומואים ולסביות, פגועי נפש, לקויי דיבור וכו') ויציגו אותו בכיתה, תוך	

הרצאה ביו-טיוב: [עבודת הקהל בעידן האינטרנט](#)

¹²³ ישנם מאמרים רבים בנושא, כגון: מרציאנו, א' (2009). [תפקיד הפורומים הווירטואליים בהתמודדותם של נערים הומואים עם תהליך היציאה מהארון](#). מסגרות מדיה, 4, 28-1. או מאמר נוסף העוסק בפורום תמיכה ללקויי דיבור: רוזנברג, ח' וכהן, א' (2012). [נוח לי לשוחח אתכם חרישית: דפוסי שימוש והימנעות של מגמגמים בטכנולוגיות מדיה חדשה](#). מסגרות מדיה, 9, 67-29.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
			הדגשת המאפיינים של המדיה החדשים הקשורים לפורום זה (אנונימיות, אינטראקטיביות וכו').	
אינטראקטיביות וחברתיות ברשת (המשך)	<ul style="list-style-type: none"> הגורמים וההשלכות לתופעות השליליות של האינטראקטיביות ברשת: הפצת שמועות, פרסום שמות הרוגים וכו' תופעת הביוש (שיימינג) צדדיה החיוביים והשליליים¹²⁴ השפעת התיווך הטכנולוגי על מערכות היחסים הבינאישיים, החברתיות והמשפחתיות היחסים בין זהות מקוונת ושאינה מקוונת והצגה עצמית באינטרנט וברשתות החברתיות¹²⁵ 	<ul style="list-style-type: none"> גיוס המונים תמיכה ברשת ביוש (שיימינג) 	<ul style="list-style-type: none"> הלומדים יאתרו וינתחו מקרים ברשת שיש בהן תוצאות פגיעה בפרט ובקבוצה, כגון באמצעות צפייה וניתוח קמפיין "די לשמועות של דובר צהל צפייה ודיון בסרט "Her" המתאר מערכת יחסים 'עתידינית' בין גבר לבין אישה וירטואלית 	<p>תקשורת חזותית, רדיו ועיתונות</p> <ul style="list-style-type: none"> הלומדים יחקרו ויתעדו את מקומם של אמצעי התקשורת החדשים בתקשורת המשפחתית: להציע לתלמידים לנהל במשפחה ניסוי של 'שבוע בלי ווטסאפ משפחתי' ולאחר מכן לראיין את המשתתפים סביב השאלה כיצד השתנה הקשר בין בני המשפחה במהלך שבוע זה. לחילופין: לראיין משפחות שלא משתמשות בווטסאפ. להציג בכיתה ממצאי ראיונות אלה.
סוגיית הפרטיות	<ul style="list-style-type: none"> העצמת בעיית השמירה על הפרטיות בעידן המדיה החדשים בנוגע לאיסוף מידע ולשימוש במידע¹²⁶ 	<ul style="list-style-type: none"> הזכות לפרטיות הזכות לנשיה ('הזכות') 	<p>דיון בסוגיה ערכית:</p> <p>צנעת הפרט</p>	<p>יצירת תוצר מיומן הלמידה לדוגמה: משפט, דיבייט, דילמה אזרחית, שיתוף פעולה עם אזרחות</p>

¹²⁴ דוגמה להתייחסות על [תופעת השיימינג מהזווית של אתיקה יהודית](#): הרב יובל שרלו (וכאן [בגרסה ארוכה יותר](#))

¹²⁵ רביב, א' (2004). שדות הציד הווירטואליים. פנים, 30, 62-55.

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

נושאי לימוד	סוגיות ומוקדי הוראה	מושגים	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות
	<p>- איסוף מידע, big Data וחדירה לפרטיות על ידי ממשלות, תאגידים ומשתמשים פרטיים – האם אכן יש איסוף מידע, ומהן ההשלכות של זה?</p> <p>- פרטיות וטלפונים סלולריים: מעקב וניטור</p> <p>- הקונפליקט בין הזכות לפרטיות - רצון של אנשים לחשוף מידע אישי והאפשרות להפיק תועלת מסחרית ממידע אישי</p> <p>- ברשת מול הרצון לחשיפת המידע</p> <p>- מהו "אינטרנט של הדברים" וכיצד תופעות כגון 'הבית הדיגיטלי' מאיימות על פרטיות המשתמשים?</p> <p>- הזיהוי הביומטרי, המאגר הביומטרי, והשיקולים בעד ונגד השימוש בו</p> <p>- אפליקצית 'סנאפצ'אט' והתפוגגות- המידע כריאקציה לאיום הפרטיות</p>	<p>להישכח")</p> <ul style="list-style-type: none"> • המאגר הביומטרי • אינטרנט של הדברים 	<p>כיצד ניתן לשמור על הפרטיות בעידן של רשתות חברתיות?</p> <p>- הלומדים יזונו בשאלות חברתיות הנוגעות לחשיפת פרטיות באמצעי תקשורת שונים בזירה הציבורית. למשל:</p> <p>- דיבייט בנושא הצבת מצלמות בבתי הספר</p> <p>- עדויות בבתי משפט באמצעות תיעוד של מצלמות רחוב</p> <p>- העלאת תמונות בפייסבוק של משתתפים במסיבה פרטית. ניתן לדון בסוגיות באמצעות דיבייט כיתתי.</p> <p>- שאלת עמ"ר</p> <p>- הלומדים יכינו "עשרת</p>	<p>ומטלת ביצוע</p>

¹²⁶ הכט יעקב (2014). [הפרטיות ברשת כמושג אמורפי](#); שוורץ-אלטשולר, תהילה (2012). [פרטיות בעידן של שינוי](#). המכון הישראלי לדמוקרטיה. (פרק ההקדמה).

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	<p>דברות" או "כללי יסוד" לגבי חשיפת פרטים אישיים לגבי עצמם וחשיפת פרטים אישיים לגבי אחרים, כולל תמונות, סרטוני ווידאו עוד. הם יצטרכו לעבוד בקבוצות ולהשוות את הכללים שכל קבוצה החליטה לגביהם.</p> <p>- הלומדים יצפו וינתחו סרטים העוסקים בחושפי שחיתויות ומאגרי מידע מסווגים.</p> <p>- צפייה ודיון בסרט לדוגמה על אדוארד סנודן ("האזרח מספר ארבע") שחשף את המעקבים של המודיעין האמריקאי והבריטי, או בסרט על ג'וליאן אסאנג' ("הרשות החמישית").</p>			

מדינת ישראל
 משרד החינוך
 המזכירות הפדגוגית
 אגף חברה ורוח
 הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
<p><u>תקשורת חזותית, רדיו ועיתונות:</u> הלומדים יצרו סרט, תכנית רדיו, כתבה פרסומת או קליפ בנושא מניעת אלימות ברשת¹²⁷</p>	<p>- שאלת עמ"ר: - הלומדים יספרו סיפורים אישיים על אירועים אלימים אליהם נחשפו, שהתקיימו במרחב של ערוצי התקשורת והאפליקציות החדשות. - הלומדים ינתחו אירועים אלה ויציעו פתרונות למניעת התופעות - הלומדים יאתרו סוגים שונים של קמפיינים חברתיים העוסקים בביטחון ומניעת אלימות ברשת - לדוגמה: הקמפיין החברתי ("דור תסגור") נגד הפצת אפליקצית "בלינדספוט" בישראל (קמפיין שהחל ברשת) סוגיה ערכית: אתיקה ברשת הלומדים ינסחו נייר עמדה משותף בנושא כללי האתיקה</p>	<p>גירוי-תגובה תיאורית הטיפוח ותיאוריית החיקוי בריונות רשת (סייברבולינג), חרמות-רשת, סקסטינג, טרולינג, פיגועי-רשת</p>	<p>- ההשפעה של צפייה בתכנים אלימים על התנהגותם של ילדים ובני נוער¹²⁸ - התנהגות אלימה ברחבי האינטרנט וברשתות החברתיות - ההבדל בין ההשפעה הפאסיבית (של המדיה הישנים) לשותפות האקטיבית במדיה החדשים¹²⁹</p>	<p>מדיה ואלימות</p>

¹²⁷ לדוגמה: קמפיין ב"ס הדמוקרטי בהוד השרון: בריונות ברשת.

¹²⁸ למיש דפנה (2006), *לגדול עם הטלויזיה*. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

¹²⁹ בוכניק דן ודשן מור (2002). *התנהגויות לא מוסריות של בני נוער באינטרנט*.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

התנסות מעשיות דוגמאות לפעילויות מומלצות	הצעות דידקטיות וסוגיות ערכיות	מושגים	סוגיות ומוקדי הוראה	נושאי לימוד
	ברשת תוך כדי חשיבה על הערכים הקשורים למוסר וכבוד האדם			

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

רשימה ביבליוגרפית להעשרה

1. אדרת, א' (2004). האינטרנט יודע גם להרוג. פנים, 30. זמין ב: <https://www.itu.org.il/?CategoryID=579&ArticleID=2053>
2. בן זאב, א' (2004). אהבה ברשת האינטרנט: המרחב הרוזמנטי החדש. אור יהודה: כינרת זמורה-ביתן, דביר.
3. בן רפאל, א. (2006). קווים לדמותו של נוער המסכים. פנים, 37. קישור
4. ברק, ע. (2000). האינטרנט והתאבדויות: ביטוי נוסף לשתי הפנים של האינטרנט. הייעוץ החינוכי, ט', 111-128.
5. דרור, י' (2011). עיתונות מקוונת. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק ראשון).
6. האברמס, י' (2001). המרחב הציבורי. בתוך ד' כספי (עורך). תמונות בראש: דעת קהל ודמוקרטיה (עמ' 62-57). תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
7. הכט, י' (2012). תרבות דיגיטלית: הפרדוקס של הנעורים הדיגיטליים. זמין ב: https://www.isoc.org.il/magazine/magazine12_6.html
8. לב און, א' (2015). ניו מדיה ואקטיביזם: המחאה החברתית 2011 כמקרה בוחן. זמין ב: http://www.isoc.org.il/magazine/magazine15_2.html
9. למיש, ד', ריבק, ר' ואלוני, ר' (2009). ילדים ישראלים גולשים באינטרנט: מפאניקה מוסרית להורות אחראית. מגמות, 46, 137-163.
10. מקווייל ד' (2014). מבוא לתקשורת המונים. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק 6: מדיה חדשים – תאוריה חדשה?).
11. סופר, א' (2011). תקשורת המונים בישראל. רעננה: האוניברסיטה הפתוחה (פרק רביעי).

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפקוח על הוראת התקשורת

12. עשת-אלקלעי, יי (2004). אוריינות דיגיטאלית: מסגרת מושגית עבור מיומנויות חשיבה בעידן הדיגיטאלי. זמין ב:
https://www.isoc.org.il/magazine/magazine4_6.html

.13

14. פישר, ע' (2011). קפיטליזם בעידן התקשורת הדיגיטלית. תל אביב: רסלינג

15. רביב, א' (2004). שדות הציד הווירטואליים. פנים, 30, 55-62.